

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

KØBENHAVNER-MINDER



UDGIVET I ANLEDNING AF KØBENHAVNS 800 ÅRS JUBILÆUM





KØBENHAVNER-MINDER V

Udgivet i anledning af Københavns 800 års jubilæum

Kærligheden til Amager 6
Haverne på Østerbro 9
Talen, der aldrig blev holdt 13
Ung kærlighed 15
Demarkationslinjerne 19
Højdepunkter i Københavns historie 23
Den kgl. residensstad København 29
Længe leve kontorius! 30
Det monumentale København 33
Det evigt unge Tivoli 36
Instruktion i bicyklekørsel 39
Lykke-Hiul 41
Kig i vejret, københavner 43
En københavnsk kobbersmeds og luftskippers genvordigheder 47
Kioskdrenge og statsdrenge 52
Borgerlig-historiske fodnoter gennem 1000 år 55

Med illustrationer af:

E. D. Bærentzen, C. Bayer, J. V. Gertner, Christen Købke, G. L. Lahde, Carl F. Andersen, Elias Meyer, Christian Mølsted, Wolfgang Heimbach, C. W. Eckersberg, Otto Bache, H. G. F. Holm, H. C. Ley, Erik Henningsen, Erik Pauelsen, N. Bredahl, Knud Gamborg, A. Harttung, Alfred Larsen, J. L. Ridter m.fl.

Billedmateriale fra:

Københavns Bymuseum, Illustreret Tidende, Før og Nu, Statens Museum for Kunst, Københavnerliv, Thuras Hafnia Hodierna, Den Hirschsprungske Samling, Det kgl. Bibliotek, Frederiksborgmuseet, Teatermuseet m.fl.

Med omslagets statelige portræt af Christian IV 1612,
35 år gammel, udført af Peter Izaacsz, hylder vi vor byggeglade renaissancekonge,
som har sat sit umiskendelige præg på vor jubilerende hovedstad.

2. og 3. omslagsside viser David Monies: Kaffeselskab ved et skovløberhus.
Udstillet 1856. Sceneriet er fra Peter Lieps Hus i Dyrehaven.

Motivet på side 5 viser københavnske folkelivstyper.
Efter en akvarel af P. Klæstrup 1874.

I redaktionen:

Thorkel C. Møller og *Kay Nielsen*

Udgivet af

BOG-ANMELDERENS TIDSSKRIFTER

MCMLXVII

Redaktion og ekspedition:

GAMMEL TORV 16, KØBENHAVN K. TELF. PALÆ 1772. POSTGIRO 88444



DETTE NUMMER AF KØBENHAVNER-MINDER ER UDGIVET SOM EN HYLDEST TIL STADENS 800 ÅRS JUBILÆUM OG TILEGNET 25 GENERATIONERS NAVNLØSE KØBENHAVNERE, SOM TRODS FJENDERS HÆRGEN, PEST, ILDSVÅDE OG ANDEN ULYKKE ALTID HAR ELSKET OG LEVET MED DERES BY .....

KÆRLIGHEDEN TIL AMAGER

HVORDAN SYNGESTYKKET „EN SØNDAG PÅ AMAGER" BLEV TIL

Vi har næppe herhjemme haft nogen større skuespillerinde end Johanne Louise Heiberg (1812–90), som ingen mere kan have oplevet på scenen, men nogle vel nok kan erindre at have set i levende live og måske talt med. En af dem, der havde en levende erindring om hende, var den nylig afdøde leder og stifter af Teatermuseet, dr. Robert Neiiendam. Den lille Johanne Louise, der var født Pätges, voksede op under fattige kår, men kom allerede som 8-årig til Det kgl. Teaters balletskole. Fem år senere debuterede hun på Hofteatret, der nu rummer så mange minder om hende, i Poul Martin Møllers charmerende „Hans og Trine". Digteren og kritikeren J. L. Heiberg så hende og blev herved inspireret til vaudevillen „Aprilsnarrene", hvori hun året efter spillede hovedrollen som en ny Trine – Trine Rar. I 1831 blev hun gift med den 21 år ældre Heiberg og dermed midtpunktet i hjem, hvor alt af navn og rang inden for kulturen samledes i en årrække, til Heiberg døde i 1860. I endnu fire år efter mandens død beherskede fru Heiberg nationalscenen, hvor hendes roller spændte over de skælmsk-poetiske, de vemodigt-sværmeriske til de tragisk-patetiske. Alt beherskede hun. I 1848 skrev hun vaudevillen „En Søndag på Amager", og i det følgende uddrag af hendes berømte værk „Et liv gjenoplevet i Erindringen" (udkom 1891–92) fortæller hun, hvordan det lille syngestykke blev til som et udslag af hendes kærlighed til Amager, hvor hun boede i Søkvæsthuset ved Christianshavns kanal gennem så mange år. Den store skuespillerindes erindringer læses stadig med usvækket interesse og i så vid udstrækning, at de oplevede deres fjerde oplag så sent som i 1944:

„Vor Bolig paa Søkvæsthuset laa, som man veed, temmelig nær ved Amager Port. Denne stakkels flade, af Kjøbenhavnerne lidet paaagtede Ø, havde jeg skjænket min særdeles Yndest. Ikke en eneste pyntet Kjøbenhavnerinde havde man her den Glæde at se; kun Amagerbondelivet traadte En imøde. Uforstyrret og fordybet i sine egne Tanker kunde man her vandre langt ud i Landet, uden at risquere, at en sladderagtig Bekjendt trættede En med Dit og Dat, hvorfor man ingen Interesse havde. Jeg tror virkelig, at Ingen i det hele Kjøbenhavn kjender Amagers Skjønhed som jeg; maaske jeg ogsaa har en særegen Smag, netop for denne Art af Skjønhed, nemlig Sletteskjønheden, hvor Blikket ingen Hindring møder, men kan strække sig fremad i det Uendelige, kun standset af Himlens Bue. Denne Naturskjønhed har altid for mig havt en stor Tillokkelse, en stor Beroligelse; det Meget, som ellers hemmer og standser Synet, snart et Hus, snart en Række Træer, snart en Høi, fører Tanken bag alle disse Gjenstande, og man har en vis utaalmodig Higen efter at naa, saa eet af disse Punkter, saa et andet, og denne Higen forstyrrer den rolige Gang, hvori vor Tanke ellers søger Hvile. Mine Venner lo ofte over min Kjærlighed til dette flade, og som de dristede sig til at sige, stygge Amager. Men hvoraf kom det, at de fandt det stygt? Deraf at de her i Naturen, som saa ofte ellers, søge en anden Skjønhed end den, som netop dette Sted tilbyder. De betænkte ikke, at her maatte man holde sig til den mest ideale af al Skjønhed, nemlig Lysets Virkning, dets Fortoning paa Himlens Skyer, som paa alle Gjenstande paa Jorden. Hvilken mageløs Himmelhvælving har Øiet ikke at glæde sig over paa Amager! Kun paa de jyske Heder ser man slige Skygrupper, glimrende ved deres Farvepragt ved Solnedgang, alvorligt storartede i et truende Uvejr. Men Et kommer jeg til at bekjende, Amager er kun skjønt i Foraar og Efteraar; ved Midsommer er Monotonien for stor; men hermed standser ogsaa al Imødekommenhed fra min Side. Hvor udvidede ikke mit Bryst sig, naar jeg i det meget tidlige Foraar, mat i Sjælen af den foregaaende Aftens Anstrengelse paa Theatret, ene vandrede ud ad den kjære Amagerport! Ti Minutters Gang – og Alt hvad der hed Byliv og Kjøbenhavn var forsvunden, og man drømte sig langt ude paa Landet, midt i et travlt Bondelivs Sysler! Medens da de gode Kjøbenhavnere endnu ingen Anelse havde om, at Foraaret alt havde løftet sine Vinger, gik jeg her langs med de frodige Marker, farvede med et Grønsvær, som ingen Sommerpragt senere giver, og over disse grønne Fløielstepper svang sig Hundreder af Lærker med Triller saa stærke, saa energiske, saa jublende, at man kun undrer sig over, at dette lille Fuglebryst ikke sprænges, og den lille Sanger styrter død til Jorden. Hvor ofte, naar jeg saaledes om Foraaret noget vemodig gik ud paa mit kjære Amager, have ikke disse smaa Sangere lettet mit Bryst, idet jeg sagde til mig selv: „Nei, naar Lærkerne svinge sig syngende mod Sky og „prise Vor Herre saa godt de formaae", da bør vi Mennesker være med og ikke fortabe os i vore egenkjærlige Sorger." Undertiden blev jeg ledsaget paa disse



Amagerport set indefra før nedrivningen i 1857. Til venstre vagthuset, som ligger der endnu.

Ture af Heibergs Moder, der da ofte paa sin kjærlige Maade ytrede, idet hun tog mig under Armen: „Ak, min Hanne! Jeg har altid syntes, at et af Livets største Goder bestaar i, at To Arm i Arm vandre sammen i en fortrolig Samtale, saaledes som vi nu gjøre det." Det var bestandigt hendes Styrke til given Tid at sige noget Behageligt, Noget, der ligesom satte Seglet paa den Hengivenhed, hun havde for sine Venner. For det Meste gik jeg dog ene og glædede mig i Taushed over denne Natur; thi jeg var heri ganske forskjellig fra Heibergs Moder; kun ene og taus formaaede jeg at smelte sammen med Naturens Stilhed og Skjønhed. Talen forstyrrer altid Indtrykket for mig. For at glæde sig i Naturen skal man altid lytte til dens Røster, til Fuglenes Kvidren, til Insekternes Summen, til Vindens Susen, til Vandets Plasken, ja til den fjerne Hunds Bjæffen. Talen forstyrrer dette Orchesters Harmoni; da man ikke kan lytte, naar man taler, saa hører man Intet til alle de Accorder, der netop stemme Sjælen saaledes, at vi formaa at høre, at forstaa, hvad vi høre. Jeg vil derfor tilstaa, at jeg helst gik ene ud paa mit ensomme Amager. Alle de smaa Remiser, der som Oaser ere strøede paa Markerne, kjendte jeg nøie hver og en; ofte naar jeg trængte igjennem Buskene, sprang en Hare forskrækket op, idet den kastede et Sideblik til mig, som om den vilde sige: hvad mon hun vil her? Hvor ofte har jeg siddet paa en Træstub i en af disse Remiser og glædet mig over Synet af de fjerne Seilere paa Kallebodstrand, naar de ligesom syntes at glide for fulde Seil hen over de flade Marker, thi Stranden selv bliver paa Grund af Markernes Høining ude af Synskredsen. Hver Hytte og til Dels dens Beboere kjendte jeg derude, og lidt efter lidt blev jeg i Aarenes Løb kjendt saa godt som af alle de Amagere, der boede i de nærmeste Byer, og mangt et venligt Nik, mangt et venligt Goddag gjorde mig disse Veie end kjærere. Simple Folk have en egen Forestilling om Kunstnere, især fra Theatret; enten holde de dem ikke for bedre end dem, der æde Blaar paa Dyrehavsbakken, eller ogsaa stille de dem ved Siden af de Høieste i Samfundet. Det sidste havde jeg en Gang et pudsigt Exempel paa. En Dag, da jeg just stod i Begreb med at vandre ud ad mine kjære Veie, kom Christine Løvmand for at besøge mig, og jeg fik hende da til at følge med, for at jeg kunde vise hende Amagers Skjønhed. I et af Smaahusene derude boede en original Kone, frimodig og snaksom. Hun havde en lille Traadhandel, saa man let kunde give sig et Ærinde ind til hende. Jeg fik paa denne Dag Lyst til at vise Frk. Løvmand, der i høi Grad havde Sans for det Comiske, min eiendommelige Kone; vi gik derind, og som sædvanligt vare vi i et Nu i en livlig Samtale, hvori Frk. Løvmand ikke tog mindste Del. Da jeg nu nogen Tid efter atter ene besøgte den snaksomme Kone, spurgte hun mig i stor Alvor: „Hvor er Deres Hofdame i Dag? Hvorfor er hun ikke med?" Denne Tiltale satte mig virkelig i stor Forlegenhed, thi den kom saa uventet, at jeg havde den største Umage for ikke at briste i Latter, thi lige saa vist det er, at mangen en Hofdame maatte ønske sig at have Christine



Johanne Louise Heiberg. Efter maleri af E. Bærentzen 1841.

Løvmands Finhed i Sjælen, lige saa lidt vil Nogen, der kjender min Veninde, kunne tænke sig hende iført den ydre Nimbus. Konen kjendte mig godt; hun vidste mit Navn, min Stand, men desuagtet syntes hun, jeg maatte have en Hofdame, ligesom Dronninger og Prinsesser. Paa dette Punkt støder man ideligt paa Forvirring hos simple Folk; ja man vilde – hvis jeg nu gad brede mig over dette Thema – forbauses over, hvilke Anmodninger man af og til har gjort mig i de forskjelligste Retninger, snart om Embeders Besættelse, snart om Capitalers Tilveiebringelse, snart om at blande mig i Familieforhold, der vare mig aldeles ubekjendte, ja, i det Utroligste, saa vis var man paa, at for mig var Intet umuligt.

Ved at færdes saa meget paa Amager forundrede jeg mig ofte over, at vore Malere intet Stof hentede derude fra. De smukke brogede Dragter, de gammelhollandske Skikke, de prægtige bredskuldrede Lodser med deres brune Ansigter under den bredskyggede Sømandshat, der saa malerisk stikke af mod den hvide, uldne Trøie, som tydeligt viser det hvælvede Bryst og de stærke Arme. Jeg mindes saaledes et Syn, hvorved jeg formeligt studsede. Jeg var en Eftermiddag mod Solnedgangen kommet langt ud ved Dragør. En baad med Kjølen vendt opad laa paa Kanten af Strandbredden, og med Benene tvers over Baadens Ryg, som ridende paa en Hest, sad en af disse firskaarne Lodser, solbrændt, bredbrystet, med de kraftige Hænder støttet paa Knæene, og saae ud over Havet. Solen kastede disse mægtige, guldrøde Straaler, som vort Øie her i Norden dog af og til har at frydes ved, hen over hele



Scenebillede fra »En søndag på Amager«. Lisbet: Johanne Louise Heiberg. Jokum: Michael Wiehe. Tegning af A. Harttung.

Landskabet og med en saadan Styrke paa Baaden og den prægtige Skikkelse, hvis Contourer antoge saa skarpe Omrids, at jeg kun paa italienske Malerier har set denne Belysning. Da der nu i nogen Afstand herfra tillige stod en net lille Amagerpige i sin brogede, klædelige Dragt, hvis Farver formeligt glimrede i denne Belysning, da tænkte jeg: „Herre Gud, vore Kunstnere reise og reise til Italien for at gribe Stof til Malerier, og de have det tæt ved, ude paa det foragtede Amager." Nu



Amagerkoner og børn i nationaldragt. År 1904.

opstod den Tanke hos mig: Hvorfor benytte vore Digtere ikke dette Folkefærd med dets eiendommelige Costumer og Omgivelser? Og jeg sagde til Heiberg, da jeg kom hjem: „Skriv en Vaudeville, som foregaar paa Amager. Folkene, Omgivelserne, Costumet, Nærheden tæt ved Hovedstaden, Alt vilde kunne bidrage til en Stemning, der maatte kunne gjøre en smuk poetisk Virkning; men da maa du," vedblev jeg, „ikke hente Melodier fra Operaen, eller i det Hele taget bruge bekjendte Melodier, som hidtil i dine Vaudeviller, men selv componere Melodierne for at tilveiebringe den Simpelhed, som her vil være Hovedsagen." Heiberg syntes, at Ideen ikke var saa gal, men det var hele det Udbytte, jeg fik af denne min Tale.

Imidlertid sad jeg og sang om Natten mine Folkeviser, og alt som jeg sang, tænkte jeg paa Amager og Livet derude. Jeg havde hørt, at der om Søndagen i Kroen holdtes Baller, hvor det gik meget pent til, og disse Søndage paa Amager spøgte saaledes i min Hjerne, at jeg i Tankerne lavede et lille Forhold mellem et elskende Par, en net lille Amagerpige og en ung, smuk Sømandsgut fra Dragør. Den unge Amagerpige gav jeg en ældre Søster til Fortrolig, og saaledes sang jeg ud af min natlige stemning og paavirket af Berggreens Folkemelodier den lille Samtale mellem Søstrene: „Min kjære lille Søster! Hvorfor er Kinden Din ei rød?" Slige Samtaler findes jo ofte i gamle Viser, og jeg søgte saa godt jeg kunde at efterligne den naive Tone og Form i Text og Musik. Endnu var den dristige Tanke ikke opstaaet hos mig, selv at vove, hvad jeg forgjæves havde bedt Heiberg om. Men den lille Lisbet, som jeg havde tænkt mig Amagerpigen skulde hedde, og hendes lille Sømand Jokum lode mig ingen Ro, og inden jeg selv vidste af det, var Sangen imellem hende og Jokum:

„Lisbet! Lisbet! O hvor er Du sød og net!"

componeret og Ord satte til. Hvad var nu naturligere og simplere, end at en saadan kvik lille Amagerpige ikke alene havde en lykkelig Elsker, men tillige en ulykkelig, og inden kort Tid fødtes Amageren Rasmus, og Sangen mellem ham og Lisbet: „Kom, min Skat! hør Dandsen kalder os," kunde En, som havde staaet og lyttet ved min Dør, have hørt mig synge, længe før Nogen anede, at den existerede; saa uskyldigt blev disse Sange til, at det aldrig faldt mig ind, at nogen Anden end jeg, høist Heiberg, skulde høre dem, eller at de nogensinde skulde lyde fra andre Læber end mine, og det i stille Ensomhed. Men det veed Gud, de bleve sungne i denne Ensomhed. Ofte efter at jeg havde spillet paa Theatret og kom sildigt hjem, sad jeg til langt ud paa Natten og sang om Lisbet og Jokum, indtil jeg overvældet af Træthed maatte afbryde og søge Hvile. Disse Sange, dette lille Tilløb til en Digtervirksomhed gjorde mig lykkelig og satte mig i det fortræffeligste Lune. Jeg erfarede ret her, at den Paastand er sand, at Intet giver den Tilfredsstillelse som at være Dilettant i en Kunst. Den virkelige Kunstner har Kampen, Angesten, Fordringen, der piner ham Dag og Nat; Dilettanten har kun Nydelsen."

HAVERNE PÅ ØSTERBRO

DA ØSTERBRO VAR KØBENHAVNERNES FERIELAND

Når man i dag passerer den brede Østerbrogade på vej ind til eller ud af den store by, kan det være lidt svært at forestille sig, at i denne bydel – bag de store forretnings- og beboelsesejendomme – lå man for blot hundrede år siden på landet. Fra denne i så henseende så fjerne tid – for hvad er ellers 100 år i en gammel bys og et gammelt lands historie? – har en af vore store, velskrivende skuespillerinder, Julie Sødring, skrevet sine erindringer. De udkom første gang året efter hendes død i 1894, men blev på ny udsendt i 1951.

Julie Sødring fødtes 1823 – og det her gengivne udsnit foregår i 1830'erne – som datter af den store skuespiller C. N. Rosenkilde, kantoren fra Århus Domkirke, der som 30-årig debuterede på Det kgl. Teater og hurtigt udviklede sig til en fremragende karakterskuespiller, især i komiske roller. Hans samtid karakteriserede ham som original, lunerig, snurrig, og datteren siger om sin far, at han »til sin død uskadt bevarede barnet i sig«, og at »det var det, som gav hans kunst bestandig ungdom«.

Julie Sødring fik som 20-årig sin debut på Det kgl. Teater, hvor hun gjorde sig gældende med sit milde, stilfærdige lune, hovedsagelig i komiske karakterroller, som også var faderens specialitet. Med små, naturtro virkemidler forlenede hun sine personer med både liv og hjertevarme. Hun afløste den betydeligt mere bombastisk virkende jomfru Henriette Jørgensen, der var vor nationalscenes første Madam Rust. Men lad os høre, hvad den modne skuespillerinde, Julie Sødring, mindes fra sin barndom på Østerbro, mens Frederik VI regerede, og hver aften, inden han gik til ro i sin spartanske messingseng, symbolsk fik bragt byens nøgler op på sit slot. Han skulle spørges, hvis nogen ville ind i byen efter midnat.

En sådan beretning som den store skuespillerindes virker ejendommeligt nok ikke fortidig, selv om der opereres med begreber, som ligger vor tid fjernt. Men det ligger formodentlig i, at vi længes efter en lignende fred som den, der hvilede over Østerbro. Vi opnår den ved i weekenden at tage på landet, men i vore dage kunne vi såmænd også opleve den i byen en søndag, hvor alle har forladt den:

»Hvilken forandring! Fra den snavsede, mørke Adelgade ud til det skønne, landlige Østerbro. Ja, for den gang var der virkelig landligt derude. Den nuværende slægt kan ikke tænke sig, hvilken ro og fred der var. Straks, når man var kommet gennem Østerport, begyndte den nye verden. Der kom et frisk pust, som bragte hilsen fra sø og skov.

Mange vil sikkert endnu kunne mindes det hvide hus på Østerbro. Det lå lige for søen og lignede nærmest et gammelt palæ. Huset bestod af stue, 1ste sal og nogle værelser oppe i det høje, mørke mansardtag. Tillige var der et herligt stort loft med altaner ud mod søen og haverne. Vor lejlighed bestod af første sal og nogle af loftsværelserne. Værelserne var høje og luftige. Til ejendommen hørte en prægtig have, der strakte sig om huset, med en mængde frugttræer. Til venstre for hovedbygningen lå gårdspladsen og nogle udbygninger, der om sommeren lejedes ud til familier fra byen. I baggrunden af haven strakte sig en lang lindeallé langs med plankeværket, der adskilte os fra naboejendommen »Vennero«, til hvis beboere, assessor Møllers, vi senere kom til at stå i det venligste forhold. Bag »Vennero«, hvortil hørte en stor have, lå igen Classens prægtige ejendom, og nord for denne bredte Tuteins skønne park sig. Det var, som man ser, henrivende omgivelser og fuldstændigt landligt. Og hvilke ture kunne man ikke gå! Fra Øresund og til Kallebodstrand omgaves byen af et levende hegn: lysthaverne, voldene, kirsebærgangene og gartnerhaverne. Folk, hvis virksomhed bandt dem til byen, følte den gang mindre længsel efter landet, når den blide årstid kom, thi de behøvede jo kun at gå nogle få skridt, så var de midt ude i den skønne natur. Fra det øjeblik mildheden mod vinterens slutning begyndte at komme i luften, den sidste sne svandt, og den lille velkendte sanger ovre i glaciets træer forkyndte, at nu var alle trængsler endte, fulgte man forårets gradvise frembryden fra dag til dag. Man frydede sig ved at

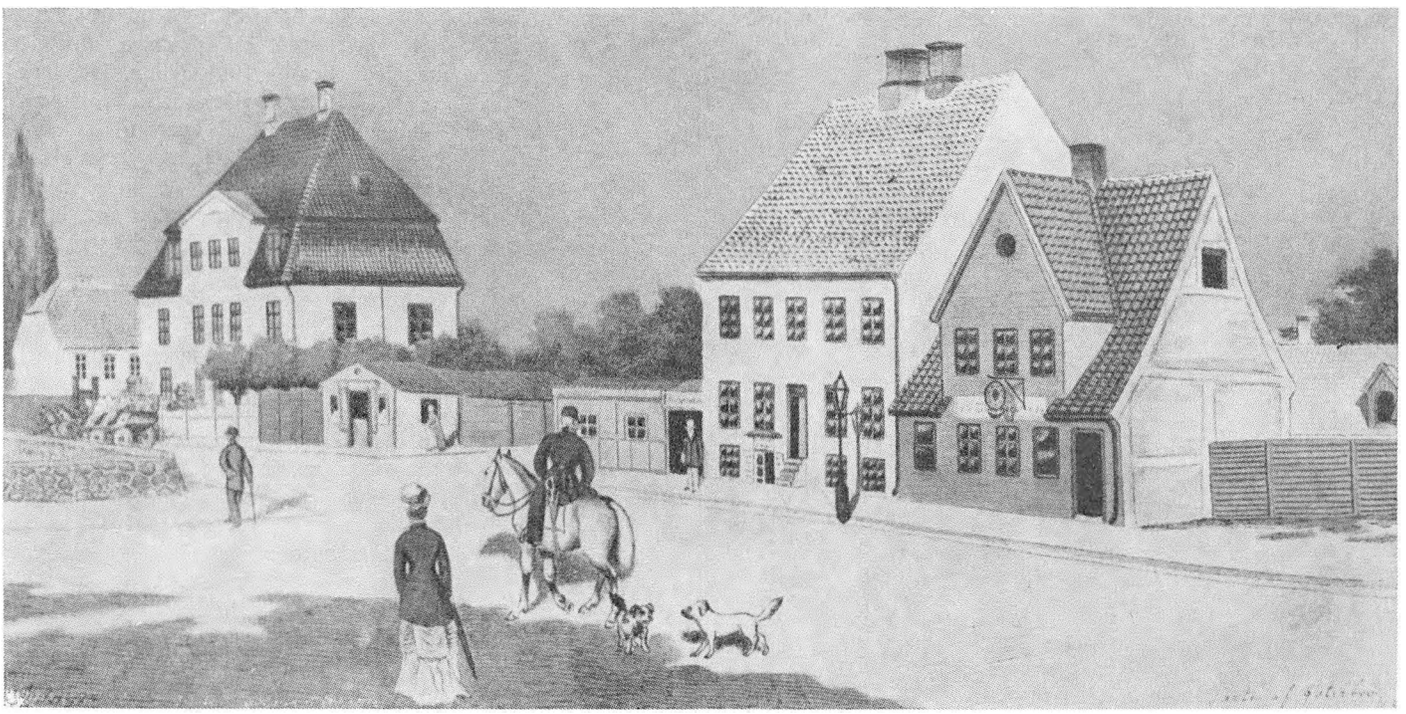

»Det hvide hus lå lige for søen og lignede nærmest et gammelt palæ«. Østerbrogade set fra Øster Farimagsgade med stengærdet mod søen til venstre. Bygningen i baggrunden er Det hvide Hus på hjørnet af Kastelsvej. Akvarel 1884 af C. Bayer.

se voldskrænterne lidt efter lidt dækkes af et lysegrønt tæppe, og med jubel hilste man de første blomster, de gule ranunkler eller »smørblomster«, som de populært kaldes. Snart efter begyndte ahorntræerne på voldene at udfolde de brunlige blade, og nu gik det slag i slag, indtil kastanietræerne stod i deres fulde, gravitetiske pragt, tjørnene spejlede deres hvide slør i stadsgravene, og frugthaverne dannede ét duftende, hvidt og lyserødt blomstervæld. Og så kom den dejlige sommer! Ja, hvilke lykkelige dage at se tilbage på. Strålende solskin og små bitte skyer.

Det hvide hus ejedes af en snedkermester Granberg. I stueetagen boede kancelliråd Winge sammen med sin svigermoder, fru Lise Jürgensen, søster til fru Gyllembourg. Fru Jürgensen var en overordentlig fin og elskværdig dame, der i den følgende tid jævnligt besøgte os. Hun lærte os unge paparbejder og viste os stor godhed. Fru Jürgensen var ikke vort eneste nye bekendtskab. Der skete i det hele en stor forandring med vor omgangskreds efter vor udflytning på Østerbro. Nutildags er jo forstæderne ganske gået op i København, men dengang lå de helt uden for byen og regnedes næsten ikke med til denne. Særlig gjaldt dette om Østerbro. Vore gamle venner blev derfor halvt vrede, da vi flyttede derud, og ophørte at komme til os. Det var ikke som i Adelgade, hvor de hvert øjeblik på dagen kunne titte ind til os. Krøyer holdt længe ud, men så blev afstanden også for ham for stor, og hans besøg ophørte lidt efter lidt. Dog må man ikke misforstå dette. Vi mistede ikke vore *venner*, men kun deres kærkomne *besøg*. Når jeg i mit senere liv traf nogen af den lille kreds fra Adelgade, og jeg mærkede, at årene ligesom havde fjernet os lidt fra hinanden, behøvede jeg kun at nævne det magiske ord »Adelgade«, så vendte det gamle smil, den gamle hjertelighed tilbage.

Gladest af os alle over udflytningen til Østerbro var moder. Hun havde nu opnået at se sit største ønske opfyldt: at få en køkkenhave at sysle med. En gartnerdreng blev anskaffet til hendes hjælp. Denne dreng voldte os alle megen fornøjelse ved sit overstrømmende humør, om jeg end tror, at køkkenurterne havde mindre godt af hans behandling. Han var en fuldstændig Sam Weller, altid oplagt til skælmsstreger. Jeg ser endnu for mig min moder stående i det åbne vindue og kommanderende Peter. Han var meget opløben, og som han stod dernede med sit rødmossede ansigt og plirede med øjnene op til moder, var han uimodståelig. Pludselig kunne han til moders store forskrækkelse lade sig forlæns dumpe over ende i den bløde jord, ligge som død, og så i et nu atter med en kolbøtte stå på sine ben. En formiddag havde han i flere timer gået og plantet hindbærbuske ud. Et par dage efter så vi ham til vor forbavselse gå rundt, omhyggeligt trække planterne op én for én og ryste dem i luften. »Men Gudbevares, Peter,« sagde moder, »hvad er det, du foretager dig dér?« Peter så op og svarede: »Jeg lufter rødderne, madam, det har de så nederdrægtigt godt af!« Peter havde for resten tidligere været i skrædderlære og skabte sig en fast position hos fader ved at vende hans bukser. Jeg holdt meget af Peter. Han hjalp også mig ved anlægget af mine haver.

En plage havde vor flytning befriet mig for, og det var skolen. Mine forældre fandt, at det var for langt for mig at gå ind til Holmens Kanal, og så mente de, det var bedre, at jeg fik privat undervisning. Medens jeg nu gik og ventede på, at denne private undervisning skulle komme i stand og gjorde mig ventetiden behagelig ved at tumle i haven fra morgen til aften, hører jeg en formiddag, da jeg kommer løbende gennem lindealleen, at der er nogen, som sjipper inde i naboejendommen »Vennero«. Nysgerrig klavrer jeg op ad plankeværket, får øjnene over den øverste kant og ser en nydelig lille pige, lidt større end jeg, ivrig optagen af sin leg. Jeg kunne ikke løsrive mig fra dette smukke syn. Hun var så fin og sprang så let. Jeg ønskede, at jeg kendte hende. Kort efter blev mit ønske opfyldt, og samtidig fik jeg en lærer. Vi gjorde nemlig bekendtskab med familien på »Vennero«. Der var mange børn, hvor imellem flere voksne sønner. En af disse blev min lærer. Hver morgen marcherede jeg af sted med mit landkort – vældig stort – under armen ind til »Vennero«, hvor jeg efterhånden blev ven med alle familien Møllers medlemmer, også med den lille pige, Augusta hed hun, som jeg havde set sjippe. Fru Møller viste mig altid stor godhed, og mange er de rare minder, som jeg bevarer om disse elskværdige mennesker.

Angående mit udseende på dette tidspunkt af min tilværelse skal jeg – da jeg intet billede ejer af mig – meddele følgende ytring af en af min faders venner, en gammel baron, der undertiden besøgte os. Han så mig nemlig en dag gå gennem stuen og udtalte da de for mig uforglemmelige ord: »En stang lak i munden – et par røde hoser – minsæl en stork!« Det var ikke meget smigrende for min forfængelighed.

En sen aften kort efter vor udflytning gik der ild i hatten på Østerbros mølle, der lå lige over for Blegdamsvejen. Den gamle mølle brændte i ro og fred langsomt ned som et spædelys. Sprøjter manglede nemlig fuldstændig. Den eneste, vi havde på Østerbro, var kort i forvejen kørt ind til byen til en skorstensild, der dog allerede var slukket, da man ankom. Efter at have styrket sig oven på den anstrengende tur, begav sprøjtemandskabet sig igen på vej hjem til Østerbro. Klokken var imidlertid blevet så mange, at porten var lukket, og man måtte derfor gøre omkring og begive sig til Nørreport, der stod åben hele natten. Da de brave folk endelig langt om længe nåede Østerbro, ville de ikke tro deres egne øjne, da de så, at møllen i deres fraværelse var forsvunden. Vi var i anledning af branden alle oven senge, og moder trakterede med kaffe.

I de år, vi boede på Østerbro, skiftede stueetagen ofte beboere. Efter kancelliråd Winge og fru Jürgensen flyttede en ældre kaptajn ind med sin gamle moder. Denne gamle dame fortalte os altid de samme to historier: om mestertyven og om Københavns bombardement. Hun var for øvrigt meget venlig imod os, så

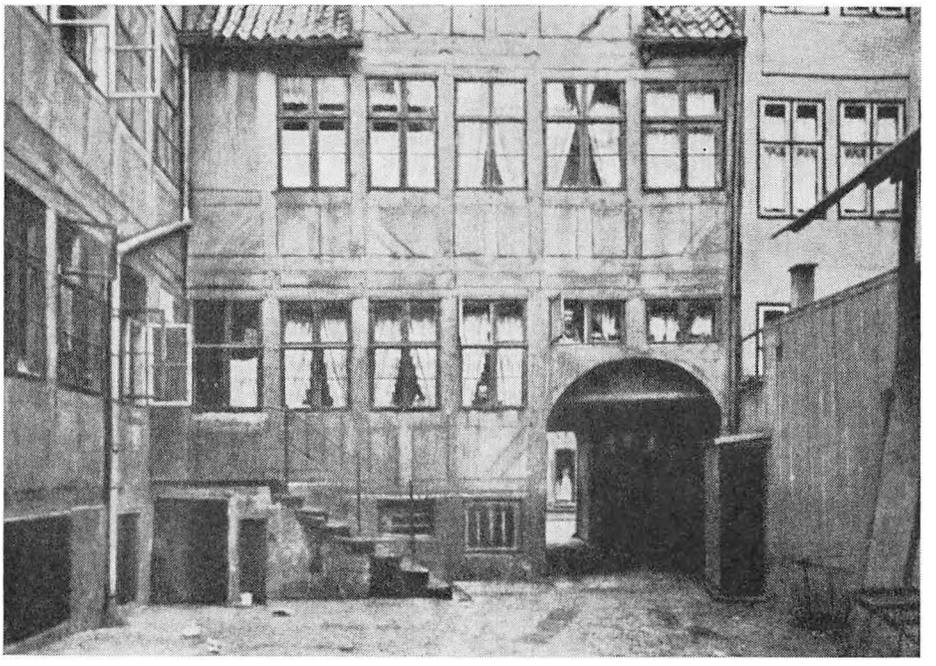

»Hvilken forandring! Fra den snavsede, mørke Adelgade ud til det skønne, landlige Østerbro«. Gårdparti fra hjemmet i Adelgade 77.



C. N. Rosenkilde.
Tegning af E. D. Bærentzen, 1841.

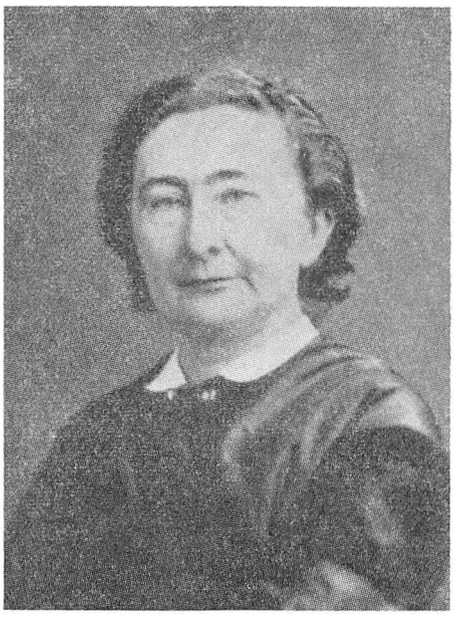

Julie Sødring,
flankeret af sine forældre.



Maren Falck Rosenkilde.
Tegning af J. V. Gertner, 1846.

jeg skammer mig ved at tilstå, at når hun sad i sin stol nede i haven i samtale med vor familie og så begyndte på bombardementet, listede jeg mig om bag hendes ryg og gav mig til at dreje som på en lirekasse, hvilket altid havde til følge, at de andre var ved at sprække af latter. Bagefter fik jeg en alvorlig overhaling af min ældste søster Marie for min uartighed. Kaptajnen udmærkede sig ved sin uhyre gnavenhed. Det blev til sidst et ordsprog i vor familie, når nogen tog sig livets sorger uforholdsmæssigt nær, da at sige: »Du er ligesom kaptajn F., der, når han ikke har andet at være misfornøjet med, ærgrer sig over marts måned«. Til denne måned nærede kaptajnen nemlig et ligefrem had. – Efter kaptajnen og hans moder flyttede etatsråd Jetsmarks ind i lejligheden, og derpå kom kommandør Petersen, som købte ejendommen.

Jeg har alt berørt, at sidebygningerne om sommeren lejedes ud til familier fra byen. Disse boede dog ikke derude, men opholdt sig der kun om dagen. År efter år var det de samme, der kom igen, nemlig nogle rige bryggere. Hver morgen mødte deres koner og døtre op med madvarer og håndarbejde; så nød man landluften og spadserede i haven. Jeg var ven med dem alle. Særlig var der en tyk bryggermadam, der forkælede mig. Hun trakterede mig med kaffe og fint brød, og når hun syntes, at jeg ikke tog tilstrækkelig til mig af de gode sager, sagde hun: »Spis bolle, Julle, det er jo din *liveret!*« Bryggermadammerne havde som oftest deres veninder med. En af disse var meget æstetisk anlagt og havde lekture med, som hun nød i en pavillon i haven. Navnlig yndede hun Lafontaines værker. Fader påstod, at han en hed sommerdag gennem pavillonvinduet havde set hende udstrakt i en lænestol, snorksovende med åben mund og Lafontaine på gulvet – et ikke videre æstetisk syn. Samme dame var sværmerisk anlagt. Jeg husker, at hun en dag fortalte for en deltagende kreds, der havde slået sig ned på højen ud mod Østerbrogade, hvorledes en ung slægtning af hende var kommet galt af sted på en køretur. Med affekteret stemme og dybe suk udtalte hun: »Så kørte han ud med en gig – så væltede han midt på vejen og – vil De tænke Dem – brak . . .« Hvad det var, han brak, fik jeg aldrig at vide, for i samme øjeblik sprang fortællerinden op og gav sig til at nikke ud mod gaden af alle kræfter, idet hun udbrød: »Guj, der rider Nikkelaj!« Stemmeovergangen forekom mig så ubeskrivelig komisk, at jeg til selskabets forbavselse brast ud i høj latter. – Gentagne gange overværede jeg bryggermadammernes forhandlinger om huslige sager. Deres udtalelser havde en ganske særegen tiltrækning på mig, og jeg fulgte dem med spændt opmærksomhed. Jeg mindes, at min fornævnte tykke veninde under en disput om tjenestefolk, hvor hun i stærke ord havde brudt staven over disse medskabninger, for at belyse deres fordringsfuldhed i retning af mads, særlig sødsuppes tillavning, sluttede med at sige: »De la'r sig rennok inte nøje med surt og sødt og svesker – næh – de vil ha' syltetøj og det møjet!«

På Østerbro lagde vi os til min usigelige glæde en dejlig tyk, gul moppe til. Den var en aften fulgt med hjem med min søster Marie, der ikke kunne fordrage hunde, og siden blev hos os. Vi kaldte den Ane og havde megen fornøjelse af den. Fader eksperimenterede med den. Således tog han en dag, da vi sad ved middagsbordet, til moders usigelige forfærdelse hele oksestegen ned og satte den for Ane, der blev aldeles overvældet og gav sig til at tude ynkeligt. Om formiddagen sad Ane i vinduet og kikkede ud på gaden. Fader påstod, at den nikkede ned til ham, når den opdagede ham på gaden. Ane døde i barselseng.

Jeg har ovenfor nævnt Classens og Tuteins parker. De var begge af en overordentlig størrelse og strakte sig helt ud til stranden. Den gamle hr. Tutein kom til fader kort efter vor udflytning og tilbød os adgang til sin park. Denne venlige opmærksomhed var os til usigelig stor glæde. For mig var Tuteins park som et ferige. Den indeholdt højst forskelligartede skønheder. Der fandtes et strålende blomsterflor, store strækninger med frugttræer, små søer, udstrakte græsplæner, marker med køer og lam, store alleer, hvor imellem én, der gik helt ned til stranden endende i en høj, og hele skovpartier, hvorfra der i den tidlige forsommer lød henrivende fuglesang, Vi gik ofte derhen de lange sommereftermiddage. Vi spadserede i havens gange, nydende luften, der var krydret af lindetræernes millioner af blomster. Stille sad vi på bænkene og hørte på nattergalene, som slog i det tætte krat, fjern og nær. Vi dvælede så længe som muligt på disse skønne steder, men hjem skulle vi jo. Når vi så brød op og langsomt vandrede ned ad den store allé, mødte vi undertiden herskeren i dette tryllerige, den gamle hr. Tutein, markis'en, som vi kaldte ham, med sine damer. Han standsede os altid, og idet han med gammeldags gravitet tog hatten af, spurgte han bestandig: »Hvem har jeg den fornøjelse at hilse på?« Hvortil der med samme gravitet blev svaret: »Skuespiller Rosenkildes familie.« »Ah! En skøn aften!« Der blev atter hilst på begge sider, vi skiltes, og snart sad vi hjemme om moders hyggelige thebord, der som oftest var dækket nede i haven.

I Tuteins park var der et sted, som jeg særligt yndede. Det var en stor åben plads, hvor der fandtes gynge og vippe-



Tuteins ejendom, Rosendal, ses i midten på Christen Købkes maleri »Parti af Østerbro i Morgenbelysning« fra 1836. T.v. hjørnet af Sortedams Dosseringen og et glimt af søen.

bræt. Min ældste søster Marie undgik såvidt muligt at komme i nærheden af dette sted, når hun var med os, thi hun fandt det upassende, at jeg satte mig op i gyngen eller svingede vippen, og hun holdt foredrag for mig om, at vi ikke burde misbruge den godhed, som var os vist. Vi skulle spadsere i haven, men ikke trænge os ind på steder, som alene var forbeholdt familiens børn. Heri havde hun selvfølgelig ret, men gyngen og vippen tiltrak mig desuagtet med uimodståelig magt. Da vi alt i flere år havde boet på Østerbro, tildrog der sig en eftermiddag følgende. Den unge Edvard Hansen, Casinos senere beundrede elsker, som på den tid var elev ved Det kgl. Teater, var på besøg hos os. Min ældste søster, han og jeg, tillige med en veninde af os, en meget livlig og lattermild ung pige, var spadseret ind i Tuteins have, og inden vi vidste af det, stod vi til Maries skræk ved den berømte gynge og vippe. Edvard Hansen og den unge pige gav sig straks trods min søsters protester til at vippe på én gang. Da Hansen er lige ved jorden, springer han i kådhed af, og vor veninde falder ned, heldigvis uden at komme til skade, men bliver liggende i en såre ubekvem stilling, halvdød af latter. I det samme hører vi en stemme: »God aften!« Og til vor forfærdelse står markis'en mellem træerne i al sin stivhed med hænderne foldede over sin stok og betragtede den livlige scene. At sige, at Marie så ud, som hun skulle synke i jorden, ville kun være at give et svagt billede af hendes elendighed.

Classens have var egentlig i visse henseender interessantere end Tuteins park. Den sidste var langt bedre holdt, bar mere præg af at være til lyst og glæde. Classens have derimod, var et vildnis, et stykke urskov. Alt voksede imellem hinanden. De ældgamle træer sammen med det tætte krat dannede ligefrem skovtykninger, og brød man igennem disse, stod man pludselig ved bredden af en stor mose, hvor gule iris, brudelys og muskedonnere førte tanken langt bort fra byens nærhed. Midt i haven lå en skummel grå bygning, hvor man sagde, at der på svenskekrigens tid havde siddet fanger i bolt og jern. Fra Classens have lød i de lyse nætters tid nattergalenes sang så stærkt over til os, at vi næppe kunne sove.

Nu er al denne skønhed og fred forsvunden, ligger dræbt under murstensmasserne. Går man i vor tid ud ad Østerbro, møder man tummel, menneskevrimmel, travlhed og pengespekulation overalt. Romantikken er forlængst borte, den hører til sagnet.

Når jeg skal give et indtryk af vort daglige liv i hine år, er der noget, jeg ikke må glemme at anføre, og det er den rolle, som militæret spillede i vor tilværelse. Det var under sjette Frederik, at soldatervæsenet florerede, og flere gange daglig lød den prægtige militærmusik op til os. Ligeledes hørte store militære skuespil, snart på fællederne og snart i vor umiddelbare nærhed, til dagens orden. I reglen var det Vibenshus, der skulle stormes. Der var da store troppemasser på benene, og vi fornøjede os i høj grad over det virkelig udmærket smukke syn, som de mange forskellige korpser i deres brogede uniformer frembød, når de drog forbi vore vinduer. Jeg mindes således kastelsjægerne, de jyske dragoner, lansenererne og navnlig den glimrende hestegarde. Vore specielle yndlinge var dog borgerne med deres som oftest meget korpulente officerer. Borgerne ledsagedes stedse ud på fællederne af deres koner og børn. Under hvilet indtog man så her aftensmaden i landlig uskyldighed. Min broder Adolph har fortalt mig følgende fornøjelige historie. Han drev i sin studentertid meget den sport at skyde med pusterør. Til kugler brugte han kit. Så en dag, da borgerne kom forbi i deres permissioner, listede han sig ned ved plankeværket ud mod Østerbrogade, og gennem et hul deri fyrer han på den del af deres legeme, som mest udæsker hans færdighed som skytte, idet han i høj grad nyder, hver gang et velrettet skud får vedkommende krigers hånd til at fare ned på det udsatte parti. Optaget af denne beskæftigelse lægger han ikke mærke til, at fader er kommet ned i haven og har observeret ham. Værdigt og formanende tiltaler den gamle ham og foreholder ham det urigtige i, hvad han gør. Nå, Adolph tager da pusterøret til sig og går. Dagen efter står han i haven, da pludselig fader kommer farende og råber: »Adolph, Adolph, skynd dig og hent pusterøret! Der kommer borgerne!« Er det ikke dejligt?

En morgen kom politiet og meldte, at der ugen efter skulle afholdes en større øvelse på broen og det omliggende terræn, og da der ville blive skudt med kanoner, måtte alle vinduer være aftagne i bestemte timer den pågældende dag. Nå, der blev jo holdt råd om den sag hjemme, og fader og moder blev da enige om at invitere forskellige af vennerne til at nyde skuespillet. Da dagen kom, blæste vinden ind i alle stuerne, men oppe på loftet var der dækket et hyggeligt frokostbord. Herom bænkedes vi alle, og medens kanonerne tordnede og militærmusikken klang udenfor, herskede der indenfor den gemytligste stemning. Jeg kan huske, at kastelsjægerne lå langs broen og nedad Dosseringen og skød ud over vandet. Det var dog ikke så meget det militære skuespil, der bevirkede, at denne dag indprentede sig i min bevidsthed, som følgende lille begivenhed. Imellem vore gæster befandt sig en yngre embedsmand med frue. Hun var i en alder af nogle og tredive år, smuk og højst elskværdig. Jeg var ganske forelsket i hende, således som en purung pige kan være det i en adskilligt ældre, indtagende kvinde, der viser hende hjertelighed. Man kan derfor begribe, hvor indigneret jeg blev ved at høre en af mine veninder ytre, at fruen var *sminket*. Jeg forsvarede hende naturligvis ivrigt og sagde, at det var en skammelig bagvaskelse, men min veninde blev ved sit. »Ja, jeg skal nok bevise dig, at du har uret,« sagde jeg, og da vi alle havde rejst os fra frokostbordet, går jeg hen til fruen, hvisker: »De har fået noget sort på kinden; lad mig tage det bort,« og med mit lommetørklæde stryger jeg hende let hen over ansigtet. Aldrig skal jeg glemme det forunderlige blik, hvormed hun så på mig. Det gøs helt ned i mig. Jeg lod imidlertid som intet, stak tørklædet i lommen og talte om andre ting, men listede kort efter ud på trappen og trak ivrigt tørklædet frem. Det var *rødt!* Fruen havde sin lille søn med, en rask fyr på otte år. Jeg husker, at han gik hen til en af damerne, der bar en hat med høj puld, bredskygget, med store vajende strudsfjer og spurgte hende: »Ved hvad regiment står du?« Det vakte megen munterhed. Hos hr. Tutein, som ikke havde været at formå til at tage sine vinduer af på slagdagen, sprang alle ruderne«.

TALEN DER ALDRIG BLEV HOLDT

Der var ikke særlig megen festivitats over afsløringen af billedhuggeren Vilhelm Bissens ca. 12 m høje og 7.850 kg tunge Absalonstatue på Højbro Plads søndag den 30. november 1902. Den varede kun en halv snes minutter.

Georg Brandes havde ellers skrevet sin afsløringstale, men den blev ikke holdt, hvor kernefuld den end var.

Den var blevet til på opfordring af statuens giver, bankdirektør Axel Heide, som i sit tilbud om at skænke København »et værdigt minde om byens grundlægger og vel Danmarkshistoriens ypperste skikkelse« også havde lovet at dække omkostningerne ved den offentlige afsløring samt kapital til vedligeholdelse m.v., »således at gaven ikke medfører nogensomhelst udgift for kommunen.«

Men gejstligheden og andre »højere vedkommende« var blevet forarget over, at den forkætrede professor skulle tale ved denne lejlighed. Det hævdedes således, at kronprinsesse Louise havde truet med at tage sine penge ud af Privatbanken (som Axel Heide var direktør for), og end ikke en opfordring til biskop Skat Rørdam om også at tale, hjalp det mindste. Heide, som var en klog mand og ikke ønskede postyr om sin gave, indvilligede så i at lade sine planer falde. Det var ham muligvis en trøst, at han et par dage efter afsløringen blev udnævnt til konferensråd! Men talen kom alligevel til offentlighedens kendskab. Allerede i december-hæftet af »Tilskueren« 1902 kunne man læse den. Nu genopfrisker vi talen ledsaget af en venlig tanke til manden, som satte byen dette mindesmærke.

Højt til hest i ungdommelig kækhed sprænger han af sted. Højt løfter han sit hoved over menneskesværmen i den store by, han har grundlagt. I sin hånd vugger han den lille økse, han altid bar i krig, og hvormed han i fredstid som ægte idrætsmand fældede træer og kløvede brænde for at øve sine kræfter.

Forrest rider han. Han er den fødte høvding.

Da en dag under felttoget i Pommern alle lo af en tilsyneladende alt for dristig krigsplan, han havde lagt: rytterne skulle sættes i land og ride langs floden, skibe med brynjeklædte mænd skulle følge dem et for et forud for flåden – da alle lo og spurgte, om han måske selv ville gå i spidsen, svarede Absalon: »Ja, jeg vil,« og gjorde som han sagde. Hans væsen var manddom.

Da han var så kyndig i alt krigsvæsen så tapper, plejede han at anføre fortroppen, når det gik frem, bagtroppen, når det gik tilbage. Som anfører for bagtroppen opholdt han engang i vendernes land en fjendtlig styrke med kun fyrretyve ryttere, drev dem på flugt og undlod endda derefter på sit ridt ned til stranden at afbryde en bro bag sig for ikke at synes fej. Hans manddom havde et ridderligt ideal for øje.

Han var i sin tid ved bispevalget i Roskilde trods sin ungdom blevet føjet til biskopemnerne, ikke for sin utvivlsomme lærdom og fromhed, men udtrykkeligt for sin store tapperheds skyld, og han var og blev en hedspore også som biskop. I den første tid lod han sin bispegård forfalde, sov undertiden i en løvhytte i skoven, blot for ikke at afbrydes i sit vagthold mod venderne. Landets tryghed lå ham mere på hjerte end bispegårdens vedligeholdelse. Og faren lokkede ham. Endnu langt senere drog jo i de store kulturlande krigerske biskopper i leding. Mere end halvfemte århundreder derefter kæmpede Richelieu til hest ved La Rochelle. Absalon er vor Richelieu.

Han er landets vagt, dets beskytter, dets årvågenhed. Undertiden får han tre nætter i træk ikke søvn, så hans øjne hårdelig angribes derved. Han er Danmarks forsyn i menneskeskikkelse.

Han værger landet til søs og til lands, stor i forsvar som i angreb. I denne kronragede, katolske bisp stikker der en oldnordisk viking, der fører et vagtskib. Ryttergeneralen er tillige en admiral. Et år regnedes det ud, at med undtagelse af tre måneder havde Absalon ligget ude hele året og gjort jagt på sørøvere. Han, som selv altid sloges i første linie, bød, at året rundt hvert fjerde skib skulle ligge på vagt. Så alvorligt opfattede han sin opgave som landets beskytter.

Der er i ham det temperament og den energi, som mere end et halvt årtusind senere bryder frem hos Tordenskjold. Hans rådsnarhed er fabelagtig.

En dag, da Absalon befandt sig i indløbet til en bugt med tre skibe, og netop med sin skriver sang sin morgensalme, erfarede han, at der lå ni langskibe med sørøvere noget borte. Så hurtigt faldt han over dem, at hans folk ikke fik tid til at komme i klæderne, kun i brynjerne.

En anden gang, da han på sin borg tog sig et bad, og det meldtes ham, at et sørøverskib kom nordfra, sprang han ud



Giveren, bankdirektør Axel Heide

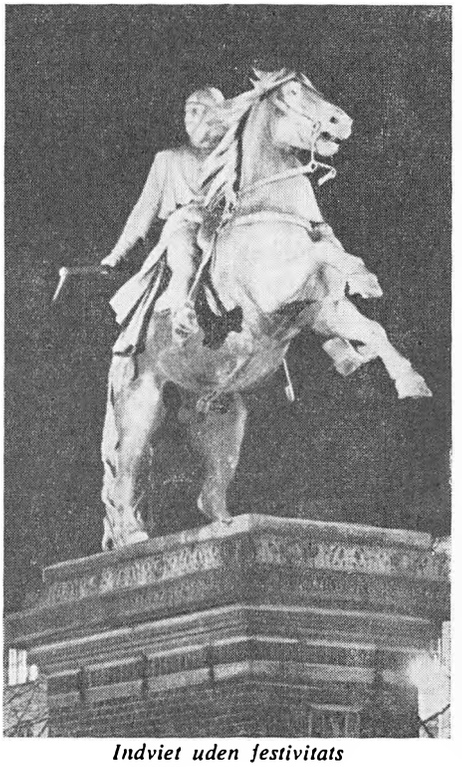

Indviet uden festivitats



Den forsmåede festtaler, Georg Brandes

af badet og lod blæse i en lur for at kalde skibsfolkene sammen.

Han er ildfuld og ilsom. Han sejler en dag forud for de skibe, han selv har sendt til udforskning af fjendens stilling. Han plejede at sige, han holdt mere af at vove sig i fare end at skærmes af andre, mere af at drage sig sine fjenders angst end sine staldbrødres hjælp til nytte.

Der er noget cæsarisk i denne hurtighed; som det minder om Cæsar, at da han engang under en belejring styrter i vandet fra en halvfærdig bro, redder han sig svømmende trods sin tunge rustning. Men han kan ikke som Cæsar nøjes med at byde. Han må være alle vegne, gøre underordnet tjeneste, selv sørge for alt, snart være vedet, snart spejder. Han er ikke feltherre, som man var det i oldtiden eller er det i nutiden. Der er liden eller ingen krigstugt. Ved enhver lejlighed overfuses han af høvdingene. Jævnligt nægtes der ham lydighed. Alene hans personlige overlegenhed kan gøre udslaget.

Han var vel kongens ven og ypperste mand; men han havde langt fra altid støtte i ham.

Da kongen opgav et krigstog mod venderne for ikke at udsætte så mange tapre adelsmænds liv for fare, svarede Absalon: Så véd jeg ikke bedre, end at du gør toget med skrællinger og krystere. Vinder du da, har du sejren for billigt køb; taber du, er lidet tabt.

Atter og atter, når kongen vil opgive en sag, vige for vanskelighederne, udskammer og dadler Absalon ham så forvovent som vidfuldt. Altid er hans råd de kækkeste. Han er den, som aldrig giver tabt. Han er styrkeren af kongens vilje, erstatteren af kongens fasthed; kongens fælle snarere end hans tjener; kongens hjerne og højre hånd. Der er ting, han forbyder kongen »under trusler«.

Han er af den art mænd, som et land behøver for at blive til et rige.

Hans heltemod blev så frugtbringende, fordi det lededes af hans overskuende forstand.

Han sad inde med sin tidsalders højeste dannelse. Derom vidner hans omhu for optegnelsen af Danmarks historie, som ingen før ham havde skænket en tanke. Det er ham, vi skylder såvel Svend Aagesøns Krønike som Saxos enestående værk. Han havde studeret ved universitetet i Paris; Han talte latin som dansk. Men den teologiske skolastik har kun fremmet hans skarpsindighed, ikke hindret hans ånd i at udvikle sig handlekraftigt og politisk. Den samme mand, der som yngling havde siddet i høresalene ved Seinen, gik de hundrede gange under sejl i Østersøen og forhandlede med det romerske riges kejser i Besançon.

Meget tyder på hans omsigt og kløgt



Fra afsløringen 1902. Herren med ansigtet mod fotografen er bankdirektør Axel Heide. Efter fotografi i Københavnerliv (udsnit).

i det mindre. Han sørger for vidner, da en fjende af kongen vil betro ham noget, for at dette ikke skal være ham meddelt som skriftemål og således måtte forties. Han mægler som biskop i stridigheder mellem kongen og ærkebispen, mildner de skarpe ord, der er faldet. Der synes også at have været fuldt så megen politik som beskedenhed i hans vægring ved at modtage pladsen først som biskop, senere som ærkebiskop. Ved at henskyde sit ærkebispevalg under paven opnåede han dels et langt fastere sæde i Lund, idet han kun overtog sin værdighed på pavens udtrykkelige befaling, dels tilladelsen til samtidig at beholde bispestolen i Roskilde, som han så nødigt ville slippe.

Mest åbenbarer han sig dog som en sand statsmand, da han gør hvad han formår for at hindre kong Valdemars uklоge rejse til den tyske kejser, og da han, efter at fejlen er begået, over for kejseren hævder Danmarks selvstændighed, først under Valdemar, senere under Knud, idet han afviser det kejserlige krav på overhøjhed.

I hin tid, hvor de andre føler sig som sjællændere, jyder, skåninger, og hvor landet så nylig havde været delt mellem tre konger, føler han dansk. Han værger Danmarks uafhængighed efter at have betrygget freden på dets kyster. Han har elsket dette grønne land i det gråblå hav.

Han levede i en barbarisk tid. Nordens civilisation var så langt tilbage, at der dyrkedes afgudsbilleder på Rygen. Våbenkunsten var endnu så uudviklet, at en stor del af kampmåden bestod i stenkast. Man overvældede skibe som ryttere med sten. Da det gjaldt om at forsvare den borg, Absalon havde opført ved Kjøbmandshafn, måtte han selv under Stevns Klint lade sit skib med kastesten. Og de første bannerstager, der rejstes om borgen, var dem, der stedse pány bar sørøveres afhuggede hoveder til advarsel og skræk.

Men i hin barbariske tid, da man altid brændte og skændte i fjendeland, myrdede sovende og plyndrede alle vegne, var Absalon under borgerkrig og mytteri mangfoldige gange menneskelighedens talsmand. Han hindrer kongen i at tage blodig hævn over falstringerne, der var gået i ledtog med de fjendtlige vender; han erklærede senere, at kampen mod Skånes oprørske bønder bør føres med knipler, ikke med skarpe våben. Så hård han stundom som sin tids barn kan synes os, han har hjerte. I hine dage, hvor grusomhed kaldtes strenghed, var han mild. Og så god politiker han end er, han er samvittighedsfuld i valget af midler. Skønt lige så øvet i krigslist som i krigskunst, har han altid tanke for ikke på Danmarks vegne at skuffe nogen med falske løfter. Hans holdning vinder ham da også i stedse højere grad sjællændernes tillid og yndest. Modstanden mod hans planer hører op. De skibe, han har brug for, bliver udrustet uden modstand. Man lyder ham gerne.

Vi nulevende har Absalon at takke for to ting. På hans tilskyndelse rejste sig det største åndsværk i vor middelalder, Saxo, og på hans bud rejstes den borg, som blev kernen i den hovedstad, som i den nyere tid atter blev kernen i Danmarks rige. Som han bevarede vore minder, lagde han spiren til vor fremtid.

Hans broder Esbern grundlagde Kalundborg, Absalon København. Begge brødre var udmærkede mænd. Men så meget større var Absalon end Esbern, som København er større end Kalundborg.

Med mere ret end Valdemar den Første kunne han føre tilnavnet den Store.

Hans geniblik viser sig i hans borgs anlæggelse her. Man tænke sig: at have grundlagt noget, der har stået i århundreder, stedse voksende og som i sit ottende hundrede år blomstrer som aldrig før!

Mod og kløgt, herskerånd og geniblik er elementerne i hans storhed.

Andetsteds står han i bispeskrud. Her har han sin plads som høvding højt til hest over den store by, han har grundlagt, og hvis skytsånd han er.

Georg Brandes.

UNG KÆRLIGHED

På bunden af en kurv med bøger, som hans far havde fået hjem fra en auktion, fandt antikvarboghandler Povl Skadhauge for mange år siden et lille hæfte med optegnelser, som fangede hans interesse. Det var en nittenårig ung mands fortælling om hans ulykkelige kærlighed, skrevet i 1803, tre år efter at hans elskede var blevet gift med en anden. Han hed Peter Christian Lorentz Schiøtt og døde, som juridisk studerende, af brystsyge kun 23 år gammel i 1807. Den elskede pige, som mest omtales som Mikke, nåede at blive gift to gange og døde i 1864, 81 år gammel. Peter Schiøtts beretning med en historisk indledning af Albert Fabritius og Povl Skadhauges redegørelse for sin efterforskning af de to unge og deres familier, blev udgivet som nytårspublikation af Dansk Kautionsforsikring i 1964. Her gengives den rørende lille kærlighedshistorie, som med sine små glimt og billeder er et indtagende tidsbillede af livet i det gamle København på Christian VII's tid.

Efter Kiøbenhavns Ildebrand kom mine Forældre til at boe i Pilestræde No. 94. I samme Gade ikke langt derfra i No. 100 boede en Kiøbmand Rasmus Sternberg Selmer; han havde mange Børn, iblandt hvilke jeg blev bekiendt, i Begyndelsen af Vintern 1797, med Christian Mathias en Aften hos Harrisserne i Skouboes Institut i Gottersgade. Bekiendtskabet blev kontinueret med at tuske Aftryk af adelige Vaabner og andres Signeter i Lak, samt Insekter. Engang i samme Vinter gik jeg hjem med Christian en Formiddag; strax ved min Indtrædelse i Stuen faldt mine Øjne paa hans ældste Søster, en rank smekker Pige, med et Par smukke brune Øjne; hun havde en mørk Kiole paa, et rødt og hvidt tærnet Forklæde og en smuk Kappe paa Hovedet bunden med en Pibestrimmel under Hagen. Hun virkede forunderlige Følelser hos mig. Jeg saae paa hende saa meget som det da kunde lade sig giøre. Hun smilede naar hun talede til mig. Ja! jeg var den Gang kun en 13aarig Dreng, men Mikkes Billede svævede siden den Formiddag bestandig for mig.

Imidlertid blev Christian Selmer nøjere bekjendt med min Broder og mig; vi vare sammen hver Dag, enten var han hos os eller vi hos ham. Han var da vi lærte ham at kjende en vild Dreng, der giorde mange Skjelmstykker, som hverken vare efter min Broders eller mit Princip, men at han holdt meget af os beviste det at han dannede sig efter os, saa meget han kunde. Imidlertid talte jeg kun lidt med Mikke naar jeg var hos Selmers, uagtet jeg var i samme Stue som hun; thi Moderens Mening var at Drenge og Piger skulde holde sig hver for sig; desto bedre maatte man benytte sig af Tiden, naar Moderen ikke var i Stuen. En Aften i samme Vinter var min Broder og jeg kommet ud i Kiøkkenet for at faae noget at drikke; Mikke kom der, hun gik ind i Spisekammeret og tog nogle Kastanier, som hun delte imellem os; hun spurgte mig, om hun maatte bide en af mine Kastanier itu for mig; ja! meget gjerne, var naturligvis Svaret, og med sine hvide Tænder beed hun den itu, men – jeg spiste den ikke, jeg giemte den, og forfærdigede siden en Æske, hvori jeg endnu giemmer den. I Laaget har hun, den iedhulde blide Pige Maria Lovisa Selmer, skrevet sit Navns 3 Begyndelses Bogstaver. Den er mig det kiereste Minde om hende og om hiine lykkelige Dage, der, ak! saa snart forsvandt, hvoraf nu intet er tilbage uden den bitter søde Erindring!

Den 22de April 1798 blev Mikke confirmeret i Hellig Geistes Kirke af Præsten Grundtvig, der siden blev gift med Anna Raupach, Mikkes den Gang Veninde og som blev confirmeret samme Dag. Jeg var heele Tiden i Kirken, jeg stod for det meeste i Chorsdøren, og mine Øjne vare fæstede paa den elskede Gjenstand. I øvrigt var jeg meget tilbageholden imod Mikke, trods alle hendes Kiertegn; fleere Gange spurgte jeg hende: min gode Mikke, hvor kan du dog holde saa meget af mig? Det blev besvaret med et Smil – Gud! et Smil! saa indtagende – og et venligt Haandtryk. Kys havde jeg – Gud veed af hvad Aarsag – bildt hende ind at jeg ikke kunde lide. Desuagtet en Fredag Aften den 26de October 1798 paa vor Forsamlingsplads hos Lorentze Selmer, paa Hjørnet af Silkegaden og Pilestræde, i Døren ud til Silkegaden spurgte hun mig: om jeg ogsaa virkelig blev vred naar en Pige kyssede mig? I Begyndelsen forstod jeg hende ikke, men da jeg mærkede hvad hun vilde sige dermed, blev jeg undseelig og Gud veed hvad jeg da svarte; men da Klokken blev henimod 9 og vi maatte skilles ad, det var mørkt i Gangen, thi Lygten var gaaet ud, holdt hun mig fastere i Hænderne end sædvanlig, trak mig tilbage til sig i Gangen og – den dydigste Pige sank i mine Arme og trykkede et brændende Kys paa mine Læber, glædedrukken trykkede jeg hende til mit bankende Hierte, endnu et inderligere Kys besvarte det første og efter den ømmeste Omarmelse skiltes vi ad. Beruset og fortryllet fløj jeg hjem, min Siel var som i en anden Verden, jeg drømte mig bestandig i Tryllerskens Arme, ved hendes Bryst, paa hendes Læber. O! lyksaligste Øjeblik i mit Liv! Jeg kunde intet spise til Aften og jeg gik tidlig til Sengs for at ingen skulde mærke min Uroelighed, og – Mikke stod som levende for mig og forbød mig at sove, men hvad mit Svermerie da siden tillod sig kan jeg ikke erindre. Det var det første Kys, nogen Pige havde givet mig, og kan der tænkes en skiønnere Scene, end naar to uskyldiges heele Væsener sødt hensmelter i hinanden . . . man kan da kun een Gang være saaledes lykkelig?

Søndagen derpaa den 28de October havde jeg været lidt i Rosenborg Have, da jeg gik hjem stod Mikke i Vinduet og



»Efter Kiøbenhavns Ildebrand kom mine Forældre til at boe i Pilestræde . . .«. Den store ildebrand 1795 udbrød på Gammelholm i marinens oplag af tømmer. Stikket af G. L. Lahde viser branden ved Gammel Strand.

vinker af mig; jeg løber op til hende; hun var ganske allene hjemme, hun var i Neglige men pyntet paa Hovedet; thi hun skulde spise ude til Aften. Hun lukkede mig ind til sig i sit Kammer; der sladdrede vi længe – hvilken Leilighed til at kysse, og maaske havde enhver anden i mit Sted benyttet sig af den, men jeg turde ikke, jeg turde ikke byde den Pige de udvortes Tegn paa min Kierlighed, den Pige som jeg vidste holdt saa inderlig meget af mig, og som selv paa en Maade havde fordret det første Kys af mig – endelig faldt det os ind at Johannes, den ældste Broder snart maatte komme hjem; vi listede os da ned af Trapperne for at Tienestepigerne ikke skulde mærke os; thi den ene af dem havde nok hemmelig Ordre af Madam Selmer at passe paa Mikke og mig, men den Gang kiøbte vi hende en Pibe. I Porten talte vi endnu lidt sammen og efter et oprigtigt Haandtryk og et fortroeligt Kys skiltes vi fra hinanden netop i rette Tid; thi vare vi kun blevne nogle Minutter længere sammen vare vi blevne røbede; thi jeg mødte Johannes oppe i Gaden, vi talte ikke til hinanden og siden erfarede jeg at han ikke havde seet hvor jeg var kommet fra. Til Erindring om dette tredie Kys giemmer jeg et Steenæble, som jeg fik af Mikke paa Kammeret.

Alligevel henglede disse lykkelige Dage dog ikke uden Bekymringer, hvortil Mikkes Jalouxie og min Tilbageholdenhed bidroge. Jeg maatte ikke see paa en Pige og endnu mindre tale til hende, saagar paa hendes Søster Lise, var hun jaloux. Jeg kan da just heller ikke sige mig frie for Jalouxie saa ganske; jeg erindrer blandt andet en Gang Mikke sagde til mig: Du maae ikke tale saa meget til Lise; vil du da love mig, svarede jeg, at Du da heller ikke vil tale til min Broder; glade toge vi hinanden i Haanden derpaa.

I December Maaned samme Aar rejste Christian til China, jeg kunde nu ikke mere komme hjem til Mikke, desto oftere kom vi sammen i Døren hos Lorentze eller jeg stod i Porten og passede paa naar Mikke gik ud. Den 24de December 1798 fik jeg det fierde Kys af Mikke, formodentlig i Døren hos Lorentze; det er besynderligt at jeg ikke kan erindre den Scene, men desto tydeligere denne følgende: Søndagen den 6te Januarii 1799 kom jeg om Eftermiddagen til at tale med Mikke, da vi skiltes ad sagde hun at vi ikke kunde samtale mere i Aften, hun skulde nu følge Grandmama hen i Springgaden til Bomfils, men hun blev der ikke. Ja saa skal jeg nok passe paa dig, naar du gaaer derfra, tænkte jeg; der kom nu lidt Isslag og jeg løb hjem for at tage en anden Hat paa, og strax forføjede jeg mig hen til Bomfils Port.

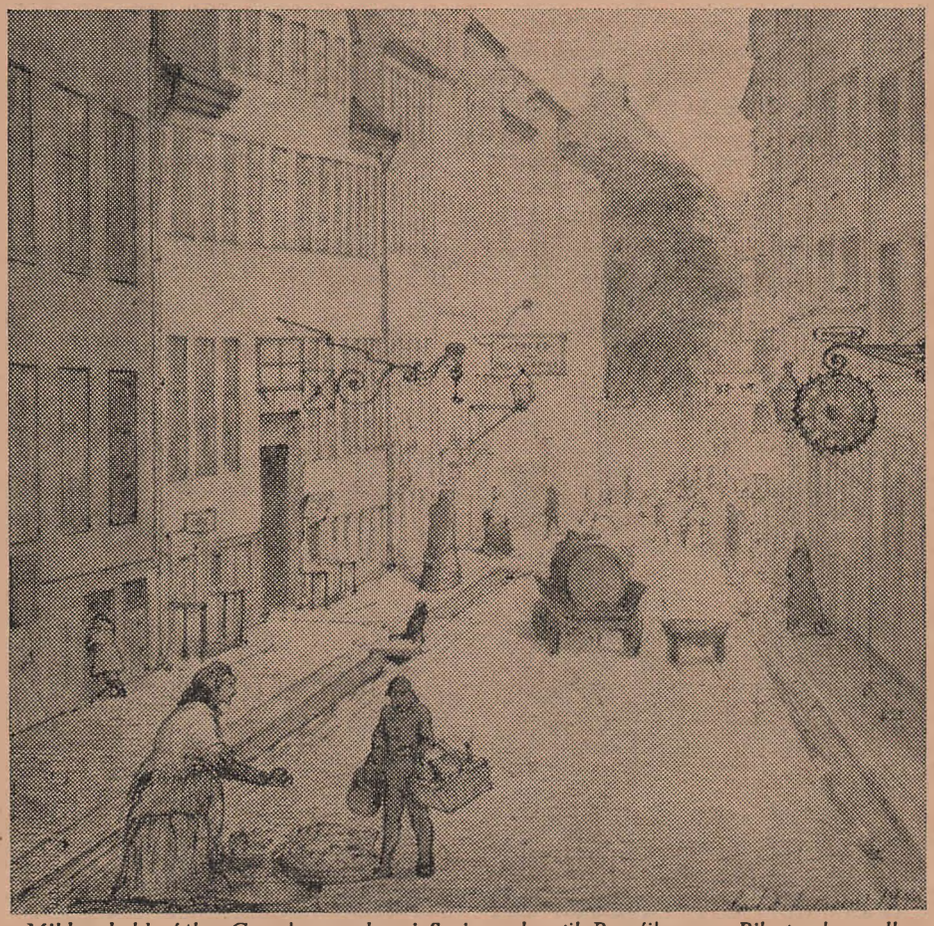

»Mikke skulde følge Grandmama hen i Springgaden til Bomfils . . .«. Pilestræde, mellem Møntergade og Landemærket, kaldtes Springgade indtil 1881. Branden 1795 ligesom bombardementet 1807 gik sporløst hen over gaden og i Carl F. Andersens tegning af Springgade fra 1872 fornemmer man livet i den på Mikke og Peters tid.

Klokken var 3½ det begyndte at blive mørk og at fryse stærkt. Efter forgiæves at have gaaet der paa Gaden over tre Timer og jeg nu ikke længer kunde for Kulde holde ud at være der, besluttede jeg henimod Klokken 7 at gaae hjem, men først vilde jeg løbe mig en Tour; thi jeg var saa stiv af Frost. Paa denne Tour besøgte jeg først Døren i Silkegaden, saae længselsfuldt ind i den tomme Gang, løb der op og kyssede den Stolpe, Mikke sidst havde lænet sig til, derfra løb jeg igjennem Antoniistræde om af Grønnegaden, der mødte jeg en Deel Folk, som kom fra Bibellæsning. Ved en Lygtes Skin fik jeg Øje paa en Pige med en guulagtig Kiole, en blaae Spencer og en sort Filtehat paa Hovedet og det var – Mikke, der kom fra Bibellæsning med sin Tante. Inderlig glad nærmede jeg mig til hende, tause gik vi ved Siden af hinanden, til den elskede Dør i Silkegaden, der vilde jeg have sagt Farvel, men Tanten gik ind, og Mikke kaldte mig op til sig i Gangen, og da jeg fortalte hende, hvorledes jeg havde ventet hende, brast hun i Graad, slog sine Arme om mig og trykkede mig til sit Bryst; da hun følte mine iskolde stive hænder og saae hvor tyndt jeg var klædt med en kort Trøje uden Frakke, bad hun mig saa meget om at gaae hjem og forsikrede at hun ikke kunde blive længere hos mig. Jeg adlød. Til Lykke var der ingen hjemme da jeg kom hjem uden vore Tienestepiger. Den gamle Anna spurgte mig, hvorfor jeg var saa uroelig, om der var hendet mig noget og hvor jeg havde været, siden jeg var saa forfrossen. Dagen efter kom jeg til at tale med hende, og hun fortalte mig, at hun havde slet intet spist om Aftenen, at hun havde været saa bekymret for mig og var nu ret glad over at hun saae mig frisk.

Søndagen derpaa om Formiddagen den 13de Januarii 1799 talte jeg med Mikke og hun bad mig passe paa om Eftermiddagen at følge hende ned i Vigantsgade. Jeg var i yderst slet Humeur, om Middagen ved Spisebordet kunde jeg ikke holde mine Taarer tilbage, og jeg fik des Aarsag en Irettesættelse af min Moder, da jeg ikke kunde sige hende hvorfor jeg græd; at sige hende det var umuelig, da jeg ikke end Gang vidste det ret selv, endskiønt vel i Anledning af Mikke.

Om Eftermiddagen traf jeg da paa Mikke og Lise, som jeg fulgte ned i Vigantsgade – den sidste Dør paa højere Haand fra Slottet. Jeg kunde ikke lade det Sted af Øjne, som skiulte for mig mit Hjertes eeneste Gjendstand, derfor gik jeg ind i Philosophgangen, hvor jeg spaserede frem og tilbage. Der kommer mig en Pige lige imøde, jeg saae op og det var Mikke. Hun førte mig op der i Døren, hvor hun kom fra; efter at vi

der i Gangen nogen Tid havde talt sammen, blandt andet om, hvorfor jeg var saa slet til mode, som jeg ikke kunde sige hende nogen Aarsag til, siger hun til mig: saa giv mig da et Kys! (o! store Gud! jeg erindrer endnu hvor engleligt hun smilte til mig). Vi kyssede hinanden ret inderligt; derpaa siger hun: gaae nu min Peter. Ja – jeg gik – i det græsseligste Humeur, dette Kys havde endnu mere forvirret mig; jeg gik op til Feddersens hvor jeg skulde spise til Aften. Mikke var intet Øjeblik af mine Tanker. Maaske var alt dette triste sørgelig Ahnelse om at det var sidste Gang jeg var lykkelig i Mikkes Arme. Ak! desværre – alt for sandt – det var – sidste Gang! – for sidste Gang drak jeg da den søde Gift af min ømme Venindes Læber – den Gift, der ombringer Ens Roe og Tilfredshed – der under andre Omstændigheder vilde være en Nektar, end mere vederqvægende end fordum Gudernes – som vilde være Jordens Nektar!

En Aften i samme Vinter gaaer jeg forbi Selmers, der holder en Karet uden for, jeg spurgte Kudsken om hvem han skulde kjøre for, han svarede, at han skulde kjøre to Fruentimmer til Bal. Jeg blev staaende lidt derfra for at see hvem det skulde være. Strax derpaa bliver Porten lukket op, der kom Piger med Lys og jeg saae – to Engle svæve op i Kareten. Da Kareten begyndte at kjøre gaaer jeg til Vinduet, kalder, og – Mikke! den fortryllende Mikke tilnikker mig et venligt: God Aften min Peter! – Formedelst den dybe Sne kunde Vognen kun kiøre sagte, Lise sadte sig paa Forsædet, og da jeg gik paa de høje Snebunker og støttede mig til Vognen kunde vi tre Venner tale uafbrudt sammen indtil Kareten holdt i Compagniestræde uden for Lassens Port. Det giorde mig ondt da jeg saae Kudsken bar Pigerne over snebunkerne og satte dem i Porten, at jeg ikke turde driste mig til at bære min elskede Pige, men jeg frygtede for at mine Kræfter vare for svage. Mikke gav mig den Aften en rød Hyacint af den Bouquet hun havde i sit Bryst; den gjemmer jeg til Erindring om den Aften der ved en Omstændighed bortfjernede hende meget fra mig. Omstændigheden er denne: en Vaskerkone fulgte – måske efter hemmelig Ordre af Madam Selmer – uden at vi vidste det bestandig med Vognen og hun fortalte Madam Selmer at jeg hele Tiden havde talt med Mikke. Med Ængstelse bragte Mikke mig denne Tidende nogle Dage efter og forbød mig for Fremtiden at følge sig længere end til Hjørnet af Myntergaden eller Antoniistræde. – Endnu meere blev jeg bortfjernet fra Mikke da jeg blev forbudet ikke meere at gaae forbi og hilse hende i Vinduet. Nøjagtig adlød jeg hendes Bud. Men om Aftenen naar det var mørkt og ikke Maaneskin stod jeg under Lygten ligeover for det Huus hvor Mikke

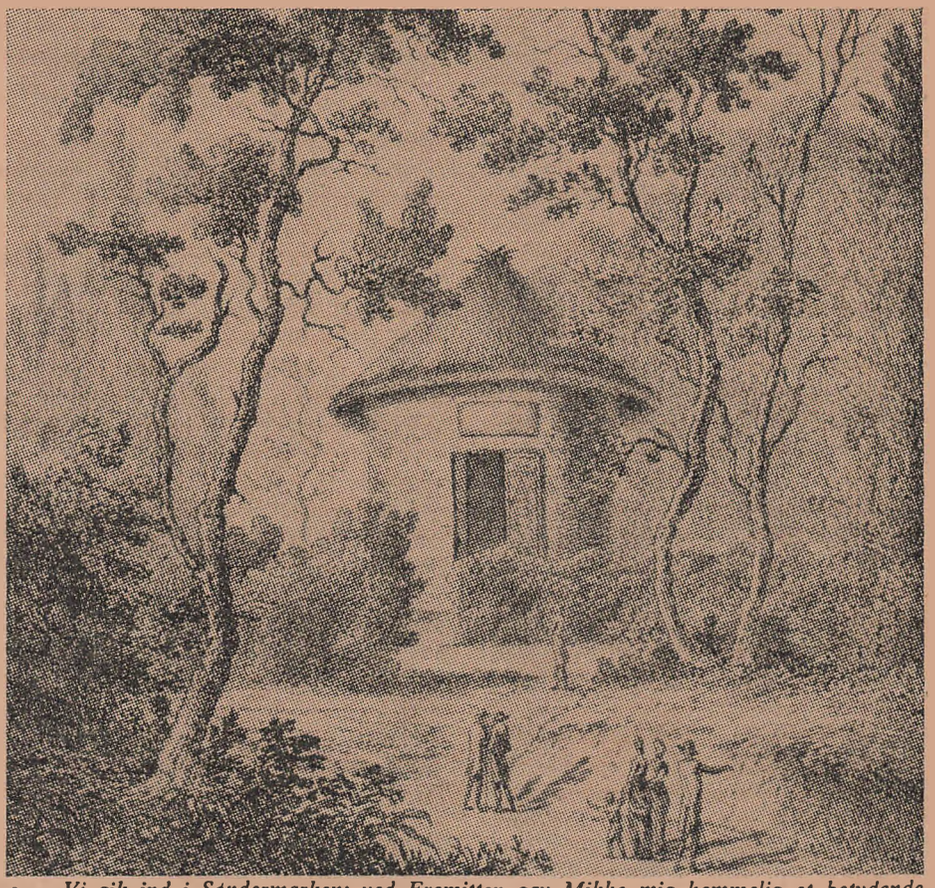

»... Vi gik ind i Søndermarken; ved Eremitten gav Mikke mig hemmelig et betydende Haandtryk«. Eremithytten i Søndermarken. Radering af Elias Meyer ca. 1810. (Udsnit).

boede for om mueligt at see hende eller blot hendes Skygge; kun en eeneste Gang lykkedes det mig at see hende søge om noget i Vinduet. Og da mine Forældre i April 1799 flyttede fra Pilestræde til Nyetorv No. 136. – Saaledes saae jeg da kun sjelden den Pige jeg ellers var vandt til i bedre Dage at tale daglig med.

I et heelt Fjerding Aar havde jeg nu ikke talt med hende da min gode Genius den 28de Julii 1799 en Søndag Eftermiddag førte mig til hende i Frederiksberg Have; hun var gaaet derud med Tantens fra Silkegaden. Ret inderlig glad gik jeg ved Siden af min elskede Pige; hun havde en hvid Kiole paa og et guult Schal med en fiolet Bord om. Der gik en forbi med en Rose, Mikke kaldte den smuk; jeg bad dem sætte sig paa en bænk medens jeg løb hjem efter Roser. Glædedrukken fløj jeg ned af Terrasserne, ikke af Gangen, nej den Vej var for lang, men i Hiørnerne sprang jeg ned og løb over den grønne Plads og ud af Haven hen til Feddersens, hvor jeg plukkede tre Provinds Roser, saa smukke som jeg kunde finde dem, og saa ilede jeg tilbage til Haven, hvor jeg gav Mikke den smukkeste Rose, og de to andre gav jeg til Tanten og Lise Selmer. Efter nogen Tid at have spaseret paa Terrasserne, gik vi ind i Søndermarken; ved Eremitten gav Mikke mig hemmelig et betydende Haandtryk. Vi gik heele Tiden sammen, vi sad allene sammen paa en lille Bænk under Bakken, som det norske Bondehuus er bygget paa, foran os bag nogle Buske løb en Aae og vi vare omringede af tætte Graner, der sad vi, og Bænken var saa lille at vi netop begge kunde faae Plads paa den... O! hvor gjerne vilde jeg ikke have fulgtes til Byen med dette saa kjere Selskab, men – jeg kunde, jeg turde ikke, jeg maatte til Feddersens; og dog kom jeg vel silde, de vare alt gaaet til Bords da jeg kom og min Moder skjendte; men hvad bryder man sig om lidt Skjend for at have været en heel Eftermiddag med en Mikke Selmer, en Pige, som med det mindste Smiil kunde forjage de ubehageligste Tanker, ja! blot at man tænkte sig et saadant Smiil var meer end tilstrækkeligt til at man ikke kunde føle mindste Bitterhed ved et Par Ord hvorfor man kom for silde til – et Spisebord.

Den 13de October 1799 gik jeg i Hellig Gejstes Kirke for at see Lorentze Selmer staae Confirmation, eller rettere i Haab om at finde Mikke der, dette lykkedes, og jeg fik hende og Søster Lise ind i Lorentzens Stol. Da Confirmationen var forbi samledes jeg med hende i Gangen i Silkegaden, jeg var ret overgiven glad, jeg drømte ikke om at det var sidste Gang jeg talte med Mikke Selmer – for saavidt hun kunde være det – som min... Jeg sværmede om der i Nærheden om Eftermiddagen, for om mueligt at komme til at tale med hende. Om Aftenen talte jeg lidt med hende ved Vinduet, hun gav mig en Resida, den gjemmer jeg til Erindring om denne Dag.

Siden saae jeg hende ikke i to samfulde Maaneder. Endelig træffer jeg hende den 1ste Januarii 1800 i Silkegaden. Ved første Øjekast forekom hun mig forandret; den muntre Mine var borte, hun var mig saa galant paaklædt, ikke i den uskyldige simple Smag som fordum, som da jeg saae hende sidst havde hun sin sorte Konfirmations Kiole paa og en simpel Straahat, bunden under Hagen, skiulte hendes skiønne brune Haar; nu derimod havde hun en slæbende broderet Netteldugs Kiole, et stort uldent Schavl, og en lyseblaae blank Filtehat med hvide Fieder; alt Sager, jeg tilforn ikke havde seet – det er sandt hun var godt paaklædt, men det behagede mig dog ikke – Saae jeg paa hende, slog hun sine mørkebrune Øjne ned, istedet for som fordum at see smilende paa mig igjen, og det undertiden saa stift at jeg maatte vende mine Øjne fra hende, saa loe hun, trykkede mine Hænder, o! Gud! Mikke! . . . hvilke fortryllende Øjeblikke . . . – og nu . . . Hun skulde nu gaae hjem, jeg følger hende som sædvanlig; ved Antoniistræde vilde jeg gaae fra hende, men hun tog mig ved Haanden og sagde: vil du ikke følge mig til Porten? nu maae du nok, siger hun med et Suk, jeg saae forundret paa hende og tause gik vi ved Siden af hinanden; da jeg havde lukket Porten op, trykkede hun min Haand uden at sige mig et Ord og . . . forsvandt. Jeg stod som lynslagen ved denne forunderlige Adfærd. Jeg gik den samme Vej tilbage, som vi vare komne af; Lorentze stod i Døren, jeg spurgte hende om hun ikke vidste Aarsagen til Mikkes Underlighed i Dag; hun er forlovet, svarte hun; forlovet gjentog jeg bestyrtet; ja! veed Du ikke det, spurgte hun; nej! med hvem? spurgte jeg med saamegen som muligt forstilt Roelighed; med Kiøbmand Nissen, var Svaret. – Jeg blev da saa temmelig underlig til Mode, men jeg svage, jeg trøstede mig med hendes egne Ord, som hun tidt sagde, naar vi talte om Skilsmisse naar hun engang blev gift, eller jeg klagede over at vi kom sieldnere sammen, Ja! bie Du til jeg bliver gift, var hendes Ord, ledsagede med Haandtryk; jeg bad hende aldrig om Forklaring, men nu forklarede jeg mig dem selv saaledes: at jeg alligevel ikke skulde skilles fra hende! Erfaring har lært mig det modsatte . . . hun har formodentlig glemt disse Ord . . . tilligemed mig . . . o! nej! nej! hun har ikke glemt mig . . . jeg har jo! Beviser derfor! . . . dog har jeg indtil denne Dag, jeg skriver dette, endnu aldrig været i hendes Huus . . .

Nu søgte jeg Mikke allevegne, men fandt hende ingensteds, dog gik jeg ikke igjennem Pilestræde fordi hun havde forbudet det; thi vare hendes Ord mig endnu helligere end tilforn. Søndagen den 27de April 1800 traf jeg hende med sine Forældre og Sødskende i Frederiksberg Have. Nisson var ikke med. Jeg spaserte med og fulgte dem paa Vejen til Kiøbenhavn. Mikke og hendes Moder bade mig følge hjem med og spise hos dem til Aften, jeg takkede. Jeg blev ganske forundret, da vi istædet for at gaae til Pilestræde gik Vejen til Calleboderne. Jeg spurgte hende: om det var Vejen hjem? om De vare flyttede? Ja! veed du ikke det! Nej! svarte jeg, erindrer Du ikke at Du har forbudet mig at gaae forbi og see til Dit Vindue. Hun smilte, Tungerne taug, men Hierterne talte! . . . Imidlertid var Nisson kommen til. Vi gik ind i Gaarden No. 7 ved nye Broe. O! hvor det smertede mig at see Nisson kysse og slutte den Pige i sine Arme, jeg saae inderligen havde kysset, saa ømt trykket til mit bankende Hjerte. Jeg mærkede dog noget forlegent i hendes Adfærd mod Nisson, jeg vilde ikke være Aarsag dertil, og jeg gik derfor ud af Stuen ind i en stor Sahl, hvor man ligeover for saae det afbrændte Slot: der stod jeg eene for et aabent Vindue og saae op imod Guds blaae Himmel, hvorpaa allerede Aftenstiernen mildeligen begyndte at tindre over Ruinerne af det afbrændte Slotstaarn . . . det mørknedes . . . hver Gang jeg rørte min Fod dundrede det huult i Salen . . . der var noget rædselsfuldt . . . højtideligt, som omgav mig . . . jeg bad for Mikkes Held . . . jeg bad ret inderlig til Gud at hun maatte blive lykkelig! . . . da i det samme en Dør gik op og . . . Mikke traadte ind. En kold Gysen foer igiennem mit heele Legeme . . . jeg stod stiv som en Støtte da hun tog mig ved Haanden da foer Blodet afsted i mine Aarer . . . mine Kinder blussede . . . mit Hjerte bankede højt . . . jeg følte mig saa inderlig beklemt . . . o! kunde jeg have kastet mig i hendes Arme . . . kunde jeg der have udgrædt mine Taarer . . . jeg vilde for et Øjeblik været i Himmelen! Længe holdt hun mig i Haanden, længe saae hun paa mig uden at tale . . . hvad det kostede mig at holde mine Taarer tilbage . . . jeg slap hendes Haand og gik nogle Gange op og ned af Salen, derpaa gik jeg hen til hende igien ved Vinduet . . . nu begyndte vi en Samtale, men jeg var alt for forvirret til at jeg skulde kunde erindre den. Den begyndte med at hun fortalte at Nisson var gaaet i Klubben. Strax derpaa kom Lise ind til os; nu fik Samtalen en anden Vending. Mikke sagde blandt andet til Lise og mig: gid jeg en Gang maatte see Jer to lykkelige med hinanden! Lise loe og mig faldt det ind: saaledes tænkte Du ikke, da Du forbød mig at tale til hende. Til Aften kom Nisson igjen og jeg fulgtes med ham derfra. Jeg maatte see paa at Mikke gav ham et Kys ved Afskeden i Porten . . . jeg bukkede for hende i det samme og skiondte mig ud.

Jeg skal siden have talt med hende den 4de Maj, men det har formodentlig været lidt; thi jeg kan ikke erindre det. Alligevel har det været sidste Gang at jeg har talt med Maria Lovise Selmer. Adresse Avisen underrettede mig om hendes Bryllup den 12te Junii 1800. Gid hun maae blive lykkelig! sukkede jeg med sammenfoldede Hænder og slog mine taarefyldte Øjne mod Himmelen!

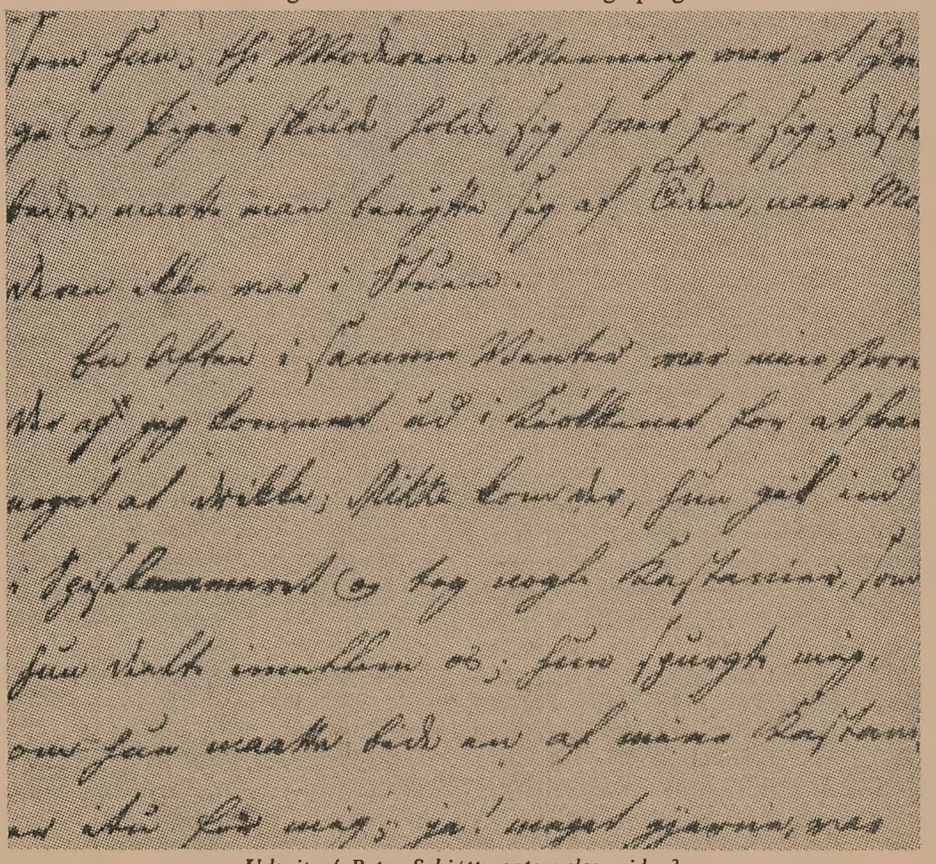

Udsnit af Peter Schiøtts optegnelser side 3.

DEMARKATIONSLINIERNE

FORORDNINGEN, SOM BESTEMTE KØBENHAVNS UDVIKLING



Med Frederik III's befaling var ideen med demarkationsterrænnet ført ud i livet, men påbudet medførte mange stridigheder.

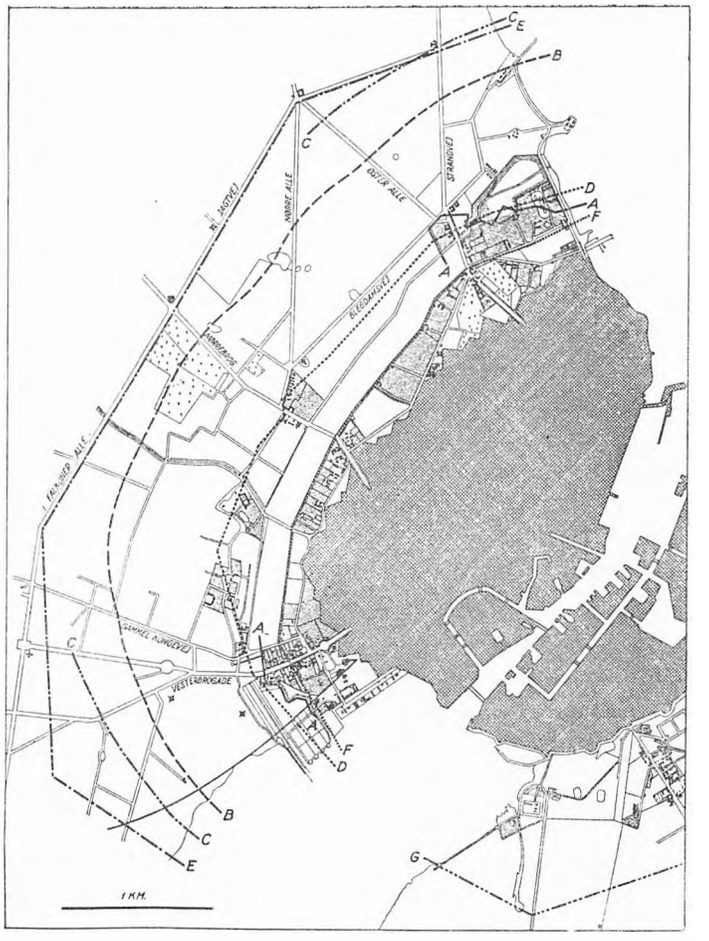

Demarkationsliniernes placering gennem tiden. A–A: 1661, B–B: 1682, C–C: 1755, D–D: 1798, E–E: 1810 og F–F: 1852.

Den 4. juni 1661 befalede Frederik den 3., at hele området mellem volden og Søerne, fra udenværkerne uden for Vesterport til Vartov, fremtidigt ikke måtte bebygges. Formålet med denne befaling var at undgå bebyggelse så tæt ind mod volden, at forsvaret af byen svækkedes. Bygningerne måtte ikke være „festningen præjudicerlig", som det hedder i kongens brev til byens råd. Ganske vist havde København heldigt modstået det svenske angreb på voldene, men man var blevet klar over, at det ikke var nok at have vold og voldgrav, man måtte også sørge for, at forterrænnet ikke kunne udnyttes af fjenden til forberedelse af stormløb mod volden. Forterrænnet skulle derfor være helt ubebygget, så der ikke var dækning mod beskydning fra volden.

Hermed var ideen om at holde hele forterrænnet fri af bebyggelse ført ud i livet, og der var opstået det, der senere blev kaldt demarkationsterrænnet. Der flød siden mange stridigheder mellem militæret og civile af dette påbud. På hele arealet måtte der i begyndelsen overhovedet ikke opføres bygninger, men efterhånden ændredes synspunkterne på det forsvarsmæssige område, og andre hensyn kom også til at spille ind.

Den 30. marts 1672 gentoges forbudet mod at opføre bygninger i området, og af de fæstebreve, der udstedtes på blegdammene langs Sortedamssøens nordlige bred, kan man se, at blegmændene, der indtil da havde haft deres blegepladser mellem volden og Søerne, på denne tid er flyttet ud på den anden side af Sortedamssøen. Trods byggeforbudet skød der dog alligevel adskillige huse op på demarkationsterrænnet inden for Søerne, og i 1680erne lå der op mod et halvt hundrede bygninger på disse jorder.

Fra denne tid har man en beskrivelse af Københavns omegn. Det er lægen Holger Jacobæus, der i sin rejsebog beskriver København i begyndelsen af 1670-erne, men desværre har han kun lidt at bemærke om bebyggelsen og landskabet omkring byen. Uden for Nørreport nævner han toldhuset, d.v.s. konsumtionshuset, som fandtes uden for hver af portene, og hvor alle måtte standse for at betale afgift af de varer, de førte med sig ind i byen. Desuden nævner han Den nye Kirkegård, Blegdammen og Peblingesøen. Om søen bemærker han: „Her udi svømmer mange Svaner og Ender. Voxer overflødig nymphæa fl.luteo". Der har altså allerede da været et rigt fugleliv på Peblingesøen, som har været godt tilgroet med åkander. Det eneste hus, han nævner, inden man når ud til Ravnsborg, bærer det forunderlige navn „Tud i bred røfs huus,

strax ved bleg-damen. Her selgis melck om sommeren. Huset haver sit nafn af qvinden som boer der udi." På den anden side af søen ligger „Rafvensborg. her bekommis om sommeren adskillig slags drich. Ligger en skiøn hafve her til." Mod syd ligger „Gabels gaard, eller Ladegaarden. her forlyster och folck sig om sommeren." Udover disse få lokaliteter nævner han i dette område nordpå kun „Jeger-huset. fuld af Kongens hunde" og „Wibens kro. Ligger ved Konge vejen til Frederichsborg. for naagle aar skeede her et stor mord."

Uden for Vesterport ser han for sig Københavns „gamble wolde och grafve. Her hos er et sted, hvor de skyder til maals om ad skillige ting, som heste, stude etc. de som skyder, hafver her sit eget Laugshuus." Den skydebane, der her er tale om, kan være den, som kleinsmed Gabriel Baumand i 1661 fik privilegium på, og som lå ved nuværende nr. 37 på Vesterbrogade, men det kan også tænkes, at det er en anden skydebane, som lå noget længere ude, i nærheden af Oehlenschlægersgade, og som benyttedes af et skydeselskab, der fik bevilling i 1673.

Uden for Vesterport var der nede ved Stranden opstillet en skydeskive, hvortil man skød hver torsdag og lørdag. Herude lå også Gabriels hus, „en kro, hvor man om sommeren leger Kedler [spiller kegler], pircken tafl [en slags keglespil], faaer øl, vin, melck etc. ligger lystig". Endvidere pesthuset, toldhuset, reberbanen og byens murede galge.

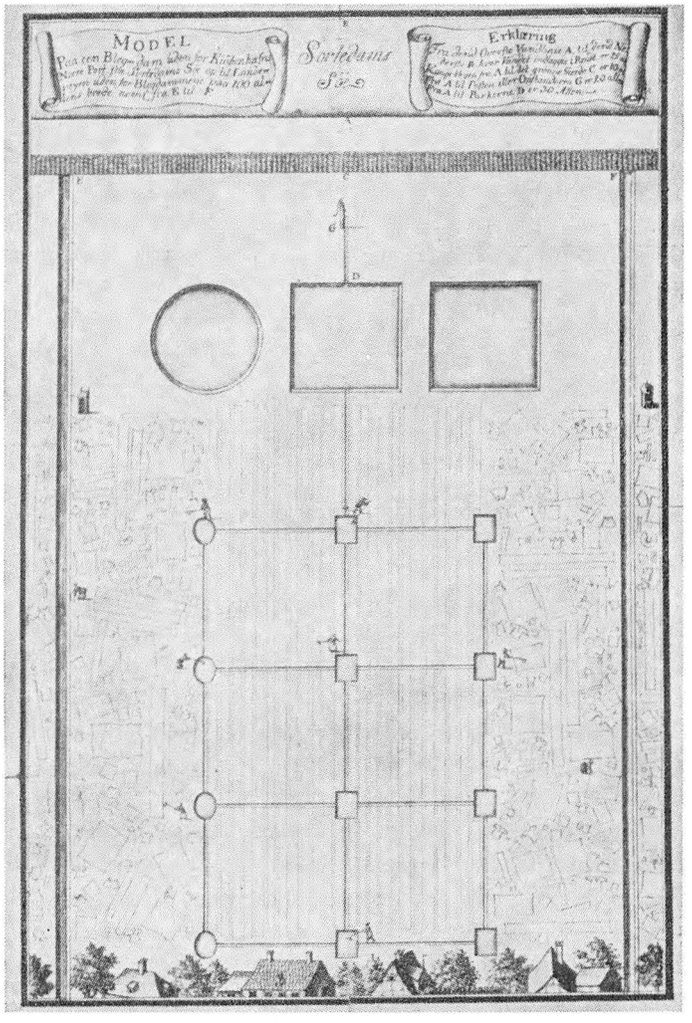

Plan af en blegdam fra 18. århundrede. De udgravede bassiner er forbundet med render. Tøjet, der skal bleges, er bredt ud på jorden, og blegmænd og blegkoner arbejder med tøjet. Forneden ses bebyggelsen langs Blegdamsvejen.

Uden for byens tredie port, Østerport, nævner Jacobæus kun toldhuset, fiskerhuset og længere ude Gammel Vartov og Hans Zoëgas kilde. Kilden, som ellers kaldes „Vartovs Kilde", er her benævnt efter ejeren af ejendommen Kildebakken, den stridbare professor Hans Zoëga.

I sin beskrivelse har Jacobæus kun taget en del af bygningerne med, bl.a. har han helt forbigået møllerne. Af kæmnerregnskaberne fra 1673 kan man se, at der på denne tid var 3 møller uden for Vesterport, 1 uden for Østerport og 7 uden for Nørreport.

Forbudet imod at bygge på arealet mellem voldene og Søerne fik betydning for udviklingen såvel inde i byen som uden for Søerne. Selv om forbudet ikke overholdtes strengt, betød det dog, at byens voksende befolkning måtte nøjes med den plads, der nu engang var inden for voldene. Sålænge voldene stod og bestemmelserne om demarkationsterrænnet opretholdtes, var der kun ringe mulighed for at udvide det areal, der kunne bruges til bebyggelse. Resultatet blev, at den enkelte københavner fik mindre og mindre plads til sin rådighed, efterhånden som byens indbyggertal voksede. Grundene udnyttedes i stadigt stigende grad, husene blev højere og højere, og familierne måtte klumpe sig mere og mere sammen.

Uden for Søerne bevirkede forbudet, at virksomheder, der tidligere havde haft til huse i området mellem volden og Søerne, måtte flytte uden for demarkationslinien. Som nævnt er de første fæstebreve på blegdammene fra 1670erne. Blegmændene fik anvist plads nord for Store Ravnsborg langs Sortedamssøen. Side om side lå de aflange blegepladser, 16 ialt, fra Store Ravnsborg ud mod det tidligere Vartov. Foruden blegmændene fik otte urtegårdsmænd, d.v.s. gartnere også anvist plads herude. I 1670erne betalte de 25–30 daler i afgift til stadens kasse af hver blegdam. Grundene var 80–100 alen i bredden, mens de på den lange led begrænsedes af Sortedamssøen i den ene ende, og i den anden af den grøft, der var gravet langs Nørrefælled. Langs denne grøft blev Blegdamsvej anlagt, en af de første nye veje, der fremkom i området uden for Søerne. I 1694 nævnes, at der skal anlægges en vej imellem blegdammene og fælleden. Det er første gang, Blegdamsvej omtales. Det påbydes, at den skal udlægges i en bredde af 24 alen, og at der skal plantes linde- eller piletræer langs siderne. På de lange, smalle blegdamme opførtes efterhånden bygninger, der næsten alle lå nærmest Blegdamsvejen, mens der i den nedre ende mod søen udgravedes damme, som blegmændene brugte, når de vaskede tøjet inden blegningen.

I den forordning om købstæderne, der udstedtes den 28. jan. 1682, bestemtes det for Københavns vedkommende, at ingen huse måtte opføres nærmere end 2000 alen fra voldene. Hermed fastsattes for første gang bestemte mål for husenes placering i forhold til voldene.

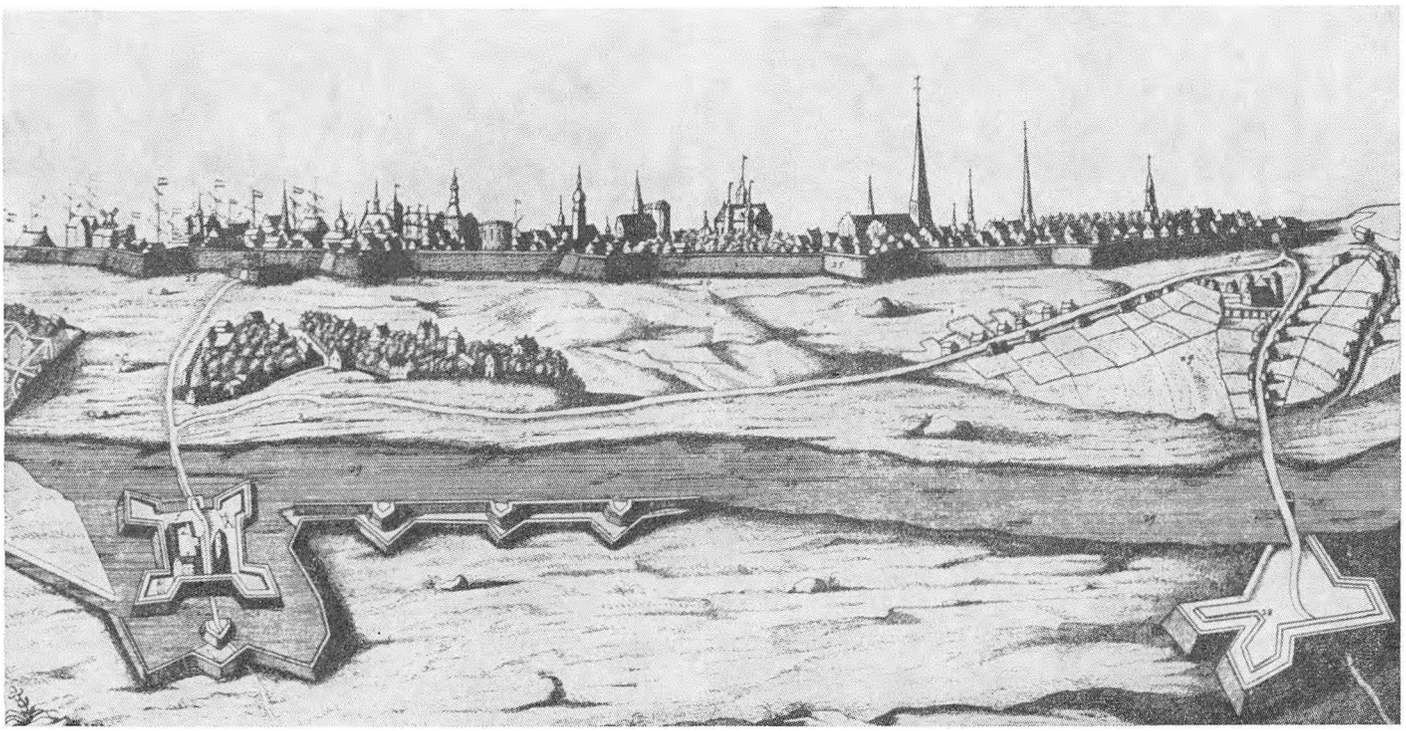

Udsigt til København fra Nørrebro 1658. I forgrunden Sortedamssøen. Til venstre Vartov, hvorfra Helsingørvejen fortsætter som Østerbrogade til Østerport. Til højre skansen ved Ravnsborg, hvorigennem Nørrebrogade passerer til Nørreport. Mellem byen og søen ses haver og bebyggelse samt Farimagsvejen, som forbinder de to indfaldsveje. Billederne og artiklen fra bogen om søerne (G. E. C. Gad).

Motiverne bag forordningen var handelsmæssige, ikke forsvarsmæssige, men den medførte, at den ydre grænse for demarkationsterrænnet, demarkationslinien, rykkedes ud, så den gennemskar fællederne et kort stykke inden for den nuværende Falkoneralle-Jagtvejlinie. Huse, der lå uden for Peblingesøen, var dog undtaget fra dette forbud, ligesom huse, der tilhørte proprietærer, eller som allerede stod opført i jordebogen. Denne sidste bestemmelse hang sammen med, at man jo en snes år i forvejen havde anvist en hel del borgere grunde netop i dette område, og nu ikke kunne forlange, at de skulle fjerne de huse, de i mellemtiden havde bekostet opførelsen af.

Efter at demarkationslinien var blevet flyttet ud, fulgte en lang periode, hvor man fra militærets side udkastede flere planer for udnyttelsen af demarkationsterrænnet. En overgang var man inde på at anlægge fremskudte værker på linie med Søerne og retrenchementer fra Søerne ud til kysten. Denne plan var en genoptagelse af Christian den 4.s gamle anlæg, men planen blev heller ikke nu realiseret, selv om byens kommandanter foreholdt de skiftende konger faren ved at lade byen henligge uden beskyttelse. Hverken under Frederik den 4. eller under Christian den 6. kom forsvarets udbygningsplaner til udførelse, og under Frederik den 5. vendte stemningen sig helt imod forsvarets ideer om at holde forterrænnet fri af bebyggelse. Frederik den 5. ønskede nemlig, at hans hovedstad skulle have forstæder ligesom Paris og London, og for at få borgerne til at bygge uden for voldene, udlovede man præmier til dem, der lod gode grundmurs- eller bindingsværksbygninger opføre i områderne omkring Øster- og Vesterport og på blegdammene. Man anslog, at der kunne blive plads til 400–500 huse herude, og man foreskrev, at bygningerne skulle opføres efter modeltegninger, der var approberet af kongen, som ønskede, „at nogen Egalité ihenseende til Anseelsen" skulle iagttages. En del af bygningerne blev da også bygget, men man nåede ikke op på det antal, man havde forestillet sig. Kun langs hovedvejene blev der bygget, og heller ikke de retrenchementer, som skulle have været anlagt efter denne plan, blev bygget. Efterhånden gik forstadsplanerne i glemmebogen, og i 1798 udtaler ingeniørkorpset, at der inden for Søerne eller i en afstand af 300 alen fra glacierne ikke måtte opføres bygninger, og at der uden for denne linie og ud til en anden linie i 1000 alens afstand fra byen kun måtte opføres bygninger, som i tilfælde af krig let kunne rives ned, så de ikke kunne komme byens forsvar til skade. Demarkationslinien var hermed rykket ind, så den omtrent fulgte Ryesgade-Blågårdsgadelinien. Hele det område, der lå inden for denne linie, var da også forholdsvis spredt bebygget, da englænderne i august 1807 omringede byen. De bygninger, der fandtes herude, blev under krigen nedrevet eller nedbrændt, og af krigen var man blevet belært om demarkationsterrænnets betydning for forsvaret. Kort efter krigen bestemtes det da, at der skulle anlægges fremskudte fæstningsværker foran byen, og opførelse af bygninger på hele forterrænnet blev forbudt, ligesom de bygninger, som var blevet bevaret, skulle være nedrevet inden 3 år. Byggebestemmelserne blev siden mildnet noget, så man i enkelte tilfælde kunne få tilladelse til at bygge, men samtidig udvidedes demarkationsterrænnet, så den ydre grænse fulgte Falkoneralle-Jagtvejlinien. Alt byggeri inden for denne linie skulle godkendes af den såkaldte demoleringskommission, ja selv når man ville bygge uden for demarkationslinien, skulle kommissionen give sit samtykke, hvis det drejede sig om arealer, der lå inden for en afstand af 1000 alen fra linien. Kan bygninger af bin-

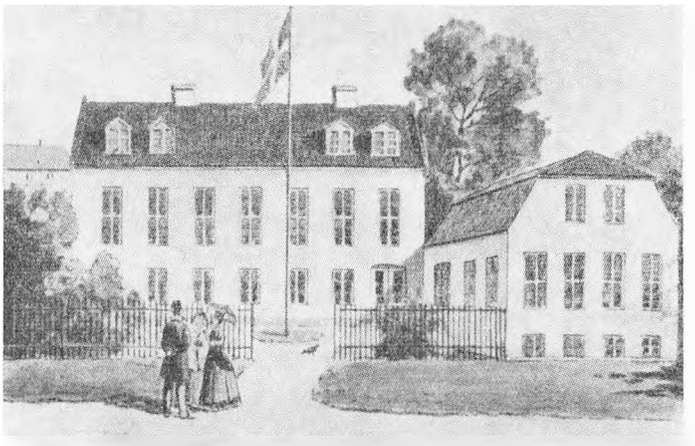

Store Ravnsborg i midten af 1860'erne. Her opførtes siden Nørrebros Teater.



Den første Fredensbro set fra Øster Søgade. I baggrunden Sankt Johannes Stiftelse.

dingsværk i en etage og med kælder måtte opføres, og ejerne skulle forpligte sig til at lade dem nedrive, når det skønnedes nødvendigt for byens forsvar.

Denne demarkationslinie fastholdtes indtil 1852, men de planlagte fremskudte stillinger blev ikke anlagt, og de strenge byggerestriktioner stod derfor i skarp modsætning til fæstningsanlæggenes forsvarsmæssige værdi.

Da Treårskrigen brød ud i 1848, tog man pånyt planerne om anlæg af fremskudte forter op, men da faren for hovedstaden snart drev over, blev de heller ikke denne gang bragt til udførelse. Inden for voldene var så godt som alle ubebyggede grunde efterhånden blevet bebygget, og da byen ikke kunne brede sig uden for voldene, var der kun en udvej, at gøre husene højere og højere, og at bygge tættere og tættere. I 1830 og 1840erne blev mange bygninger forhøjet med en eller to etager, så man mange steder havde 6–7 beboelseslag over hinanden, og alle ledige gårdspladser blev bebygget med høje side- og baghuse. Alligevel steg huslejerne inde i byen med 50–100 pdt.

De dårlige boligforhold og de ringe muligheder for at forbedre dem medførte, at byens borgere følte militærets fastholden ved de gamle byggerestriktioner for demarkationsterrænnet som helt urimelig. Der blev til stadighed gjort forsøg på at bryde militærets magt, men dette bevirkede blot, at man med så meget større stædighed holdt fast ved de gamle bestemmelser. En tømmerhandler Wildau forsøgte i 1854 at bryde militærets ret til at bestemme, om bygninger, der i øvrigt opfyldte de fastsatte betingelser, måtte opføres eller ej. Da han fik afslag på at opføre en bygning, der på alle punkter opfyldte betingelserne, men som ikke blev godkendt, lod han alligevel byggeriet sætte i gang. Ved domstolene blev han imidlertid dømt til at lade bygningen nedrive.

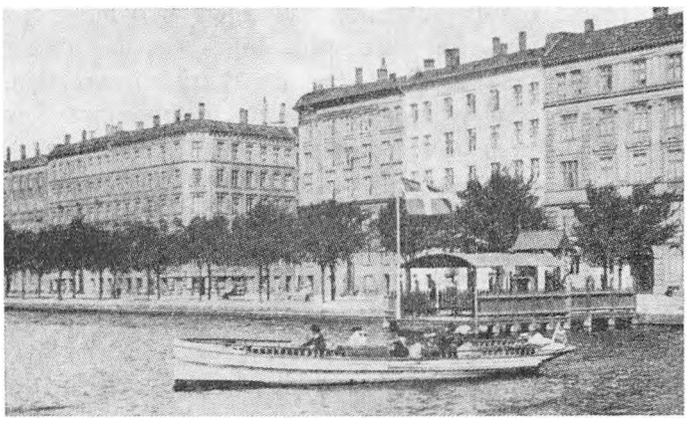

Udsigt mod Nørre Søgade fra Søpavillonen 1900. I forgrunden anløbsbroen for motorfærgerne, der sejlede mellem Østerbro og Gyldenløvesgade.

Inden for militæret var man klar over, at demarkationsterrænnet ikke mere havde den samme afgørende betydning for forsvaret, som det tidligere havde haft. Man indså, at byen kun kunne udsættes for angreb enten ved et stormløb eller ved et bombardement. Ved et stormløb mod volden behøvede man kun at have frit skud „i godt Kardætskskuds Distance", d.v.s. afstanden fra voldene til Søerne, og et bombardement kunne foretages på 5–6000 alens afstand, altså langt uden for demarkationslinien og uden hensyn til om der fandtes bebyggelse på det mellemliggende terræn. Hermed havde hele arealet uden for Søerne mistet sin forsvarsmæssige betydning, men af sikkerhedshensyn måtte man til gengæld fordre, at hele området mellem Søerne og voldene blev ryddet fuldstændigt for bygninger. Dette nye synspunkt blev fremført under rigsdagens forhandlinger i efteråret 1851, og da det var i overensstemmelse med militærets indstilling, vedtoges det ved lov af 6. jan. 1852, at demarkationslinien skulle rykkes ind, så den fulgte Søernes indre bred. Hermed var de store arealer, hvorpå Vester-, Nørre- og Østerbro i de nærmestfølgende år voksede op, frigivet til bebyggelse. Grundpriserne steg voldsomt, og det havde da også været militærets plan, at man skulle ekspropriere samtlige grunde og betale dem efter den værdi, de havde, mens byggeservitutterne endnu var gældende, derpå skulle man ophæve servitutterne og sælge grundene til dagspris. Denne plan vakte nærmest forargelse, og den blev da heller ikke fulgt. Resultatet blev derfor, at hele værdistigningen gik i grundejernes lommer. Da man desuden ikke havde været så forudseende at fastlægge retningslinier for bebyggelsen, udartede denne til en hensynsløs udnyttelse af arealet. Resultaterne kan enhver den dag i dag overbevise sig om i de overbebyggede kvarterer på Broerne.

Poul Strømstad.

HØJDEPUNKTER I KØBENHAVNS HISTORIE

FRA STORMEN PÅ BYEN 1659 TIL BEFRIELSESDAGENE 1945

København var ikke mindst takket være den store bygmester Christian IV blevet en by af format, da den gamle konge lukkede sine øjne 1648 på sit kære Rosenborg. Han havde skænket byen dette slot, foruden Børsen, Rundetårn, Regensen, Nyboder og mangt og meget andet, der bygningsmæssigt bidrog til at kaste glans over Danmarks hovedstad. Den havde været gennem allehånde kriser, plyndringer, total ødelæggelse, brande, pest og andre sygdomme – og var i 1658 målet for svenskekongen Carl X Gustavs misundelige blikke. Han havde netop i Roskilde dikteret Danmark den hårde fred, hvorved Skåne, Halland og Blekinge, Bornholm for en tid, Jämtland og Herjedalen gik tabt, og han havde forsøgt at knægte enhver dansk modstandsånd. Han kunne aldrig få nok. Næppe var freden sluttet, og det lille glemte Hven også gledet over i hans glubske gab, før han tog fat igen, og fra Korsør gik de svenske tropper pany mod København. Den dag rygtet om, at han havde sat sig i gang fra storebæltsbyen i august 1658, blev Københavns grebet af panik.

Men mens man i hele Danmark under den netop afsluttede krig tavst og selvopgivende havde set forødelsen sprede sig, havde givet op overfor overmagten, blev København i alt fald nu, efter det første chok klar over, at der skulle ydes modstand, så det forslog. Alle byens beboere stod snart sammen, studenter og arbejdere, håndværkere og handlende, adelige og embedsmænd; det var en samlet flok, og kvinderne talte med. Så sammenbidt havde man aldrig troet, at byen kunne møde fjenden.

Carl X Gustav rykkede frem over Sjælland og nåede helt til Brønshøj, hvor man gjorde holdt. Han rettede sig ikke efter sine rådgivere, der ville have stormet København straks – det var i september – men han ville belejre byen og udhungre den.

Optakten var ikke så god for ham, for hollænderne kom os til hjælp. En flåde under admiral Obdam slog svenskerne i Sundet og bragte forsyninger og forstærkninger til den belejrede by. Ganske vist havde svenskerne nået at plyndre byens spisekammer Amager og brændt alle øens gårde af, men det egentlige København bag voldene klarede sig stolt og afventede stormen, der udsattes fra uge til uge. Efteråret gik over til vinter, men stadig biede svenskekongen. Han havde nok sine spioner, som gav ham alle oplysninger fra den indesluttede by, men først og fremmest nærede han en ophøjet foragt for danskerne, som havde bøjet sig for ham efter hans eventyrlige bælt-færd. Men han vidste ikke, hvad modstandsånd var.

Omsider nåede man frem til februar, og København lå dækket af sne. Den skulle skjule angriberne i hvide skjorter. Ved mørkets frembrud den 10. februar 1659 var alle Københavns forsvarere på deres post, officerer og soldater, studenter og håndværkere, høj og lav, alle parat til kamp og modstand, båret af samme tanker og håb. På voldene stod 212 malmkanoner, og desuden bl.a. 8 »kamre« (datidens bagladningsskyts), i alt 334 ildsvælg rede til at udsende død og ødelæggelse over de dumdristige angribere, der havde tøvet så længe. Batterierne var vel forsynet med konstabler, der assisteredes af amagerbønder og hollandske matroser, kække nordmænd og også skånske snaphaner, blandt dem selve Gøngehøvdingen. Borgerne var inddelt i ni kompagnier fra byens forskellige kvarterer og kommanderedes af kaptajner, i reglen købmænd eller håndværkere. De hollandske soldater og søfolk stod på Østervold, de danske matroser under Niels Juel i kastellet. Alle danske tropper havde som kendingsmærke et hvidt klæde om hatten og feltråbet var »Ærlig«.

Henimod midnat brød den svenske hær op fra Brønshøj under Carl X Gustavs personlige kommando. Alle forberedelser var truffet med største omhu. Generalmajor Claus Thott gik med sine folk over isen til Amager og tog stilling under Christianshavns volde. Stormkolonner under de to generaler Fersen og Wawassor samt generaltøjmester Erik Stenbock nærmede sig slotsholmen over den tilfrosne Kalvebodstand, mens generalløjtnant Banér rykkede frem mod Københavns nordfront. Ved Valby holdt artilleriet, dækket af fodfolk og ryttere. Alle de svenske tropper havde en halmkvist i hatten og deres feltråb var »Gud hjælpe os«.

København lå tavs og mørk, tilsyneladende uden forsvar, men bevæbnede mænd med luntebøsser vrimlede på voldene, artillerister stod parat ved de ladede kanoner og spejdede ud i natten, alle officerer på deres post og kvinderne parat med beg, skoldende hedt vand og tjære. Stemningen var alvorlig og højtidelig, men ikke trykket. Der opsendtes i denne nat mange bønner til himlen, og man stolede på, at det ville lykkes at redde Danmarks rige for undergang og Kø-



Morgenen efter stormen på København. Frederik III er redet ud på isen, hvor »Højenhald« ligger med de døde omkring sig. I baggrunden bryghuset og til venstre herfor slottet. Maleri af Christian Mølsted.

benhavn for ødelæggelse og plyndring. Det lyste op ude ved foden af Valby bakke. Fjenden antændte sine bauner, signalet til angreb. I samme øjeblik drønede en salve – det danske alarmsignal – fra de svære kartover på Vesterports bastion, og nu vidste alle, hvad det gjaldt. Styrkeprøven var begyndt.

Snart sås ilden fra tusinder af musketer og hundreder af kanoner langs hele linien ned til bryghuset og videre rundt om Christianshavn. Krudtrøgen væltede frem og indhyllede byen i et slør, himlen krydsedes af bomber og raketter, mens luften gav genlyd af fjendens kampskrig og trommehvirvler.

Kampen førtes overalt langs hele forsvarslinien med vildskab og raseri. Kong Frederik III, ledsaget af generalerne Axel Urup og Hans Schack var ved Slotsholmen for at opmuntre forsvarerne, og flere rigsråder kæmpede med musketter i hånden som menige soldater. Borgerne fra de forskellige bykvarterer kappedes i tapperhed og dødsforagt med de regulære tropper, og da det et enkelt sted lykkedes for svenskerne at få fire mand op på brystværnet, greb generalvagtmester Claus Ahlefeldt selv en partisan og fik stukket de fire fjender, deraf to officerer, ned. Ingen andre nåede så langt frem, men blev mejet ned i hundred – ja tusindvis på vejen frem mod voldene.

Overalt sloges fjenden tilbage, de to generaler Wawassor og Stenbock faldt og med dem 3–4000 officerer og menige. Isen rundt foran voldene var snart dækket af døde og sårede, den ene svenske brigade efter den anden blev revet totalt op, overhovedet kunne fjenden ikke notere fremgang på et eneste punkt, men stadig rasede kampen, kanonerne sendte deres dræbende ild ud over modstanderne, der forsøgte storm om og om igen.

Da Carl X Gustav så, hvordan det gik, blev han desperat, det var hans livs drøm, der her brast, og da han endelig måtte give sig og blæse til retræte, skete tilbagetoget i den vildeste forvirring og ganske hovedkuls.

Danmarks riges undergang blev forhindret af Københavns tapre borgere. Krigsbyttet var stort. Der blev fundet over 60 bøndervogne og slæder, hvorpå fjenden havde haft sit materiale, endvidere utallige våben, broer, stiger o.s.v. På dansk side var tabet yderst ringe. Det var kun få steder kommet til håndgemæng, og angriberne er altid dem, det går ud over. Der var i alt 17 døde blandt forsvarerne. Det uhyre misforhold forklares gennem de ulige vilkår, hvorunder kampen fandt sted.

Og da nu vintermorgensolen stod op og belyste den blodplettede, snedækte valplads, hvor døde og sårede, efterladte kanoner og andre våben, sønderskudte broer, vogne og stiger vidnede højt om nattens kamp og fjendens knuste forhåbninger, tændtes i alle forsvarere en dyb følelse af taknemlighed og lettelse. Københavns beboere samledes i en eneste overstrømmende glæde og »forsynet pristes for denne hellige viktorie«.

Men snart afbrødes den tusindstemmige takkehymne af glædessalver fra voldene og klokkeringning fra kirkerne, mens bevæbnede stridsmænd strømmede ud af portene for at tage terrænet i besiddelse, indbringe fanger og søge efter bytte. Det var nu engang tidens skik at tilegne sig de faldne fjenders ejendele, og det følger af sig selv, at disse uhyggelige plyndrerier ikke gik af uden vildskab og råhed.

I løbet af formiddagen blev der sunget Te Deum i alle byens kirker, den 20. februar afholdtes officiel takkegudstjeneste, og det blev ved et reskript påbudt, at der hvert år 11. februar skulle afholdes en taksigelsesfest til minde om dagen – en af de store i Københavns historie.

Den næste stordag var af en anden art – den dag i 1660, da kong Frederik indførte enevælden, og Slotsholmen fyldtes af et stort og bølgende menneskehav. Adelens magt var brudt, man hyldede samtidig den store byforsvarer og borgmester Hans Nansen, general Hans Schack og stadshauptmand Frederik Thu-

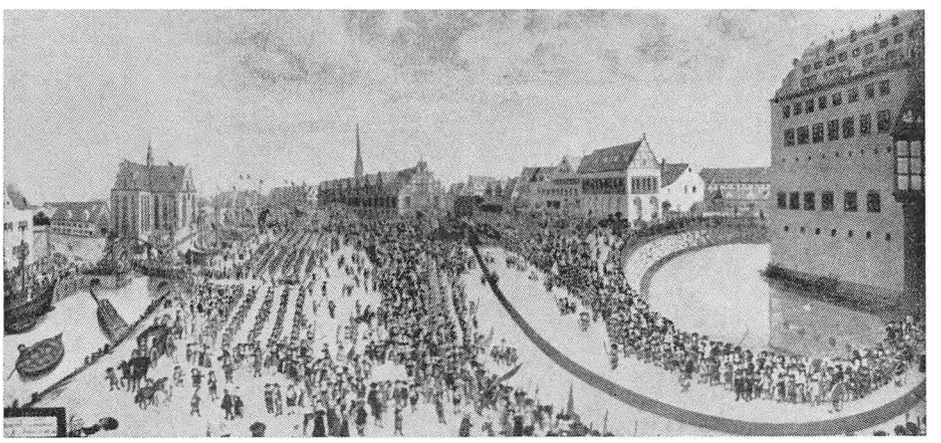

Et næsten samtidigt billede af enevældens indførelse. 18. oktober 1660 lader Frederik III sig »arvehylde« på Slotsholmen. Tronen er opstillet på børsrampen hvorfra den røde løber fører til slottet. Maleri af Wolfgang Heimbach 1666.



Byforsvareren, borgmester Hans Nansen.

resen, den tapre biskop Gerner og Fr. Rostgaard fra Krogerup – man havde mange, der fortjente tak for udført dåd under krigen.

Man vendte sig med had mod den mand, der blev udnævnt til landsforræder, Corfitz Ulfeldt og så hans henrettelse *in effigie* udfor Blåtårn, hvor hans trofaste hustru, kongedatteren Leonora Kristine hensmægtede i alt 22 år, man levede med i revanchekrigen 1675–79 mod Sverige og hyldede den store helt fra slaget i Køge bugt, Niels Juel, og man snakkede dagligt om den hastigt opstigende kongelige rådgiver og til sidst mægtigste mand i riget, vinhandlersønnen fra Købmagergade, Peder Schumacher, der en dag forvandledes til greve Griffenfeld, og så igen undergik forandringen til den til døden dømte forræder, men som på selve skafottet mødtes med et pardon. Det var også en stor dag i København, men de færreste tænkte vist på det. Selv måtte Griffenfeld lide samme skæbne som Leonora Kristine på Munkholmen ved Trondhjem, lige så uretfærdigt.

Skafotscenen om end med en anden udgang gentog sig 100 år efter; det blev en ny stor dag i Københavns historie, da grev Johan Fr. Struensee og hans skygge, Enevold Brandt måtte lide døden, efter at en sammensværgelse af ignoranter og forbrydere havde sat stopper for deres fortsatte virke, der i det mindste for Struensees vedkommende ville have været til stor gavn for landet og ikke mindst København, om ikke alle forordningerne var kommet så hastigt – og om ikke den arrogante Struensee i foragt for landets sæder og skikke havde sat sig ud over alt og på det livsfarligste

udfordret skæbnen ved at gøre den stedmoderligt behandlede dronning Caroline Mathilde til sin elskerinde. Hofkamarillaens triumf blev af kort varighed, men den dag, man havde grebet Struensee, skulle fejres, og med den sindssyge konge Christian VII udstillet i en vogn som nikkedukke foregik hyldesten.

Hundredåret efter Griffenfeld havde selvfølgelig haft sine store dage også for København – man havde hilst Frederik IVs virkelige bedrift med inkorporeringen af Slesvig i det øvrige Danmark ved en folkefest, man havde håbet og troet, at der ved russernes hjælp – og czar Peter den Store havde besøgt og både forfærdet og imponeret københavnerne – kunne åbnes muligheder for endelig at få de tabte Skåneprovinser tilbage. Man havde hyldet den store helt Tordenskjold og grædt ved hans tidlige død.

Og så hyldedes i København dog ingen som kongerne selv, skønt de tilvisse mindre og mindre fortjente en sådan anerkendelse. Fra Frederik IVs dage gik det regelmæssigt tilbage, den pietistiske gudsjammerlige Christian VI, der efterfulgtes af den letsindige skørlevner og drukkenbolt Frederik V, der som sin efterfølger bød på Christian VII, den helt imbecile. Alle fik de, ganske ufortjent, folkets hyldest når lejlighed gaves, i den kongelige residensstad.

De der virkelig havde fortjent det, en A. P. Bernstorff, en Chr. Colbjørnsen og en Reventlow, der medvirkede ved vornedskabets ophævelse, fik det ikke – og Frihedsstøtten i København, der står som minde om denne bedrift, blev først rejst i 1797. Men det var en glimrende periode, den bedste i Danmarks historie, disse fredens og udviklingens år fra 1785 til 1805, og navnlig København blomstrede.



Søforsvareren, kommandør Olfert Fischer.

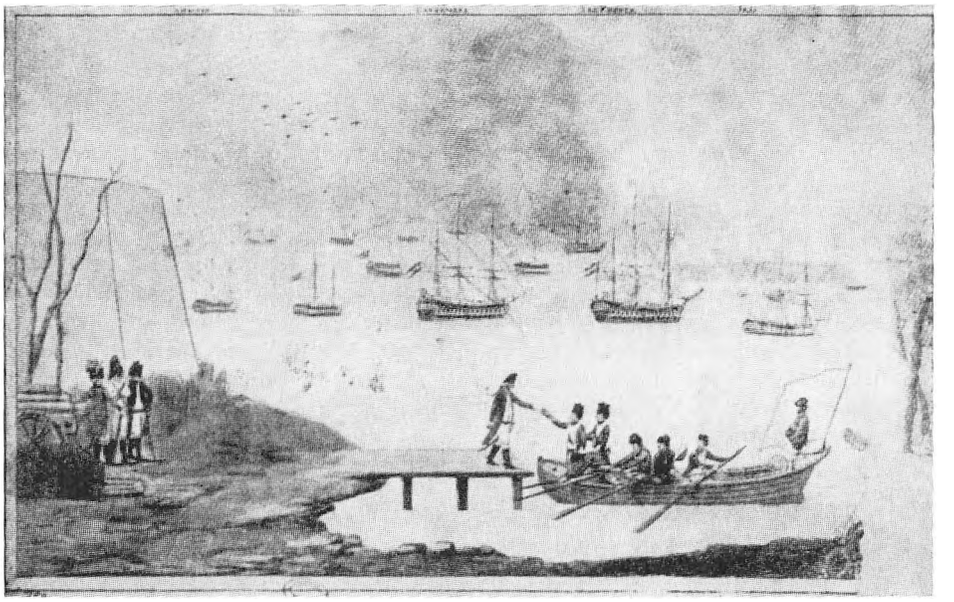

Fra slaget på Rheden den 2. april 1801. Den engelske parlamentær, som Nelson har afsendt til kronprins Frederik (VI), går i land på Langelinie. Samtidig tegning.

Men det varede kun kort. Samtidig var den franske revolution ved at vende op og ned på alt i Europa og værre blev det, da revolutionens resultat, Napoleon, dukkede frem. Danmark prøvede en tid at nyde godt af neutraliteten, men det endte galt – og til sidst havde vi placeret os på den forkerte side. Slaget på Rheden 2. april 1801 kan vel ikke kaldes en sorgens dag, Olfert Fischer og andre tapre mænd viste da deres mod, men mange anede, hvad der forestod, og man rykkede den uhyggelige dag nærmere, den, der næsten kan kaldes Københavns skæbnedag – da bombardementet lagde store dele af byen øde. Det var, da England – den forbandede tyv, som det hed i den samtidige presse – stjal vor flåde og forsøgte at bringe København i knæ – ak, det var desværre altfor let. Den historiske baggrund var altså denne: Forkert placering i orkestret – på Napoleons side. Det ville England ikke tolerere, vi skulle tvinges i knæ – og blev det.

16. august 1807 gik englænderne i land ved Vedbæk. »Vi kommer,« hedder det i den engelske proklamation, »ikke som fjender, men til eget forsvar og for at forhindre, at Frankrig bruger Eders marine mod os.«

Det kunne minde om en senere besættelse – et senere »oprop« – men så tåbelige og så gemene var englænderne alligevel ikke. Skønt, Nelsons samtidige var nu gemene nok. Canning hed premierministeren – han ville kynisk knuse Danmark, hvis vi ikke makkede ret.

Det gjorde vi ikke. Samme dag som englænderne kom med deres falske løfter og lokketoner, kom krigserklæringen fra dansk side. Det var både trist og tåbeligt – men: »Stillet mellem fare og vanære havde den danske regering intet valg« hedder det i en dansk henvendelse til Europa. Det er godt sagt.

Om krigens udfald kunne der ikke herske nogen tvivl. De urolige forhold i Europa havde bevirket, at næsten alle vore indkaldte troppestyrker var samlet ved rigets sydgrænse. Sikkert med rette er der gjort opmærksom på, at det var en uheldig foranstaltning. Begivenhedernes gang har til fulde godtgjort, hvordan man i England ville have opfattet en forandring af troppeopstillingen. For forsvaret af København blev det imidlertid skæbnesvangert. Omkring 30.000 englændere kom til at stå overfor 13.000 danske, de første fuldt udrustede, de sidste en broget skare af frivillige og landeværnsfolk, studenter og borgervæbning, kun 5500 mand hørte til den egentlige hær.

Admiral Gambier og general Catheart var de ledende angribere, engelske officerer med lang erfaring og flegmatiske sønner af deres land. Danmark havde som øverstkommanderende i København generalmajor Peymann, og ringere kunne han vel ikke være. Men på den anden side var det en håbløs situation, og englændernes gemenhed med overfaldet meget lidt gentlemanlike. Sten Bille var vores søstridskræfters leder. Englænderne havde blandt sine officerer Arthur Wellesbye, den senere lord Wellington, en af sejrherrerne ved Waterloo. Adskillige af de danske officerer var pligtopfyldende, ældre mænd; men uden erfaring.

Da Trekroner og de øvrige søbatterier var blevet udbedrede det foregående år, og kanonbådene var på deres post, lykkedes det Sten Bille at holde englænderne i passende afstand. Hvad angik landforsvaret, så var der ikke noget i vejen med soldaternes mod. Livjægerkorpset i Classens have på Østerbro formåede at vise modstanderne, at de kunne slås, men ellers blev der ikke megen lejlighed til det.

Skridt for skridt trængte belejrerne frem mod byens volde. Mens den dan-

ske hærs hovedstyrke stod uvirksom ved sydgrænsen. Da englænderne beherskede de danske bælter, var det nu heller ikke let for dem at komme derfra. Men det hele var så underligt amatøragtigt fra dansk side. Sjællands amtmænd fik ordre til at skaffe »hellebarder, spyd og sværd, der af vore fædre vare brugt med hæder imod fjender og voldsmænd«. Under general Castenskjold samledes et korps ved Køge, 3200 mand, men kun med 1174 geværer. Det blev hurtigt splittet.

Gentagne gange opfordrede englænderne København til at overgive byen og udlevere flåden, der skulle blive tilbageleveret efter krigen. Kun nølende traf de bestemmelse om bombardementet, som de ventede ville bryde modstanden.

Under hele belejringen havde der hersket den mest fortrøstningsfulde stemning i København. Borgerne regnede ikke med den truende fare, og i dybeste fred promenerede de på volden, i Rosenborg have og på Kongens Nytorv, hvor militærmusikken spillede. De enkelte bomber, som var faldet, betragtede man almindeligvis som »lystbolde«, der knaldede snarere til morskab end for at gøre fortræd. Det var utroligt, at man kunne være så sorgløse.

Myndighederne vidste dog besked og traf deres foranstaltninger. Da man den 2. september havde afslået det engelske ultimatum, blev brandkorpset fordelt på alle offentlige pladser. Kl. 7½ om aftenen faldt den første bombe, hurtigt tog beskydningen til og voksede ved mørkets frembrud. Bomber, raketter og glødende kugler regnede ned over byen. På gaderne var der ingen redning, indendørs var faren næsten lige så stor. Adskillige beretninger foreligger om bomber, der slog gennem taget og flere etager for først at springe i kælderen mellem de forsamlede husbeboere. Der var naturligvis tilløb til panik flere steder. Men efter den første rædselsnat fulgte en dag i ro; mange søgte at bringe familie og ejendele i sikkerhed i de kvarterer, som lå fjenden fjernest, især Christianshavn og Amager.

Men nætterne efter den 3. og 4. september genoptoges beskydningen, og navnlig den sidste nat blev uhyggelig. Modstandskraften var efterhånden blevet ringere, borgerne udmattede, og navnlig brandkorpset var ved at segne under anstrengelserne. Til at begynde med var alle brande blevet slukkede, men den tredie nat var det umuligt. Henimod morgen faldt Frue Kirkes spir og kort efter stod alle de omliggende ejendomme i luer. Ikke mindre end 1071 ejendomme blev ødelagt eller beskadigede. Ildskaderne blev vurderet til 3 millioner rigsdaler (150 millioner i vore dage!) på huse og 700.000 på løsøre. Dødsofrene gik op i tusinder.

Bombardementet nedbrød byens modstandskraft. Fra alle sider opfordrede man kommandanten, general Peymann til at standse kampen, kommunalbestyrelsen, indflydelsesrige privatpersoner og hans venner. Det var håbløst at forsvare København. Et krigsråd, hvortil repræsentanter for borgerskabet blev tilkaldt, anbefalede enstemmigt byens overgivelse. Syg og forpint bøjede Peymann sig for det uundgåelige.

Den 7. september undertegnedes kapitulationen. Nu var der ikke som til at begynde med tale om at give flåden i pant. Skibene skulle udleveres som ejendom tillige med forrådene i marinens bygninger. I seks uger skulle englænderne have lov at besætte Kastellet og Holmen, men skulle derefter forlade Sjælland. 17 linieskibe, 12 fregatter, 8 brigge og nogle mindre skibe blev deres bytte. Dybt beklagede man senere, at de ikke var blevet tilintetgjort. Med sorg og harme var Københavns borgere vidne til, hvordan de sejlede derfra. Med endnu større forbitrelse iagttog de ødelæggelsen af fire skibe, der var under bygning. Et kendt kobberstik har foreviget dette øjeblik, da det ene af dem under englændernes jubel blev styrtet over ende.



Bombardementet af København 1807. Da man nægtede at kapitulere, bombede englænderne den tæt befolkede by. Billedet er set fra volden ud for Rosenborg. Maleri af C. W. Eckersberg.

I England var der i efteråret 1807 adskillig misfornøjelse med angrebet på København, og mange skammede sig over den gemenhed, der her var begået. »Ærerløst som togtet mod København«, skal have været en almindelig talemåde.

Resultatet for Danmark blev forbundstraktaten i Fontainebleau 31. oktober 1807 med Napoleon. Hadet til englænderne blev voldsomt.

Og så fulgte de trange tider, statsbankerotten med al elendigheden i dens følge.

Men København tabte ikke modet, og der var stadig initiativ til stede. Guldalderdigterne med Oehlenschlæger og Grundtvig i spidsen varslede de nye tider, og lidt efter lidt kom der gang i adskillig virksomhed. En stor dag blev det i Københavns historie, da Caledonia – som det første dampskib – den 23. maj 1819 ankrede op på Københavns red. Det havde brugt 14 dage til turen fra værftet i England. Nu kom det til at gå i regelmæssig rutefart mellem København og hertugdømmerne, det betød nærmest med station Kiel. Det var et stort øjeblik, da københavnerne mødte op for at byde det nye skib velkommen, det var for mange en helt ny verden, der her åbnede sig. Det mærkede man også i de dage mange år senere 1847, da jernbanen København-Roskilde som den første i landet åbnedes. Gamle folk følte en lige så stor angst for at »fare med damptoget«, som deres ældre efterkommere siden følte det for at stige op i en flyvemaskine. Men togene vandt hurtigt terræn.

1838 kom den store billedhugger Thorvaldsen hjem fra Rom og hyldedes af hele København, da han steg i land. Få år efter havde København fået Tivoli. Christian VIII overgav personlig bevillingen til Georg Carstensen, den store projektmager i bedste forstand, denne lysende begavelse med allehånde ideer, som hjemlige konservative eller misundelige trak på skuldrene af. Han var ikke som de andre, han skulle kanøfles. Det samme gjaldt i langt mindre grad om den, der havde formet disse ord: eventyrdigteren H. C. Andersen, sammen med Søren Kierkegård og den falske kristus, Jørgensen Jomtou, Københavns åndelige originaler i disse år.

Alt var ikke sørgeligt – og året 1849 blev det slet ikke. Krigen i hertugdømmerne blev trods alt en triumf for de danske, og slaget ved Fredericia 6. juli

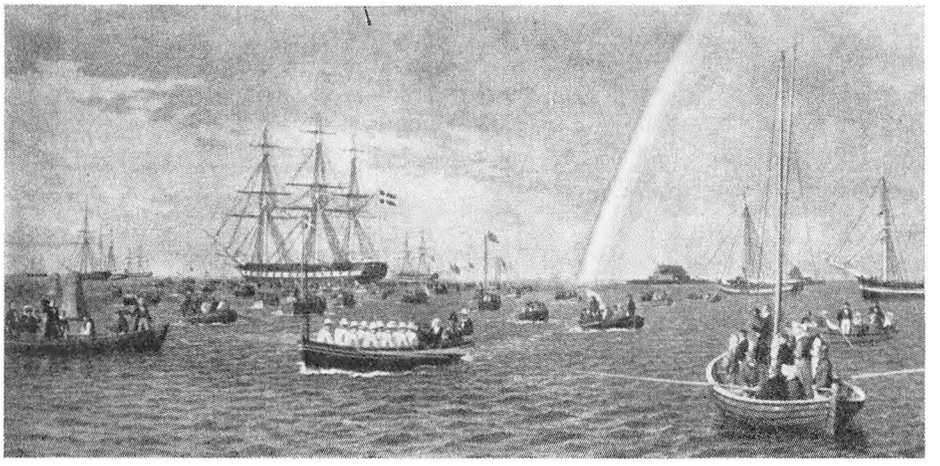

Thorvaldsens ankomst til København den 17. september 1838 hvor han blev hyldet af hele byen. En regnbue hvælvede sig over sundet, da man roede i land. Maleri af C.W. Eckersberg.

1849 vakte jubel over hele landet. Det var derfor naturligt, at københavnerne fik en stor dag ud af det ved troppernes hjemkomst. Den tapre landsoldat har sit udgangspunkt herfra, og det berømte billede »Soldaternes indtog i København i september 1849« af David Monies vakte jubel overalt. Men der stod også en sortklædt enke med sin lille dreng på billedet og mindede om, at alt ikke var lutter glæde. Det havde kostet mange unge mænds liv at bevare stillingen i hertugdømmerne.

Samme år var de længe ventede ønsker blevet opfyldt, Danmark havde fået en ny forfatning, og 5. juni 1849 underskrev Frederik VII på Christiansborg grundloven.

Så kom årene, hvor han og grevinde Danner på sin vis blev midtpunktet i København, hun udsat for det bigotte borgerskabs smålige foragt, han bred, stupid men folkelig og tilsyneladende altid veloplagt. Det var en sorgens dag, da han i november 1863 under de mest truende forhold døde på Glücksborg slot, og da båden med hans bare kom til København fra Flensborg, sørgede hele byen.

Den nye krig truede, og den nye konge var højst upopulær, en tysk prins, som ingen troede på. Han, Christian IX, og hans familie i det gule palæ – datteren Alexandra allerede formælet med prinsen af Wales, den engelske tronfølger, og den næstældste søn var blevet udnævnt til konge af Grækenland som Georg I – havde fået at føle, at det ikke var så let at vinde københavnernes hjerte. En ny tysksindet konge hed det – og så kom krigen. Den triste stemning blev uhyggeligere. Det var en sort dag i Københavns historie, da rømningen af Dannevirke meddeltes 6. februar. Monrad, general de Meza og den nye konge blev i de dage udsat for alle beskyldninger, København var i oprør. Så fulgte stormen på Dybbøl og de tåbelige forhandlinger i London, hvor vi begik katastrofale dumheder, og endelig freden i Wien og tabet af alt land op til Kongeåen.

Der skulle gøres noget for at komme videre. København oplevede sin store gründer, Tietgen, der skabte Store Nordiske, DFDS, Privatbanken, Sukkerfabrikkerne o.m.a. og blev som en konge i København. Og stemningen slog om overfor Chr. IX, der blev mere og mere agtet. Estrup, den gammel konservative godsejer, var den toneangivende i politik, men det kom til drabelige slag med venstre, der havde hele landbefolkningen med sig og mange frisindede københavnere. 1871 fik byen dog en mindelse om, at der var noget mere yderliggående end venstre. Socialisterne rykkede frem, »slaget på fælleden« hvor Louis Pio og hans to kammerater Brix og Geleff sætter sig i spidsen for bevægelsen, arresteres og køres ud af landet af politiet.

Samtidig indvarsles en ny tid på universitetet, hvor den unge franskpåvirkede æstetiker, dr. Georg Brandes begynder sine forelæsninger.

Så kommer den store begivenhed i København, Christiansborg slots brand. Det var den 3. oktober 1884, et par dage efter skulle rigsdagen ind. Mange jævne venstremænd opfattede det som himlens straf, for det antiparlamentariske styre, som Estrup havde indført. Fra konservativ side sattes en stor indsamling i gang for slottets genrejsning, og det vakte opsigt, da venstres store, djærve fører Christen Berg udtalte, at på den tomt ville aldrig noget nyt Christiansborg rejse sig. Branden var en vældig begivenhed, som kaldte hele København på benene.

Fire år senere var København genstand for opmærksomhed af en helt ny art: Den store internationale udstilling viste, at København nu var blevet voksen. Den skabte 1888 faktisk Københavns ry ude i verden, og brygger Jacobsen, far og søn, satte deres præg på den om nogen, med statuer, med Glyptoteket o.s.v.

Så gik der atter fire år, og alt var igen røre i København: Christian IXs og dronning Louises guldbryllup 1892! Da var den gamle konge så populær som nogen, Europas svigerfar, bedstefar o.s.v., og til festen kom børn og børnebørn fra alle Europas fyrstehuse.

Men de politiske stridigheder blev heftigere. Estrup gik af, og andre ubetydeligere højremænd trådte til. Til sidst var oppositionen så stærk, at kongen måtte give efter og systemskiftet kom i 1901. En ny stor dag i Københavns historie, da ministeriet Deuntzer kommer til verden. Mest interesserer J. C. Christensen, den store venstrefører, degnen fra Hee, som allerede nu er et kendt navn i København.

Nu var venstrepolitikerne ved magten, men i København gik især arbejderne frem, og i 1903 fik socialdemo-



Soldaternes indtog i København i september 1849 efter slaget ved Fredericia. Maleri af Otto Bache viser indtoget på Amagertorv.

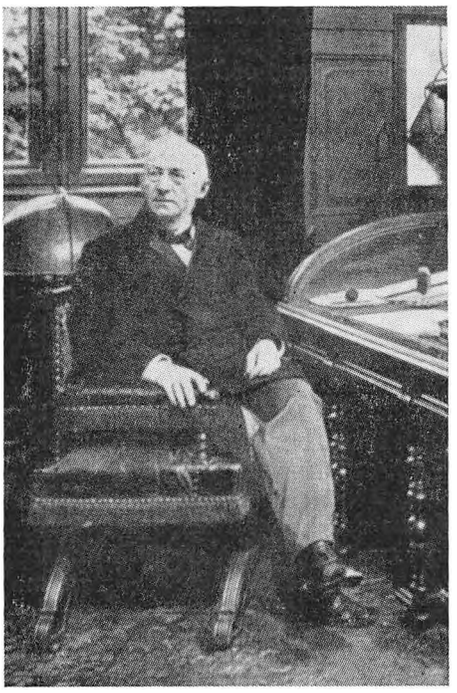

Tietgen ved sit skrivebord.

kraterne deres første borgmester valgt, maler J. Jensen, den senere overborgmester. Men da Borgbjerg forkyndte hans valg gennem et vindue i Rådhuset, var det en københavnerbegivenhed. Christian IXs tid blev lang, Frederik VIII oplevede som konge kun to sensationer, Albertis bedragerier 1908, der tystede København og gav genlyd vidt omkring – og året efter en bedragerihistorie af mere »gemytlig art«, da dr. Frederick A. Cook kom hertil fra Grønland og hævdede som den første at have nået Nordpolen. De fleste troede på ham, og der blev festet til hans ære i stor stil, til Peary kom og fravristede ham æren.

Drachmann-festen 1906 i anledning af den grånede skjalds 60 års dag blev en storstilet Københavnerbegivenhed – og skandale. Nu var et nyt København skudt op med Nyrops rådhus og med en ny hovedbanegård, og de to indvielser havde været store dage i Københavns historie.

Frederik VIIIs bratte død i Hamburg blev en ny stor begivenhed, og alle så bevægede til, da båren en majdag 1912 kom hertil. Så fulgte ligesom indvielsen af en ny tid med Christian Xs tronbestigelse.

Den første verdenskrig 1914: der fulgte spændende dage i København, mineudlægning, vi redder os som neutrale, men omgivet af vågne blikke. Den første damper, der går ned, Chr. Sass, efteråret 1914, og den dystre stemning, det efterlader i København. Her har Willumsen, den revolutionære fandenivoldske maler, vakt sensation.

København fejrer som gulaschtidens midtpunkt mange uhyggelige triumfer i krigsårene. Så kommer freden, Tysklands nederlag og en del af Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark. Modtagelsen af Sønderjyderne i København bliver en af de store dage, ligestillet med mødet med dem på Dybbøl banke. Men megen strid, mange modsætninger, Kampen for Flensborg – i 1000 år var du Danmarks by, du barn af Danmark bliv dansk pånyt. København oplever spændende dage, ministeriet Zahles afskedigelse, generalstejketrusler, syndikalisturoligheder, men så omsider ro, og ministeriet Neergaard tiltræder.

Flyvningen begynder at få mere og mere betydning... indretning af Københavns lufthavn, Kastrup. Filmen ligeså, mange nye foreteelser, Scala Teatret. Erhvervslivet folder sig ud, ØK med H. N. Andersen, indvielsen af det store forretnings kompleks en begivenhed, og så er det ellers i Københavns sportskampene, der dominerer. Englænderkampe, men især kampe med arvefjenden Sverige.

Alt går så relativt fredeligt, til verdenskrig nr. 2 i september 1939 bryder ud, efter at Hitler har redet Europa som en mare gennem syv–otte år. Og så kommer dommens dag for os – 9. april 1940 – unægtelig en stor, uhyggelig græmmelsens dag for København.

Selve 9. april indledtes med de tyske flyveres sværmen over København, nedkastning af det berygtede »oprop« og siden besættelsen af alle vigtige punkter under nazisternes foregivende af, at de kom for at »beskytte« os. Kampen ved Amalienborg, overrumplingen af kastellet, og statsminister Staunings og den øvrige regerings møde med kongen, der resulterede i kapitulation overfor de frække trusler. Den dumpe fortvivlelse greb alle, Danmark havde tilmed afsluttet en ikke-angrebspagt med Tyskland. Det var vel en af de uhyggeligste dage i Københavns historie.

Få dage senere viste kongen sig på ny til hest på sin daglige ridetur gennem byen og næsten alle søgte at negligere »beskytterne«. En stor dag den 16. april, da den lille prinsesse Margrethe blev født.

Besættelsen gav København mange bitre stunder, men også enkelte lyspunkter. Efter at have måttet udstå en række ydmygelser brød alt sammen den 29. august 1943, den første virkelige modstandsdag udadtil, med sænkningen af flåden og kamp i København og rundt i landet. Folkestrejken juni 1944 var det andet store lyspunkt, da fik man et indtryk af, at alle stod sammen mod overmagten, og det tyske krigsapparat vidste ikke, hvordan det skulle forholde sig. Den stolteste dag i Københavns historie.

Så fulgte nye mørke dage, aktionen mod politiet og mod de danske jøder, der advaret flygtede til Sverige i størst muligt tal, så kun et ringe minimum blev deporteret til Theresienstadt. Modstandskampen hårdnede, tyskerne myrdede og dødsdømte, de skred ind over for alt og opnåede at blive så hadede, at ord ikke kan sige det. Samtidig havde man radioen til hemmeligt at meddele først fra England, siden også fra Sverige, hvordan det gik mere og mere tilbage for tyskerne, og endelig kom så den store aften 4. maj 1945, da det meddeltes, at tyskerne kapitulerede for de allierede og ville rømme Danmark. Den aften blev en strålende demonstration af dansk sammenhold. Og så kom den lykkeligste dag i Københavns historie, selve Frihedsdagen 5. maj. I nattens løb var de forhadte mørklægningsgardiner blevet brændt i bål på gaderne og ikke mindst i Vesterbrogaderne, først og sidst i den berømte Istedgade jublede man. Og jubelen samlede sig siden om kong Christian, der skønt nu svækket, stod som samlingsmærket for hele folket. Danmark frit igen – stod der at læse i aviserne, og København fejrede den skønneste dag i sin 800-årige historie.

Aage Heinberg.

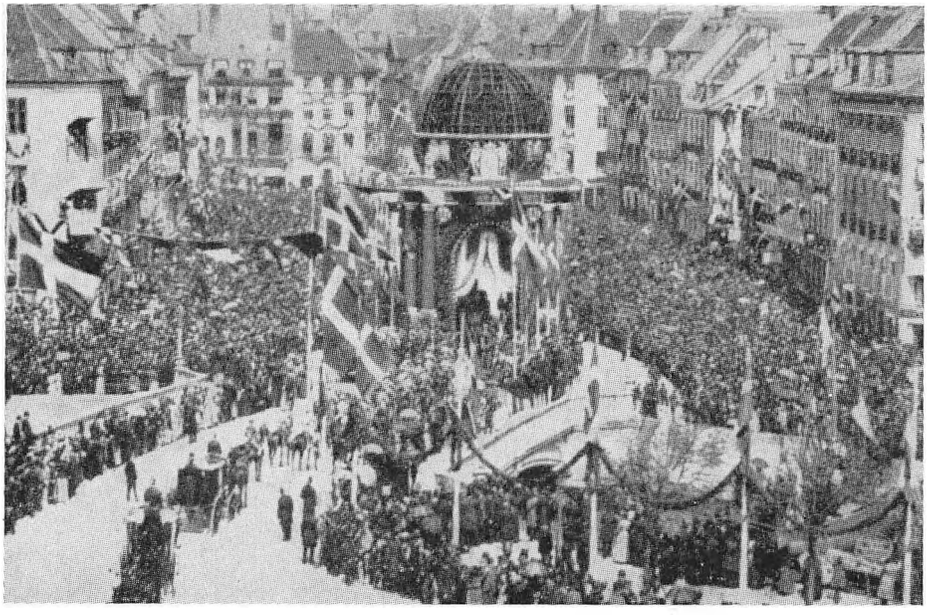

Fra kong Frederik og dronning Louises guldbryllup 1892. Kortégen passerer den rejste æresport på Højbro Plads, hvor nu Absalons statue står.

DEN KGL. RESIDENS STAD KØBENHAVN



Erik af Pommern 1412–39



Kristoffer af Bayern 1439–48



Christian I 1448–81



Hans 1481–1513



Christian II 1513–23



Frederik I 1523–33



Christian III 1534–59



Frederik II 1559–88



Christian IV 1588–1648



Frederik III 1648–70



Christian V 1670–99



Frederik IV 1699–1730



Christian VI 1730–46



Frederik V 1746–66



Christian VII 1766–1808



Frederik VI 1808–39



Christian VIII 1839–48



Frederik VII 1848–63



Christian IX 1863–1906



Frederik VIII 1906–12



Christian X 1912–47

Foruden sit 800 års jubilæum kan København i 1967 også fejre sit 550 års jubilæum som kongelig residensstad. Striden mellem konge og kirke faldt ved 12 rigsråders kendelse den 3. februar 1417 ud til Erik af Pommerns fordel, og resultatet var, at han tilkendtes byen. Og da hans efterfølger Christoffer af Bayern den 26. februar 1445 fejrede sit bryllup på Københavns Slot, kan byen fra denne tid betragtes som kongefamiliens hjemsted.



Frederik IX 1947–

LÆNGE LEVE KONTORIUS

Den 25-årige subsistensløse poet, Jens Baggesen (1764–1826), som har skrevet det efterfølgende, kan med rette betegnes om Danmarks første rejsejournalist. Kapitlet står i hans »følsomme beretning«, som man foretrak at kalde den slags impressionistiske skildringer i slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-tallet, i bogen »Labyrinten«, der udkom 1792–93 og faktisk siden har været regnet for et hovedværk i dansk litteratur. Jens Baggesen var født i Korsør, den gamle færge- og havneby – hvor han muligvis lærte sin udlængsel – og døde efter et bevæget liv i Hamborg, hvor han også ligger begravet. Baggesen var, hvad man ville kalde en flot mand og dertil charmerende, hvad da også voldte ham en del kvaler med det svage køn, som han altid var en stor beundrer af. Rejsen i»Labyrinten« går fra Danmark gennem Tyskland og Schweiz og er ikke nogen geografisk beretning, men langt snare en række fortællinger om en ung begavet mands vandringer i »sjælens irgange«. Bogens glansfulde optakt dannes af den nu følgende episode, »Passet«, der hører naturligt hjemme i et jubilæumsnummer, dels fordi vi får en skildring af havnen, hovedstadens livsnerve, og dels – og måske nok så meget – fordi vi også hører om Baggesens besværligheder med at komme igennem hos rådmanden og hans skrivere, typiske repræsentanter for datidens bureaukrati. Kontorer kunne lige så lidt undværes dengang som nu, og det vil vel altid være uundgåeligt, at unge, ivrige fusentaster støder sig herpå.



Jens Baggesen. Stik af Chrétien o. 1805.

»Klokken 9 skulle Paketbaaden afgaae. Alt mit Tøi var allerede ombord. Selskabet, jeg skulde reise med, opholdt sig i Nærheden af Toldboden, for paa Skipperens Vink at indborde sig. Man meldte mig, at Klokken var over otte – der var den yderste Hast – »Giv mig Deres Pas,« sagde Professor *Cramer,* »saa vil jeg besørge det i Forveien . . .« – »Pas?« sagde jeg; »jeg har ikke drømt om Pas! Er et Pas nødvendigt for at komme levende bort fra Kjøbenhavn?« – »Saa nødvendigt, som en Luftkugle for at komme levende bort fra Jorden.« – »De havde bedre kunnet glemme alt andet,« sagde en anden – »De havde ligesaa got kunnet glemme Dem selv,« sagde den tredie.

Her var gode Raad dyre, – Man udstæder ingen Passer om Søndagen – og . . . Lykkeligviis var Manden i Huset, hvor jeg opholdt mig, *Raadmand.*

»Herr Raadmand! jeg har taget mig den Friehed, at lade Dem opkalde, for at give mig et Raad i en vis Forlegenhed. Jeg skal afgaae med Paketbaaden i dette Øieblik, og jeg har intet Pas?«

»De maa gaae til Deres Vert, for at faae en almindelig Qvittering for alt, og gaae med den til Raadmand**.« svarte Raadmanden.

Jeg styrtede ned af Trapperne, og standsede ikke min Fart før midt paa Østergade, da en pludselig Betragtnings Feber angreb mig med rystende Kulde: Klokken er næsten 9! Klokken 9 slet letter Skipperen! Din lille Kuffert med alle Nødvendigheder er i Skibet! alt det øvrige du eier i denne Verden, fra Bailes Lexicon til den umage Sølv-Ermeknap, der udgiør din hele Fædrene-Arv, er indsluttet i Frue B*s forladte tillukte Værelser! Din Sundhed, Munterhed, og hele tilkommende Velfærd hænger af denne Reise! Din Vaaning i Kiøbenhavn er opsagt! Selv dine Manuscripter ere indsluttede . . . Alle disse Forestillinger gav mig den fuldstændigste Koldfeber: Du har intet Pas!

Man kommer ikke vidt i denne Verden med stillestaaende Betragtninger. Skuepladsen var udenfor en Galanteriebod. Det faldt mig ind at Frue** for nogle Dage siden før jeg endnu tænkte paa at reise bort, havde bedt mig kiøbe sig et Par Flasker Bergamotte. Intet er nødvendigere, end at skynde dig, tænkte jeg, for, om mueligt, at faae et Pas, og komme tids nok tilbage dermed – her er den yderste *Periculum in mora* – og gik ind i Boden for at tilhandle mig et Par Flasker. Da jeg ingen Smaapenge havde, maatte jeg vexle en Seddel. Under Vexlingen, som gik meget langsom for sig, randt det mig i Sinde, at mine Medreiserinder i Indpaknings Tummelen mueligviis kunde have glemt at sørge for vellugtende Vande, der er meget nødvendigt ombord for Damer – »det er varmt i Luften, Kahytten er lille, vi ere ti Personer deri – kort sagt: noget vellugtende kan være saare nødvendigt.« Jeg kunde ikke andet end giøre min Betænksomhed en Compliment ved denne Leilghed – og gav mig ret sindigen til at probere de forskiællige Sorter for at vælge den stærkeste – fik endelig een fat, som syntes mig den passeligste – betalte – og stod igien med mine tre Flacons paa Gaden.

Som en Lynstraale foer her den Tanke giennem mit Hoved, at jeg var paa Veien til min Vert og Raadmand**, at Tiden jeg havde tilovers næsten var udrunden, og at det var egentligen meer *et Pas,* end *lugtende Vand,* jeg skulde hente. Mine Fødder fik herved pludselig Vinger, jeg fløi meer end gik; men i Flugten stødte de tre Flasker sammen i min Lomme – jeg maatte for ikke at knuse dem ved min hæftige Bevægelse gaae sindigen og langsomt – og kom endelig paa denne Maade til min Vert.

Han skrev mig en Qvittering, og jeg besørgede imidlertid i god Magelighed de to Flasker til Frue***. Jeg tog derpaa atter Fod i Haand, raskere end før, efter at have udlosset de to Flasker, og kom pustende til Raadmand**s Port. Jeg ringede, Der kom langt om længe en Pige, og lukte op: »Herr Raadmanden er ikke rigtig opstaaet.« »Saa vil jeg op-

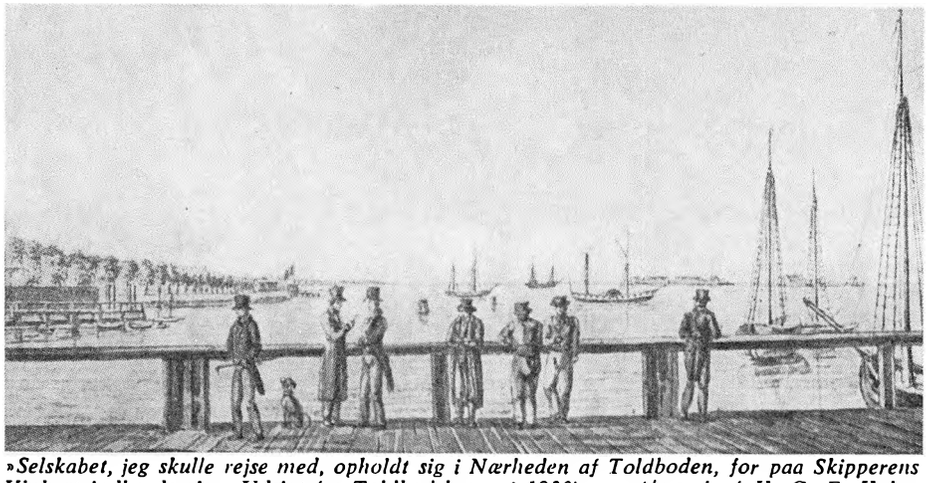

»Selskabet, jeg skulle rejse med, opholdt sig i Nærheden af Toldboden, for paa Skipperens Vink at indborde sig.« Udsigt fra Toldbodsbroen i 1830'erne. Akvarel af H. G. F. Holm.

varte ham paa Sengen,« sagde jeg – »jeg skal melde det til Tienerne,« sagde hun. Tieneren kom: »Herr Raadmanden skal barberes i dette Øieblik.« – »Jeg vil tale med ham ubarberet.« Tieneren ind og ud igien: »Herr Raadmanden er indsæbet.« »For tusind Raadmænd!« – brød jeg ud – og løb stærkt op og ned i Salen, – »en Raadmand burde aldrig lade sig barbere! en Raadmand burde aldrig være glat om Hagen! Afskyelige Misbrug! Forbandede Afskaffelse af den gode gamle, ærværdige, for alle Passøgende beqvemme Skik, da Raadmænd havde lange Skiæg, og ved ingen Sæbe sinkedes i deres Audienzer!« Klokken er Ni, sagde Repeteer-Uhret. Jeg stillede mig hen for det, og betragtede hvert Ryk af Secundviseren; aldrig har et Uhr syntes mig at have et ærgerligere Physiognomie – hvert Ryk syntes mig en spottende Mine, hvert Slag et Skieldsord. Jeg havde kunnet slaae det med knyttet Næve lige i Ansigtet. Jeg vendte mig fra det igien, gned mine Hænder, beed Læberne sammen, lukte Døren op, slog den i igjen, stampede med Fødderne – og det ubarmhiertige Uhr slog en uudslukkelig Latter op over min Forlegenhed i en uendelig Vækkeklang.

Endelig fremtreen den ragede Raadmand, saa glat om Hagen, som et nyfødt Menneske. Jeg forklarte ham allegro prestissiomo min Forlegenhed; han svarte mig, at jeg havde giort vel i, om jeg Dagen før havde tænkt derpaa – at man om Søndagen ingen Passer uddeelte – og, at han overalt ikke havde dermed at giøre – altsammen i den uudholdeligste Adagio. Jeg drev det endelig saa vidt ved de heftigste Forestillinger, at han gik over til Largo, med at fortælle mig hvorlunde Herr Passkriver L*** allene kunde redde mig af denne Knibe; at samme boede i Viingaardstræde, hvor det harmoniske Selskab harmonerer; og bevidnede mig i øvrigt paa den høfligste Maade af Verden sin Medlidenhed.

Viingaardstræde ligger, som hele Verden veed, ligesaa langt fra Raadmand **s Gaard, som *Asien* fra *Europa* ved *Dardanellerne*. Jeg holdt det altsaa for raadeligt, da jeg var kommen Halvveien, at stige ind i en tom Hyrevogn. Jeg kom hen til Gaarden, gik ind, til een Dør, til den anden, til den tredie – endelig fandt jeg i Baggaarden en Skabning i Pigedragt, som berettede mig, at Hr. Passkriveren ikke boede der længer, men var flyttet til Compagniestrædet for et par Dage siden. Saa har da hele Pas-Amtet sammensvoret sig til din Undergang? raabte jeg og løb ned igiennem Viingaardstrædet for at naae en anden tom Hyrevogn, hvori jeg satte mig, og kiørte til Compagniestrædet. I det jeg steeg ud, erindrede jeg først, at jeg ikke vidste Nummeret paa Huset – og altsaa kunde gaae Huus fra Huus den hele Dag inden jeg fandt Pascomptoiret. Jeg foresatte mig virkelig dette – og begyndte

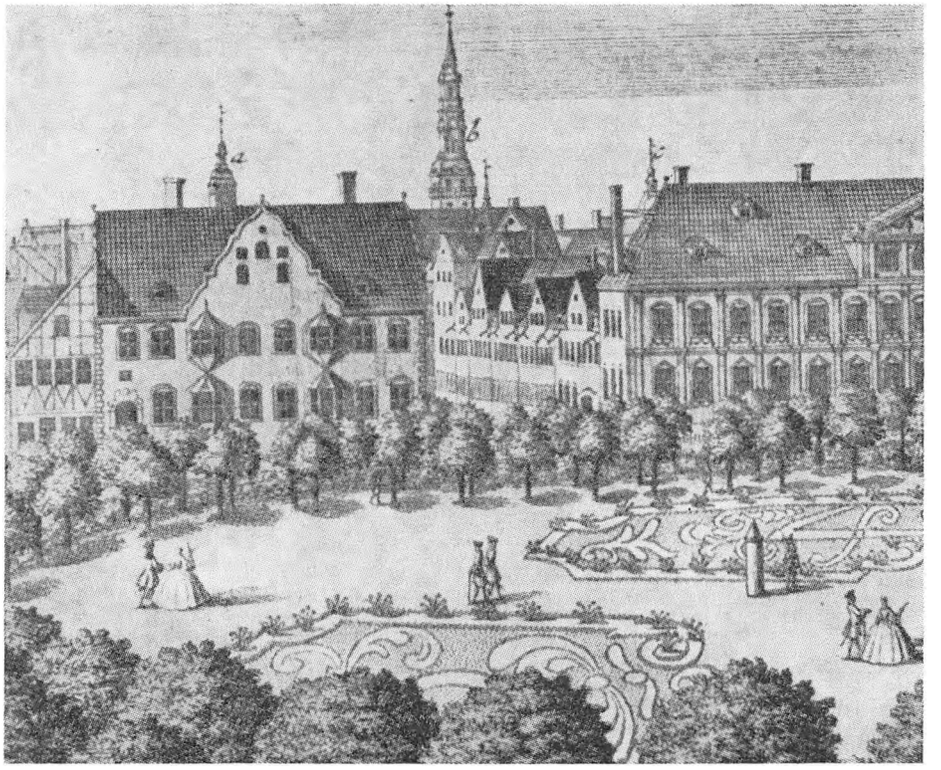

»Jeg styrtede ned ad Trapperne og standsede ikke min Fart før midt paa Østergade . . .« Detail af stik af Kongens Nytorv med Østergade i baggrunden. Thuras Hafnia Hodierna 1748.

med yderste Taalmodighed min Leden. Ingen vidste af det at sige, jeg ledte om. En Haarskierer var saa artig at følge mig hen til et Huus, som han formodede var det rette. En Lieutenant havde rigtig nok boet der, og var reist til Norge. Mat og aandeløs kom jeg omsider til en Kielder, hvor man sagde mig, at Passkriveren rigtig nok boede der i Gaden; men var med sit hele Huus kiørt ud paa Landet tidlig i Morges –.

Jeg havde nu næsten opgivet alt Haab. Klokken var saa mange at jeg kunde formode, Skipperen alt havde lettet. Holdt! raabte jeg i denne min Beængstelse til en forbifarende Hyrekudsk, kiør mig et Steds hen! Hyrekudsken holdt stille – Jeg skal kiøre for Jomfru Winther, sagde han – og saae sig om: »See! der gaaer Grev ***** i Kirke!« – »Hvor? hvad?« – »Den Mand hist henne i den graa Frakke! ja paa min Salighed! er det Grev ***** ja!« klitsk! klask! og han kiørte videre.

Jeg er ikke een af disse *Mirabiliariis (contra quos cautum me fecit Deus meus,** som *Augustinus* siger) der finde Mirakkel i enhver Ting hvis Aarsag ikke ligger lige for deres Næse, og umage Himlen for at løse hver Knude indtil Knuden paa deres Strømpebaand; men jeg kan ikke nægte, at dette besynderlige *à propos* syntes mig, og synes mig endnu, saa himmelfaldent som noget andet Tilfælde af den Historie jeg kiender – fra Solens Stillestaaen i Gideon til min Stillestaaen paa Østergade. Jeg lader mig nøie med dette Vink til videre, for ikke ved at ville løse Knuden i dette Tilfælde, at over skiære Traaden i min Fortælling.

»Deres Excellence tilgive mig, at jeg standser samme! Den falder pludselig, som ned af Himmelem for mig i denne Gade – jeg er i den yderste Forlegenhed – i Begreb med en Reise til Badet skal jeg afgaae i dette Øieblik med Paketbaaden – og – jeg har intet Pas – – « »Det skulde I have tænkt paa i Gaar« – – – »Ganske rigtig, Deres Excellence! det veed jeg; men det veed jeg først i Dag.« – – – »Hvem er I?« – jeg sagde ham mit Navn – – – »Jeg kiender Jer ikke« –»Det er ikke min Skyld, Deres Excellence! men kiendt eller ukiendt, haaber jeg, at denne lykkelige Hendelse, som lader mig træffe Deres Excellence her, redder mig af min Forlegenhed« – – »Jeg kan ikke hielpe Jer heri, min kiære Baggesen, jeg har intet med Passernes Uddeling at giøre; gaae til Passkriveren!« – – – »Han er ikke hiemme, han er paa Landet.« – – – »Paa Landet? det er slemt, at I ikke betænkte det i Gaar; jeg kan ikke hielpe Jer; men i Aften kommer Passkriveren vist hiem igien; thi han kan ikke blive nogen Nat paa Landet.« – – »Men jeg kan ikke bie nogen Time længer! Skipperen letter maaskee i dette Øieblik.« – – – »Oh! nei! Vinden er jo stik imod! – (Hans Excellence saae op paa Skyerne og Nicolai Kirke Fløi – Vinden var netop fuldkommen med.) Skipperen gir sig vel Tid; slaae Jer til Rolighed.« – – – »Jeg kan ikke slaae mig til Rolighed, Deres Excellence! vær i det mindste saa god, at sige mig, om et Beviis fra Hans Durchlauchtighed, Prindsen af Augustenburg, kan tiene mig ved denne Leilighed isteden for Pas?« »Kjender I Prindsen af Augustenborg?« – «Jeg

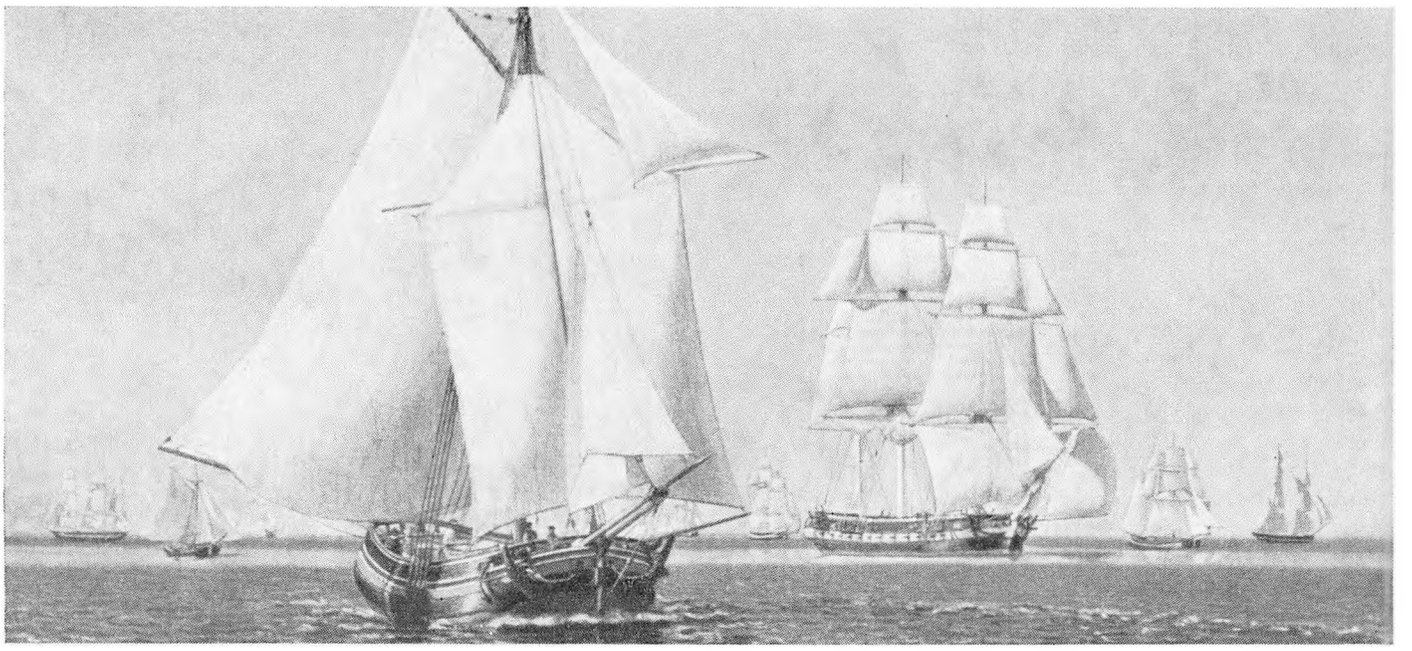

»Sluppen gleed med os ud i Søen; min Reises første Dags Iliade var forbi, og Odysseen begyndte«. Maleri af C. W. Eckersberg 1836.

har den Lykke, Deres Excellence« – – – »Min kiære Baggesen! (han klappede mig paa Skuldrene) jeg vilde gierne hielpe Dem om jeg kunde; men hør dog – gaae ned til Raadmand ***« – »Jeg har alt været hos ham, han sagde mig, som Deres Excellence, at han intet havde dermed at giøre« . . . »Ja, det er rigtig nok; men hils ham kun fra mig, at han gierne kan udstæde Dem et overordentlig Pas, og antegne det, saa skal jeg i dette Tilfælde indestaae derfor.« – »Jeg takker Deres Excellence for denne Artighed.« – »Farvel min kiere Baggesen. Lykke paa Reisen!«

Jeg løb nu af alle Kræfter den lange Vei ned til Raadmanden igien. Han var i Begreb med at klæde sig paa. Jeg maatte atter bie et halvt Qvarteer, som forekom mig evigere end alle de foregaaende. Endelig kom han ind. Jeg fortalte ham mine Hendelser og mit lykkelige Møde, og efter nogen Overveielse, tog han sin Hat, og bad mig følge med til Raadhuset. Der fandt vi en Skriver, som lod os vide, at Passkriveren havde taget Nøglen med til Pulten med Blanketterne i. Alt Haab var nu udslukt – og min Pas-fortvivlelse var paa sin høieste Spidse.

Men Skiebnen, eller hvad det er, som man saa tankeløs belægger med dette Navn, vilde, at jeg skulde reise – og da jeg ikke kunde reise uden Pas, og da et Pas ikke kan blive til uden Blanket, havde den med en over al menneskelig Anstalt ophøiet Forsigtighed besørget en saaden ned imellem Væggen og Pulten saaledes, at en Flip deraf stak frem og røbede mig hvad jeg søgte. Det var en virkelig Blanket – vi opdagede den alle tre næsten i et og samme Øieblik – og Passet blev i Hast færdigt.



»Jeg fortalte Raadmanden mine Hendelser og mit lykkelige Møde, og efter nogen Overveielse, tog han sin Hat, og bad mig følge med til Raadhuset.« Parti af Nytorv med det 4. rådhus, i midten af det 18. århundrede. Nedbrændt 1795. Tegning af H. C. Ley.

Jeg havde det i mine Hænder. Det begeistrede mig til den skiønneste Taksigelses-Tale der nogensinde er strømmet fra mine Læber – og Raadmanden og jeg bleve meget gode Venner. Han raadte mig for min Sundheds Skyld – thi jeg havde virkelig ikke mange Livsaander tilbage – at tage en Vogn til Toldboden. Jeg var saa lykkelig strax at finde een i Wimmelskaftet. Kiør, sagde jeg, alt hvad Tøiet kan holde, til jeg raaber Stop i Bredgade. Han kiørte.

Niels Klim kan ikke have været gladere over sit *Testimonium academicum,* end jeg over dette Pas. Troyas, den hellige Gravs, og nu nyelig Oczakovs Erobring har ikke indgivet deres Seiervindere mere triumpherende Følelser, end dets Erobring indgav mig. Imidlertid blev jeg dog eenig med mig selv om, at det første jeg vilde besørge herefter, naar jeg reiste fra *Kiøbenhavn* til *Kiel,* skulde være et Pas.

»Holdt!« raabte jeg udenfor *** og sprang op ad Trappen. Der stod skrevet paa Døren med hvide Bogstaver: Du forefinder alt paa Toldboden. »Kiør,« raabte jeg igien, »som om Døden var os i Hælene, til Toldboden!«

Hendelsen havde givet mig den raskeste Kudsk i hele Kiøbenhavn. Han kiørte, som Kong *Antiochus Epiphanes's,* da han fik sin Ormsyge og styrtede bag af Vognen. I tre Minuter var jeg hos mit Reiseselskab, der aldeles havde opgivet Haabet om mit Komme. Det var netop det yderste Øieblik.

En Sluppe laae færdig for at bringe os ud til Paketbaaden. Vi pakkede os i sammen tilligemed vore Levnetsmidler. De tilbage blivende stode paa Broen. Sluppen gleed med os ud i Søen; min Reises første Dags *Iliade* var forbi, og *Odysseen* begyndte.

DET MONUMENTALE KØBENHAVN

STATISTISK LEG MED KUNSTNERNE OG DERES MODELLER

Når De hører, at København rummer ca. 420 statuer, monumenter, brønde, springvand og mindeplader, kan man jo godt sige, at det ikke er så overvældende mange for en 800-årig by (det er kun ca. to pr. år) og kunne man regne ud, hvor mange mennesker, der i alt har levet i hovedstaden, bliver procentdelen vist forsvindende lille i forhold til mange andre storbyer. Alligevel er der adskillige, som mener, at der er rejst for mange mindestene gennem årene – og utvivlsomt endnu flere undrer sig over, at deres helt eller yndlingsbegreb ikke er repræsenteret. Det skal vi ikke tage stilling til, lige så lidt som vi skal komme med nye forslag. København har selv været uhyre beskeden. Grundlæggeren, biskop Absalon finder vi kun to steder, og den eneste borgerrepræsentant er Frihavnens og Langelinies stifter, Holger Hammerich. Man har taget sig pænere af skatteyderne, idet bl.a. følgende erhverv er repræsenteret ved anonyme skikkelser: Brandmand, politibetjent, fiskerkonen, sliberen, pottemageren, tømreren, støberiarbejderen, landarbejderen, vægterne og flyverne. Handelsfyrsterne – de store skattebetalere – figurerer i statuer af C. F. Tietgen, L. P. Holmblad og diverse Jacobsen'er fra Carlsberg, der selv har givet så mange af de statuer, vi går og glæder os over. Hvis man ikke vidste bedre, skulle man tro, at vi var et folk af videnskabsmænd. De er nemlig portrætteret ca. 50 steder. Nogle af dem som f.eks. Tycho Brahe ovenikøbet i to udgaver. Navnlig store læger er der mange af, både menneske- og dyrlæger, og sprogforskere plus et par enkelte skolefolk.



Ludvig Holbergs statue foran Det kgl. Teater, modelleret af professor Th. Stein, afsløret 31. oktober 1875.

Af konger og dronninger findes 20. Den ældste er Knud den Hellige og den yngste Christian X. Ca. samme antal af diverse sportsgrene, f.eks. bokseren, bryderne, bueskytten, jægeren, svømmeren, diskoskasteren, fodboldspillere, kapgængeren, marathonløberen, kuglestøderen m.v. Og mindsandten om der ikke også er en statue for den undertiden så upopulære dommer.

Når der hele tiden skrives cirka, er det, fordi nogle af mindesmærkerne er halvprivate eller simpelthen blevet glemt og endelig er der nogen, som overlapper hinanden. Når det drejer sig om årstider f.eks., kan de godt have sneget sig ind under græske guder og lignende. Den klassiske oldtid har København skelet flittigt til. Her kan vi fremvise godt og vel 30 guder og gudinder, hvoraf dog visdommens gudinde Athene i tre udgaver. Den forslagne Apollo er der lige så mange af.

En udlænding på en kort visit og med statuer som studieobjekt ville sikkert undre sig over, at de nordiske guder, som dog havde deres naturlige hjemsted her, ikke engang optræder i en halv snes udgaver. Nogenlunde det samme antal, som repræsenterer kristendommen og religiøse personligheder.

Det står helt pænt til på kulturfronten. Vi har 17 digterstatuer plus meget sympatisk en for en forlægger. Malere og billedhuggere er der godt en halv snes stykker af og fire komponister. At dansken også monumentalt er et fredselskende folk, vidner vore kun ca. ti krigsminder om. Dertil kommer mindesmærker for frihedskampens faldne, også en halv snes stykker.

Det er tit svært for statsmænd og politikere at gøre sig gældende ud over dagen og vejen. Når man trækker de to mindesmærker for Stauning og det ene for Borgbjerg fra, bliver der kun en halv snes til rest, hvoraf Bernstorff'erne endda tager sig af de tre. Såkaldte begrebsmonumenter har vi heller ikke mange af. Retfærdigheden, årvågenheden og hemmeligheden plus en fire-fem til. Det er alt. Dyr er heller ikke repræsenteret i overvældende grad, hvad måske også er naturligt i en hovedstad, er den end nok så dyreelskende.

Monumenterne er spredt ud over byen. For at begrænse os tager vi kun de steder, hvor der er mindst tre og derover. For god ordens skyld benytter vi bogstavsfølge. Tallet bagefter lokaliteten angiver hvormange. Allegade (4), Bispebjerg Hospital (4), Botanisk Have (8), Carlsberg Bryggerierne (21), Christiansborg Slot (6), Christianshavns Torv (3), Dantes Plads (5), Finseninstituttet (3), Frederikskirken (10), Frue Plads (8), Fælledparken (5), Glyptoteket (23), Grøndalsvænge Haveboligforening (3), Grønningen (3), Gyldenløvesgade (4), Hoffmeyersvej (3), Idrætsparken (9), Jagtvejen (4), Kongens Have 18, Kongens Nytorv (3), Landbohøjskolens Have (10), Langelinie (10), Nørregade, Frue Kirke (3), Rådhuset (5), Rådhuspladsen (3), Rahbeks Kunst (32, Strandvejen (4), Vestre Boulevard H. C.

Alle (3), Sct. Annæ Plads (4), Statens Museum for Andersens Boulevard (8), Vestre Kirkegård (3), Zoologisk Have (7), Ørstedsparken (14), Østerbrogade (4), Østre Anlæg (5).

Hvad fortæller nu sådan en lidt tør opremsning? Den røber adskilligt om, hvor der har været plads til at opstille mindesmærker, men lige så meget fortæller den om beboernes eller kvarterets sociale status og om, hvornår det er bygget op. Statuer og mindeplader, monumenter i det hele taget, over fortjente medborgere er en forholdsvis ny ting, som man først så småt begyndte at tage op i barokken rundt omkring i Europa. Det var først og fremmest magthaverne, man hyldede på den måde – ofte i levende live – og ellers for slægtens eller dynastiets skyld. Man foretrak ofte allegoriske figurer, og hvad folket havde behov for, kunne dækkes af kirkernes figurer. Først efter den franske revolution, hvor trediestand blev en magt, kunne borgerne begynde at fejre sig selv på den måde. Men der er endnu flere aspekter. København har altid været en fri by. Der har ikke været plads til diktatorer, som jo altid har elsket at se sig selv afbildet. Man tænke blot på nutidens, både fascistiske og kommunistiske. Det er sjældent den største kunst, der præger offentlige monumenter. Det er bestillingsarbejder, meget ofte med stramme regler for den kunstneriske frihed. Selvfølgelig er der undtagelser, så sandt som de virkelig store kunstnere aldrig har kunnet undgå at demonstrere deres kunst selv på bestilling. De forstod, at de også havde deres eget eftermæle at tænke på.

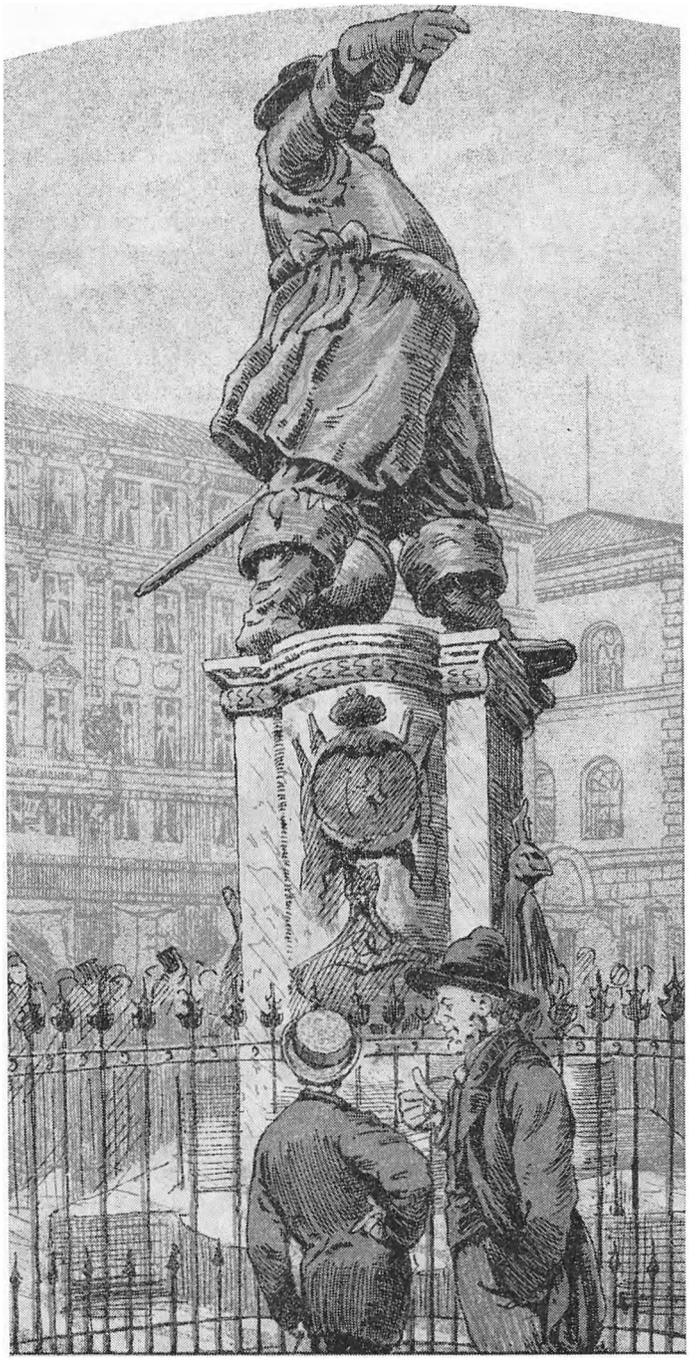

– Det er mærkeligt nok, at Niels Juel altid leverede sine slag den 1ste.
– Ja, men vil man endelig slå et slag, har man jo dog bedst råd først på måneden.

Men så er der de billedhuggerværker, som kun skal virke ved deres iboende kraft, og som ikke skal mindes noget bestemt. Dem kan man vel ret beset ikke få nok af. De vil altid stå som minder om den tid, hvori de blev skabt og også som et minde om de mennesker, der enten skænkede dem til opstilling „til folkets glæde" eller de øjeblikkeligt styrende i råd og forsamlinger, som mente, at nu trængte deres by til noget kønt at se på.

Men smag skifter. Det, der var god latin i går, behøver ikke at være det i morgen. Om smagen kan der virkelig diskuteres, selvom det modsatte alt for ofte hævdes. Der er få ting, man i den grad kan komme op at skændes om. Kunsthistorien frembyder utallige eksempler herpå både herhjemme og ude i den store verden. Der skal ikke her fremdrages beviser på denne påstand. Så kommer vi blot op at toppes igen. Men det *kunne* være fristende!

Lad os uden at indlade os på nogen kunstnerisk vurdering kort gennemgå – i alt fald nævne – de billedhuggere, som flittigst har bidraget til Københavns monumentale udsmykning.

Rekorden indehaves af familien Bissen. Vilh. Bissen lavede 25 og H. V. Bissen 15. Anders Bundgaard tegner sig for 12, Th. Stein for 11, Aksel Hansen for 9, Ludv. Brandstrup for 8, J. A. Jerichau for 7. Seks værker er leveret af følgende: Johs. Bjerg, Carl Bonnesen, Viggo Jarl, Jais Nielsen og A. V. Saabye. Rs. Andersen, Carl Brummer, Einar Utzon Frank, Jens Lund og Sv. Rathsack har hver lavet fem. Fire stammer fra hver af følgende: Carl Aarsleff, Max Andersen, Vilh. Dahlerup, Otto Evens, N. Hansen-Jacobsen, Aug. Hassel, Anne Marie Carl Nielsen, Stephan Sinding og Johs. Wiedewelt. Gruppen med tre værker er den største. Her finder vi navne som J. J. Bregnø, M. S. Elo, Gunnar Hammerich, Frants Viggo Hansen, Rasmus Harboe, L. Hasselriis, Gerhard Henning, Carl Mortensen, Jul. Schultz, Poul Søndergaard og Siegfred Wagner.

Ja. De savner også Bertel Thorvaldsen, vor største billedhugger og indtil nu Københavns eneste æresborger. Han er kun repræsenteret med to værker blandt de københavnske monumenter. Det ene er Hercules i Prins Jørgens gård på Christiansborg og det andet Johannes gruppen over portalen til Vor Frue kirke.

Kay Nielsen.

AMAGERTORV! MIN ABSALON! MIN HØJBROPLADS!



Det er ikke af mangel på ærbødighed, at vi hylder Absalon ved at placere ham i baggrunden. Men det er set fra denne vinkel og i disse omgivelser, at vi kender ham bedst. Vi skriver den 2. maj 1913. En dejlig forsommerdag, som ånder fred og idyl. Billedet har ikke ændret sig meget i de forløbne 52 år udover, at vi endnu mangler tårnet på det nye Christiansborg, som er ved at rejse sig af asken efter den sidste brand. Og idyllen har for så vidt heller ikke ændret sig fra Emil Bønnelyckes digt om Amagertorv, skrevet 1919. Heri hedder det bl.a.:

Du florentinske Plet i Byens Hjerte,
Amagertorv! Min Absalon! Min Højbroplads!
Se, Roser smykker dine Vognes Stjerte –.
Se, hvor blomstrende hver Bod blev et Palads . . .

Hil, Absalon, og hil dig, du Madamme,
som troner i en hektisk blomsterramme –,
du gør Veronas Roser rent til Skamme –.

De store træer på pladsen har sin egen historie. De har tilbragt deres barndom og første ungdom på Nørre Boulevard, hvorfra de i anledning af Boulevard-Banens anlæg på en særlig konstrueret vogn førtes hertil i marts 1913. Hvorvidt de i tidens løb vil kunne trives her – står der på billedets bagside – er vist meget tvivlsomt, da grunden udelukkende består af murbrokker, tagsten og forkullet træ fra de under den store brand i 1795 nedbrændte og derefter ryddede to gader, Store Færgestræde og Høibroestræde (Fra Mariboe's samling, Københavns Bymuseum).

DET EVIGT UNGE TIVOLI

Et skud fra en forsmået elskerinde satte på et københavnsk hotelværelse et voldsomt punktum for Gustav Esmanns karriere i 1904. Vel var han en succesfuld dramatiker, men et drama af den art var nu alligevel ikke i den elegante, ironiske, let frække Østergadeflanørs stil. Som ung student var han kommet til København og søgte hurtigt ind til pressen, først *Politiken,* derpå ved *Nationaltidende* og sluttede så karrieren som teaterkritiker ved *Vort Land.* Nedenstående skildring af Tivoli stammer fra hans novellesamling »*I Kjøbenhavn*« fra 1891 og viser ham som den udmærkede journalist, han er. Her lever og ånder vort eget glade Tivoli – heldigvis altid det samme, uanset de nyheder som er dukket op senere. Grundtonen er der aldrig blevet ændret ved.

»I maj begynder sommerlivet i København, friluftsglæden, aftnerne under åben himmel. Kafeerne flytter stole ud, droskerne holder med nedslåede kalesjer. Teatrene trækker i land, de store restaurationer lukker tidligt, og de små ølhaver, sommerlyster og strandpavilloner, på Frederiksberg, ved søerne og uden for byen, frister med nymalede lysthuse og karruseler, blæsemusik og traktement i det grønne.

Men sommerens store førsteforestilling for Københavns glade verden er den majdag, da Tivoli hejser sit banner.

Som myg flyver i lyset, strømmer københavnerne gennem den illuminerede port ind i den fortryllende have, hvor orkestrene spiller op, og blå og røde lys skinner i træerne.

Det stråler og støjer derinde; i den kølige forårsaften luftes vinterens tavshed ud med fejende valsestrøg og dundrende militærmarcher. Under gassolene og de farvede lamper bølger overgangssæsonens uensartede toiletter. Ansigter og skikkelser af det kendte København peger sig ud i mængdens navnløse almindelighed og giver aftenen det nyes, det førstes, en indvielses stemning og glans.

Og længe efter at de sidste raketter har forskrækket omnibushestene i passagen, og champagnegaloppen som allersidste slut er knaldet af, langt ind i den skære majnat under det frysende løv og de sitrende stjerner, sidder folk med kraven om ørene i Nimbs veranda, ved Bodegas tønder og skåler og nyser og tømmer årets første glas i det fri.

Og så efter det festlige gensyn lever Tivoli stille og fredeligt en måneds tid på jævne forlystelser og jævnt besøg, holder et par større selskaber med ekstra anretning ved pinse og grundlovsdag, men indbyder ellers kun trofaste husvenner i hyggelig tarvelighed med spar-



Hans Christian Lumbye. Tivolis orkesterdirigent fra 1843–1872.

som belysning, og tidlig godnat – samler kræfter til sin anstrengende sommer.

Men netop disse stilfærdige aftener med beskedent liv og blideligt mørke holder de gamle københavnere af, veteranerne fra Tivolis ungdoms tid. En sådan aften, når duggen glimter i friske gange, og musikken klinger uforstyrret dæmpet til fjerne, stille kroge, er noget for en gammel kavaler, der ikke længer vil pirres eller blændes, men som kan lide at trippe omkring i skyggen og anstille sine små observationer. Uden at blive puffet eller overtrådt i urolig trængsel lister han sig til en god plads helt nede foran teatret og nyder i stille erindrings mag en af de klassiske pantomimer, som han kan udenad, fra så



længe han kan huske. Og bagefter finder han ved den stump, der er igen af stadsgravens idyl, måske endnu en bænk under en gammel pil, som hænger med sine grene i vandskorpen, hvor han kan sidde rart og drømme sig langt tilbage.

De ungdommens gyldne skærsommeraftner, da han jomfrulokket, med ferskenkind, i blå, højkravet kjole og snehvidt brusende krøs, svingende sit sølvknappede spanskrør, ilede på lette fjed gennem den høduftende Vesterport og fra Ravelinens lave brystværn så det ligge ventende dernede, landlig skjult bag den sivgroede voldgravs blomstrende tjørne, med Amagerlands drejende møllevinger i horisonten, med solnedgangens rødglans over grønne løvmasser, hvor takkede spidser og funklende spir eventyragtigt luede frem.

De ungdommens stjernenætter der inde i lys og klang og tusinde flammers pragt. Venneflokkens håndtryk og højrøstede forslag. Forfløjne stævnemøders kåde kys bag dunkle busketter. Punchelag hos Lardelli i kammeraters kreds, til månen blegnede. Gilder hos Capozzi med perlende latter og skummende vin, glødende erklæringer, svinglende flasker og nedbrændte lys, til fuglene sang.

Og hjemturen så gennem alleen i det årle, skærende solskin, hatten skævt, lintøjet krøllet, hede øjne, råben og leen i den stærke luft fra par til par under damernes spejlblanke kuppelparasoller. Morgenbrisen vifter det kinesiske sjal fra skønjomfruens nøgne skulder. Hun sænker de glødende kinder under capothattens silkeskygge, ånder af de halvvisne roser i bryster og løfter, med lillefingeren strakt i vejret, den rosenrøde slæbkjole højt til siden, mens hun nynnende danser frem ved hans arm. Langhårede studenter i klynge fra Frederiksberg, med kjoleskøderne sluskende om støvede bukseben, drager vinkende og syngende forbi. Fra pindevognene, som holder i række foran porten, drejer gråkoftede torvebønder i røde strikkede duskehuer deres måbende ansigter imod dem. Kækt og morgenvågent klinger de første hornsignaler fra kirsebærgangens

Ak ja, det var ungdom og kraft, glæde og poesi og Tivoli, som det den gang var, for en lykkelig i livet. Hvad er det nu?

Småfisken plasker i vandet ved hans fod, ovre fra koncertsalen vugger farbacheren sine valsetakter imod ham. Så istemmer damplirekassen sit langstrakte, øreskærende, barbarisk tungsindige hurlumhej. Han rejser sig, den gamle skrutter sig, det er koldt, det er silde.

»Damplirekasse, ensomhed, podagra i morgen er det nu.«

Men på sin vandring til udgangen standser han et øjeblik i den mørke allé

foran teatret og ser over mod bazarens oplyste restauration. Derovre, under det gamle ur, tivolirendezvous'ernes klassiske sted, mødes just nu et selskab, damer og herrer. Deres hilsener og latter klinger op til ham. De står lidt, balancerer, snakker frem og tilbage, lyset spiller på stenkulsperler og blanke hatte. Så samler damerne de lange kåber om sig, tager herrernes arm og går ind forbi de bukkende kelnere. Han følger dem, skinsyg til sidste glimt. Hvem der var ung og var med.

Foran påfuglehalen vaktes Deres kærlighed til Tivoli.

Papa holdt Dem højt på armen, og De stirrede fuld af forventning over de mange hoveder hen på den sære, skinnende kæmpefugl. En efter en dukkede musikanterne hemmelighedsfuldt frem, den ivrige gamling med taktstokken og den forbavsende yngling med lange kunstnerlokker.

Så begyndte musikken, fiol og den blide fløjte, spinkle, gammeldags melodier, som De hundrede gange siden har hørt og dog ikke kunne huske, om det gjaldt Deres liv.

Pludselig som ved et trylleri blev der mørkt over Deres hoved; De så Dem uroligt omkring, trykkede Dem ængsteligt ind til papa, glemte så i det samme angsten for et nyt vidunder: påfuglen sænkede sin hale i strålende lys og sank i jorden. – Og han stod deroppe midt på scenen, den hvide mand med den morsomme hat, der lignede en båd af avispapir, og fik Dem straks til at le. Hvor De jublede og sparkede med benene af fryd, hvor kunne han dog tåle alle de klaskende lussinger, han fik! Og til slut de højtidelige trompetstød og midt i det blændende rosenrøde skær den smukke, unge dame i kort, hvid kjole med blåt livbånd, som De hviskende spurgte papa, om var en engel, og han fortalte Dem var kærlighedens fe.

... Og når De nu, som værdig vælger, en aften kommer forbi, og det henrykte råb fra hundreder af barnemunde kalder den store gavtyv frem: »Sig noget, Pjerrot! Sig noget!« standser De dog og går nærmere for at høre, hvad han vil finde på, og ler med de små ad hans kvækkende: »Gå nu pænt hjem og vær artige børn!« –

Kan De huske om søndagen, når far og mor skulle ud, og De fik lov til at gå med Ane kokkepige i Tivoli. De kom derind, ligesom haven var lukket op, og stillede Dem straks hen ved stakittet om Plænen. De var lykkelige begge to over at være kommet først og have fået nærmest plads. Ane havde honningkager i sit lommetørklæde, dem spiste De, mens tæppet oppe på tribunen blev bredt ud, nettene spændt og den stærke mands svære kugler trillet ind. Og kan De huske Anes fætter, som kom og holdt Dem med selskab, den strunke husar, som dampede vældigt på cigaren og vidste besked om alting! Som De lo ad hans vittigheder til Ane, dem hun rødmede over helt op under huepulden, og som De ikke helt forstod, men beundrede des mere. Til sidst blev der trængsel omkring Dem, husaren måtte træde folk på tæerne og puffe med sabelskeden for at holde plads åben uden om Anes nye kjole, men selv måtte De stå imod af alle kræfter for ikke at blive klemt væk; De syntes, det var flovt at holde Ane i hånden.

Så kom to lange, tynde drenge i violet trikot med guldfrynser om bæltet springende ind og fremviste bukkende deres sirlige frisurer. Husaren forklarede, at medaljerne, de bar på brystet, havde de fået af kejseren af Rusland, da de gjorde kunster ved hans hof. Og De misundte disse ungersvende, som af en kejser var blevet udmærket i så tidlig en alder. Men misundelsen sank, da De, øm i nakken af at stirre til vejrs, så dem hænge med hovedet nedad højt oppe i luften og hørte en ældre kone i sjal ved siden af rystende berette, hvordan de fik prygl af deres fede, rødnæsede fader, som stod neden under på tribunen og råbte arrigt op til dem, da den ene greb fejl af det tov, hvor de skulle hejse sig ned. Så ville De dog hellere være den gemytlige, stærke mand, som bar en blykugle på næsen og fyrede en kanon af, der hang i hans lillefinger. Tænk, om De pludselig blev så stærk som han og kunne tampe hele skolen! Men allerhelst ville De dog være ejer af den lille pony, som kom ind til sidst sammen med dværgelefanten. Den lille isabellafarvede hingst med den lange, hvide hale og den røde fjerbusk i panden, som nikkede så morsomt, når han dansede rundt på bagbenene, mens elefanten slog på tromme. –

Men årene gik, og den tid kom, da De foragtede Pjerrot og kaldte Plænens vidundere for gøgl. De mødte foran Koncertsalen, når 2den afdeling var begyndt, og stoltserede frem og tilbage, overlegen og stiv i ryggen. Dernede vigtede De Dem med Deres første stok og lettede på Deres første hat. De havde penge på lommen, og en aften gik De dristigt op ad trappen til Nimb og spiste hummer i divanen. Da De tømte den sidste slurk af Deres øl, og opvarteren rakte Dem svovlstikken til cigaren, følte De Dem første gang som mand. De følte Dem så mandig, at De med en ven, De kort efter mødte, gik på Øen. Lidt rød i hovedet, lidt bange for, at nogen skulle se Dem, gik De ind. Og rødere og rødere i hovedet, med skinnende øjne, sad De og drak svensk banko og lyttede til fristerindernes sang. De skubbede hatten tilbage i nakken, dunkede med stokken i gulvet og tændte hvert øjeblik Deres cigar. De gik videre endnu: portvinstoddy sendte De op

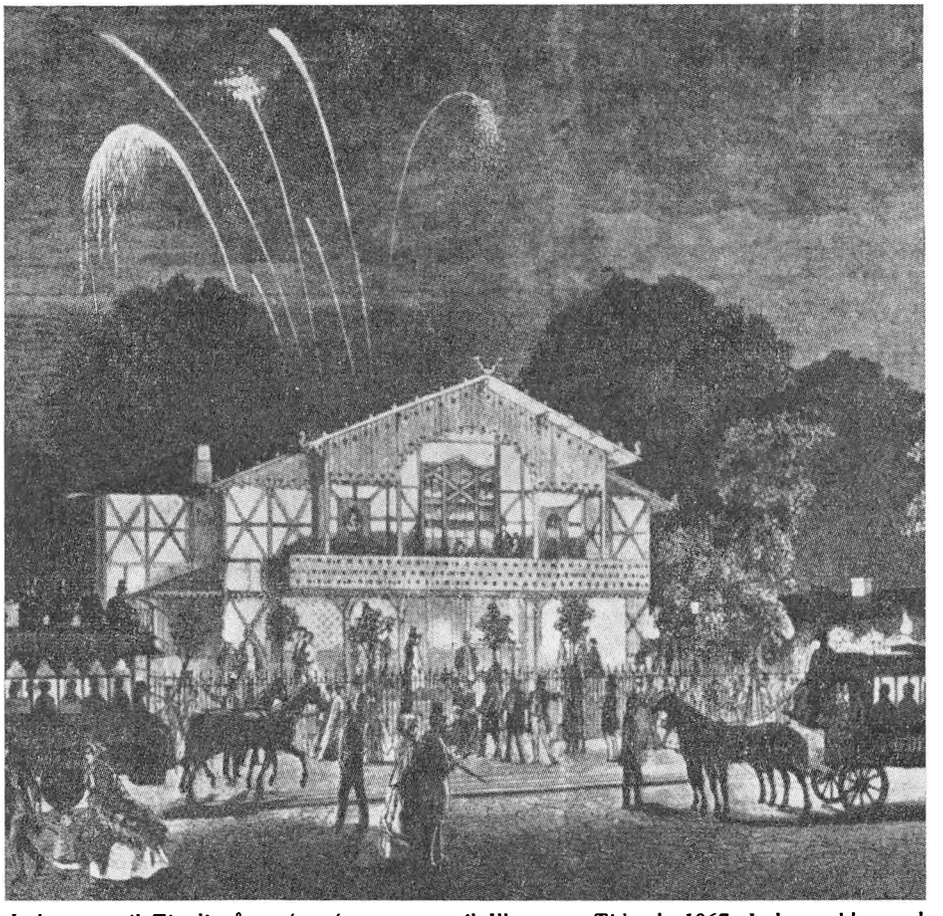

Indgangen til Tivoli på en festaften, tegnet til Illustreret Tidende 1867. Inden volden ved Vesterport blev sløjfet havde man herfra haft gratis udsigt til Tivolis forlystelser. Siden måtte man nøjes med »på den nye Vesterbros Passage at vandre langs gasflammerne, som kaster deres magiske skær på blomsterterrassen og den nye pavillon«, skrev bladet.

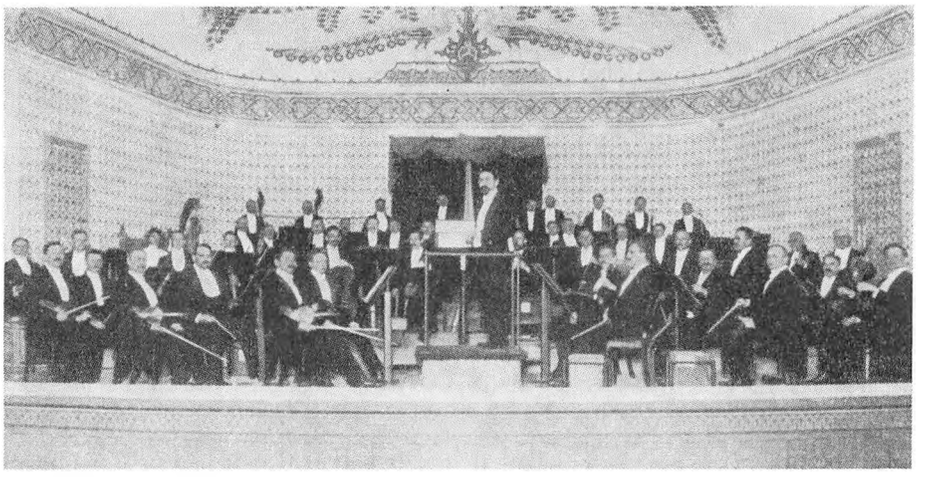

Samtidig med Københavns 800-årige jubilæum er det 100 år siden at kapelmester Fr. Schnedler-Petersen fødtes. Han ansattes i 1897 som koncertmester i Tivoli under kapelmester Georg Lumbye og overtog under dennes sygdom dirigenthvervet i en del af sæsonen. I 1909 blev han fast kapelmester, og i 27 år virkede han i denne stilling til glæde for Tivoli og det københavnske musikpublikum.

til primadonnaen, som var nedringet, sort fløjl med diamanter, og De ruttede med flotte drikkepenge. – Om Deres papa pludselig var kommet ind! – De var ruineret, da De gik hjem, men De var en ruineret *mand*.

Og næste år, da De fandt sangerinder simple og hele sommeren igennem ved harmoniorkestret sværmede for den lille, sortøjede med smilehullerne. Hvem mon hun egentlig var, det fik De aldrig at vide. Hun kom hver lørdag med sine forældre og sin lillebroder; pæne borgerfolk så det ud til at være. De havde selv smørrebrød med og bestilte the på maskine. Hun skænkede theen. Bagefter drak fatter toddy, de andre fik chokolade eller is. Men De sad gemt bag en træstamme, urolig for, at vennerne skulle komme og finde Dem. Lange blikke vekslede De med den lille sortøjede. Små smil og fine tegn sendte I hinanden bag programmet, mens musikken truttede sine polkaer og valse. En aften var De lige ved at komme til at tale med hende. Hun rejste sig og hviskede noget til fatter, han nikkede, og med sin lillebroder ved hånden gik hun hen til teatret for at se på dansen. De fulgte, så snart De bare syntes, det gik an; thi forsigtig må man være. Men derhenne kunne De først ikke finde hende, og da det endelig lykkedes, sad alle ord Dem fast i halsen. De turde knap se på hende, og hun var vist lige så beklemt; De kunne høre hendes hurtige ånde. Endelig tog De mod til Dem, skulle lige til at stamme det første »Frøken!« – så gik tæppet ned, og hun forsvandt. Hvor fatalt!

Og husker De så – det er jo kun en sommer siden – den aften i august, De med berlinertoget vendte hjem fra brylupsturen med Deres unge frue. Det var et henrivende vejr, og De stod, den sidste milsvej, lænet til hinanden ved det åbne kupévindue og spejdede over marker og flyvende hegn gennem den rødligt dæmrende aften mod horisontens rugen efter Københavns fabriksskorstene og første lys. Skumringen faldt grå over enge, hvor kvæget sov, over stubagres blundende traverader, over poppelklynger om hvidtede mure med småruders venlige blink. Tavse gav De Dem hen under aftenens og det flygtende landskabs fine og blide stilhed i bløde, drømmende tanker: rejsens minder fjerne allerede, blegnede i glans mod hjemlængslens lysende forventning.

Så strøg pludselig et femetages kaserneskelet forbi, ensomt midt på marken, spøgelsesagtigt i halvmørket, med kalkede stilladsarme og gabende, sorte vinduesøjenhuler. Straks et til, flere, spredte, i klump. Så hjørnet af en nybegyndt gade, butiksskilte i skrigende farver, en kort række lygter. Og sekund på sekund villahaver, flagstænger og tårne, forstædernes alleer tætte af spadserende, stirrende ansigter langs overskæringens bomme . . . og vågnende op i en glad, en utålmodig gysen, den man føler efter en rejsedag, lykkelig og vel ved sit mål, samlede de hurtigt under munter ståhej plæd og paraplyer, mens toget til signalklokkens slag dampede op foran perronen.

Og fem minutter efter holdt De på droskesædet midt i Vesterbros vognvrimmel og mylder. Omnibusringlen og sommeraftenstøj, – foran Tivolis festflammende portal. Den friske luft under stjernerne efter heden i den snævre waggon, menneskelarmen i lyshavet nu mod mørkets tavse ensomhed derude, stolerækkerne, overfyldte under laurbær og markiser langs Nationals asfaltfortov, hele det kendte sceneri, alt det hjemlige så tæt, så pludseligt omkring Dem – tog Dem fangen med ét og gav Dem begge en uimodståelig lyst: i Tivoli ende rejsen og hilse igen på København. –

Langsomt gik De rundt derinde, lod Dem glide arm i arm, med strømmen ad de tætfyldte gange. Det var en af de aftener – hver sommer skænker kun to-tre – hvor Tivoli er en eneste, feststrålende, eventyrtryllet stemning. I lune pust bølger lindekalkes og rosers ånde, musik klinger lokkende let fra lysende buskadser, luften toner, alt lyser, blomster, løv, fantasipaladsernes illuminerede minareter, vandet, hvor lampebuerne langs bredden dukker sig spejlende ned.

Fra bazarens buegange, hvor De slog Dem ned og spiste til aften, så De ud over trængslen. Broget og glimrende slynger den sig om plænernes skinnende guirlanderader, sort og forvirret myldrede den sig sammen i alleerne foran teatret og koncertsalen, hvis strålende glaskuppel funklede frem som en kæmpebrillant mellem lysballonernes rubiner og smaragder. Rundt om, fra borde- og stolerækker, der som levende øer i menneskebrændingen skød sig op på skråningen foran Dem, fyldtes luften med glasklang og frisluppen lystigheds glade lyd. I kreds om tre-fire borde med pyramidestabler af tømte flasker sang et tysk Liedertafel med drønende basstemmer i munden på hinanden. På en tønde ved Bodega var en stribet sportsroer sprunget op og svingede med hue og bæger, mens han udbragte skål på skål under kammerater og tilhøreres skraldende jubel. Kalden på opvarter, knalden af propper, muntre soupeers lattersalver og kåde spektakel råbte og klang ud gennem restaurationens åbne vinduer, hvor skyggebilleder af damer og herrer flakkede på de viftende gardiner.

Så dundrede pludselig kanonskuddet gennem mængden. Larmen stilnede et øjeblik hen. Og mens alle blikke fulgte de første raketter, som knitrende suste mod stjernerne, løftede De begge på én gang glassene mod hinanden og tømte smilende, ene i Tivolis vrimmel, hjemkomstens skål«.



INSTRUKTION I BICYKLEKØRSEL

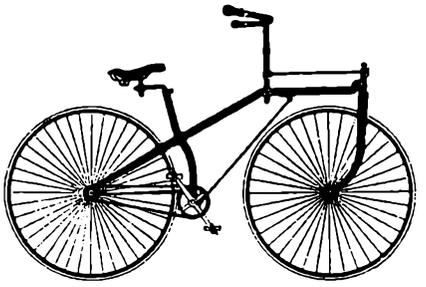

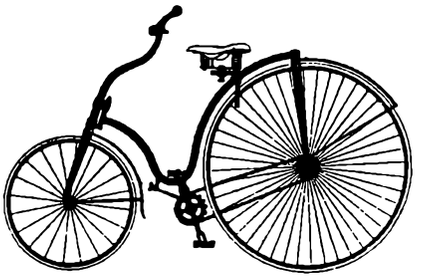

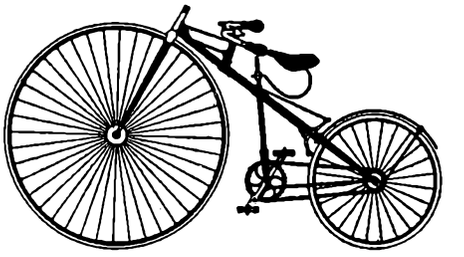

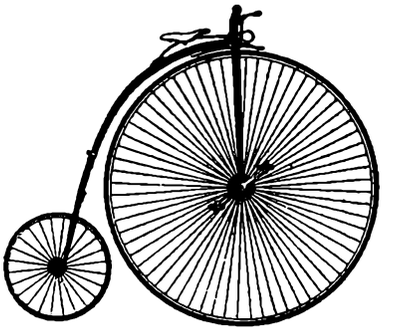

Bicykletyper fra 1879–84–87.

Når man i vore dage ser, hvor let og elegant cyklister snor sig ud og ind i den larmende trafik af motorkøretøjer og sporvogne samt mere eller mindre forvirrede fodgængere, så forbavses man over, at forrige århundredes trafik med hestekøretøjer og meget sindige fodgængere skulle nødvendiggøre komplicerede instruktioner for den tids cyklister. Ganske vist var de cykler, der dengang anvendtes, de meget høje *Velocipeder* også kaldet »Væltepetere«, som man absolut ikke kunne bestige, hvis man havde nået støvets år.

Her nogle uddrag af en meget brugt »Haandbog i bicyklesport« fra 1880'erne:

Tillæringen

Først og fremmest maa her slaas fast, at den almindelige Kjøren paa en Bicykle i Virkeligheden ikke er nær saa svær og vanskelig, som det ser ud til. Tanken om, hvorledes det skal blive muligt at holde Ligevægten paa det høje, smalle Hjul, er gjerne Begynderens Skræk, men har han blot Taalmodighed og Flid, da vil han meget hurtigt se, hvorledes han Dag for Dag rykker Maalet nærmere.

Til de første Evolutioner maa man vælge en Gade eller Chaussé med et svagt Fald, der helst maa ligge lidt afsides, for at undgaa Ungdommens larmende Begeistring eller de Ældres meget ofte hensynsløse Kritik, der kan være saa generende for den endnu famlende Begynder. Det vil være nødvendigt, at der i Begyndelsen er en Hjælper tilstede, der kan understøtte og føre Bicyklen. I Begyndelsen stilles der store Fordringer til Medhjælperens Kræfter.

Man stiger op paa Bicyklen, idet man med den venstre Fod træder paa den Afsats, der er anbragt ovenover det bageste Hjul, og, idet man hæver sig i Vejret, understøttet af Armene, der holde fast i Styrestangens to Greb, skydes Kroppen, uden at springe, ind paa Sadlen. Under Opstigningen maa Medhjælperen holde med den venstre Haand ved Bicyklens Hoved og have Blikket rettet mod den Opstigende, og saasnart denne er i sadlen, griber han med den høire Haand paa Bicyklens Ryg og fører med den venstre Haand Haandtaget paa Styrestangen. Naar Maskinen er i Gang, gaar Medhjælperen understøttende ved Siden af – og dette fortsætter, til man kan holde Balancen uden Hjælp.

Har man fra først af benyttet en heldende Kjørebane, maa der nu i hvert Fald gaas over til at benytte en jævn Flade, og man maa ikke lade sig afskrække af, at i Begyndelsen selv de mindste Stigninger forekomme generende. Er Stigningen saa stærk, at det bliver vanskeligt at forcere den, da skal man ganske ugenert stige af. Afsides liggende Landeveje kunne være heldige til Øvelse, men man gjør klogest i i Begyndelsen at stige af, naar man møder Kjørende.

Opstigningen

Man udfører den sædvanlige Opstigning, idet man sætter den venstre Fod paa Afsatsen ovenover Baghjulet, omfatter Styrestangen med begge Hænder, bøier det venstre Knæ og trækker Bicyklens Ryg godt ind mellem Benene, for da ved gjentagen at støde af eller hoppe med høire Fod at sætte Maskinen i Gang, og med det høire Ben foran skyde sig op i Sadlen. Opstigningen i Sadlen maa imidlertid som tidligere omtalt ikke være et Spring, men maa bestaa i en rolig, glidende Bevægelse. Man kan gjerne give sig god Tid hermed, da Bicyklen paa nogenlunde god Vei vil have tilstrækkelig Fart, og der maa helst vælges det Moment, da den høire Pedal kommer op ad.

Afstigningen

Springet tilbage, som bliver udført paa den Maade, at man lader sig glide tilbage ud af Sadlen henad Ryggen, hvorved man maa sørge for at skille Benene saa vidt fra hinanden, at de ikke skrabes eller stødes af Baghjulets fremspringende Dele. Hænderne gribe under Tilbageglidningen eller -springet efter Sadlen. Fordelen ved denne Maade at springe af paa er, at man hurtig er nede og kommer til at staa bagved Maskinen, hvilket kan være ret behageligt, naar der er Fare for Sammenstød. Imidlertid er Benenes skrævende Stilling under den uundgaaelige Løben med Maskinen, naar denne er i Fart, generende.

Afspringet over Styrestangen ser meget sværere ud, end det er, og fordrer kun nogen Selvtillid. Det bliver udført paa den Maade, at det ene Ben bringes i Høide med Styrestangen og, medens den nærmest værende Haand for et Øieblik slipper Grebet, svinges over denne, hvorefter det bringes ud paa den anden Side, ved at ogsaa den anden Haand slipper Taget. Sluttelig komme altsaa Benene til at hænge paa samme Side, hvorpaa der springes ned. Dette Spring ser dristigt og godt ud, men man maa udvise nogen Forsigtighed, saa man ikke faar Fødderne ind i Hjulegerne, hvilket er ubehageligt af flere Grunde.

Kjørselen paa Gader og Veie

Bicyklisten maa altid erindre sig, at Gader og Veie ikke udelukkende ere til for hans Skyld, og indrette sig herefter samt vise den nødvendige Hensynsfuldhed overfor andre Veifarende (nå, det gælder for resten også i dag) – Gjør han dette, da vil han derved bidrage til, at den Uvillie, der af Mange endnu næres imod Bicyklen, efterhaanden vil forsvinde.

Mødes Vogne eller Heste, bør der kjøres langsomt, hvilket ogsaa gjælder, naar man vil kjøre frem forbi saadanne. Er det muligt, maa man søge at kjøre udenom Heste i en stor Bue og ikke uden Grund forurolige dem ved Brugen af Klokken, naar man er tæt ved dem. Nogle beroligende Ord kunne mange Gange gjøre god Virkning. Hvis man ser, at en Hest bliver sky, stiges der straks af, og Maskinen lægges ned. Det lille Ophold, der herved foraarsages, er jo altid at foretrække frem for et Uheld. Man maa vænne sig til ved Kjørsel nedad, i Særdeleshed paa daarlige Veie, at

holde Pedalerne tilbage ved Hjælp af Fodens Tryk. Er Skraaningen af en saadan Beskaffenhed, at Bremsen maa benyttes for at formindske Farten, da maa det erindres, at den maa benyttes meget varsomt. En pludselig stærk Benyttelse af Bremsen vil have til Følge, at Vedkommende øjeblikkelig styrter forover ned paa Hovedet.

Længere Udflugter

Naar Bicyklisten er fuldstændig uddannet, vil han føle Trang til at udbytte det Smukkeste, som Sporten byder, nemlig længere Udflugter. Ved Bicyklens Anvendelse paa denne Maade lærer man først rigtig at indse, hvilken Skat man besidder i den, thi ikke alene sparer man Tid og Penge, men man er sin egen Herre og kan kjøre og opholde sig, naar og hvor man vil, uafhængig af andre Befordringsmidlers bestemte Klokkeslet, ligesom man ogsaa ganske anderledes fyldigt kan nyde de smukke Udsigter end gjennem Jernbanecoupeernes Vinduer.

Vil en Bicyklist, der ikke er vant til at kjøre hver Dag, men maaske høist hver Søndag, tilbagelægger et Par Mil, foretage en større Udflugt, der skal vare i mange Dage, da maa han selvfølgelig først være overbevist om, at han er i Besiddelse af den nødvendige Udholdenhed. Denne erhverves her som ved alt andet her i Livet kun ved, at man successivt gaar frem fra det Lettere til det Sværere. Den Distance, det er muligt at tilbagelægge, retter sig naturligvis efter Øvelsen og den fysiske Kraft, som Rytteren raader over. En dygtig Bicyklist vil selv ved længere vedvarende Ture kunne tilbagelægge en 10–12 Mil daglig? – (Kan næppe lade sig gøre, hvis cyklisten for ofte skal stå af cyklen og lægge denne på jorden, når han passerer et hestekøretøj).

Med Hensyn til Bagagen bliver man naturligvis nødt til at indskrænke sine Fornødenheder i saa Henseende til et Minimum. Drejer det sig om en Tur af en saadan Længde, at man i Mellemtiden maa skifte Linned og maaske et enkelt Sted ønsker at have en Selskabsdragt til sin Raadighed, da maa saadant sendes til Vedkommende i Forveien pr. Post.

Af størst Vigtighed er den Klædedragt, man bærer. Underbeklædnings-Gjenstandene maa absolut være af heluldne Stoffer og ikke af Halvuld. Alle andre Stoffer have den Egenskab, at de, naar de blive vaade, frembringe en Følelse af Kulde paa Huden. Flonel er det eneste Middel til at forhindre Forkjølelse, idet det paa Grund af sin Egenskab som daarlig Varmeleder forhindrer en pludselig Afkjøling. Hvad Klædningens Snit angaar, da er det mere en Smagssag, og Formen kan varieres paa mange Maader. Den mest almindelige Form vil være en kort Frakke, Knæbenklæder, mørke Strømper og i Halsen en Gummi eller Celluloid Flip. Som Hovedbeklædning anvendes mest Jockey Huen eller Hjelmen. Denne sidste, der er lig de Hjelme, som bæres af engelske Tropper, er praktisk i Varmen. Forøvrigt vil Bicyklisten aldrig savne et righoldigt Udvalg af de forskjellige Costumer, da mange af de større Handlende ere forsynede dermed.

Med Hensyn til Skotøiet er det anbefaleligt for dem med svage Ankler, at bruge Snørestøvler. Sko af Seildug med Læderknapper ere ogsaa meget anvendte.

Aftenen før den længere Udflugt skal paabegyndes, tilraades det at pakke Bagagen, da man skal op den næste Morgen ved 5-Tiden – maaske tidligere. Der bør ikke tages afsted, uden at man har faaet noget at spise. Den første Fjerdingvej tilbagelægges i et ikke for hurtigt Tempo, thi herved vænnes Musklerne bedst til det forestaaende Arbejde.

Sluttelig skal det anføres, at Bicyklisten maa have sin Opmærksomhed henvendt paa, at hans Klædning altid slutter saaledes, at der ikke kan trænge kold Luft ind mellem Underbeklædningen og det opvarmede Legeme, og at han bør ei heller undlade at medføre et lille Halstørklæde, som han kan tage paa, naar han er ophedet og stiger af, for derved at sikre sig mod Forkjølelse.

Holger Stein.

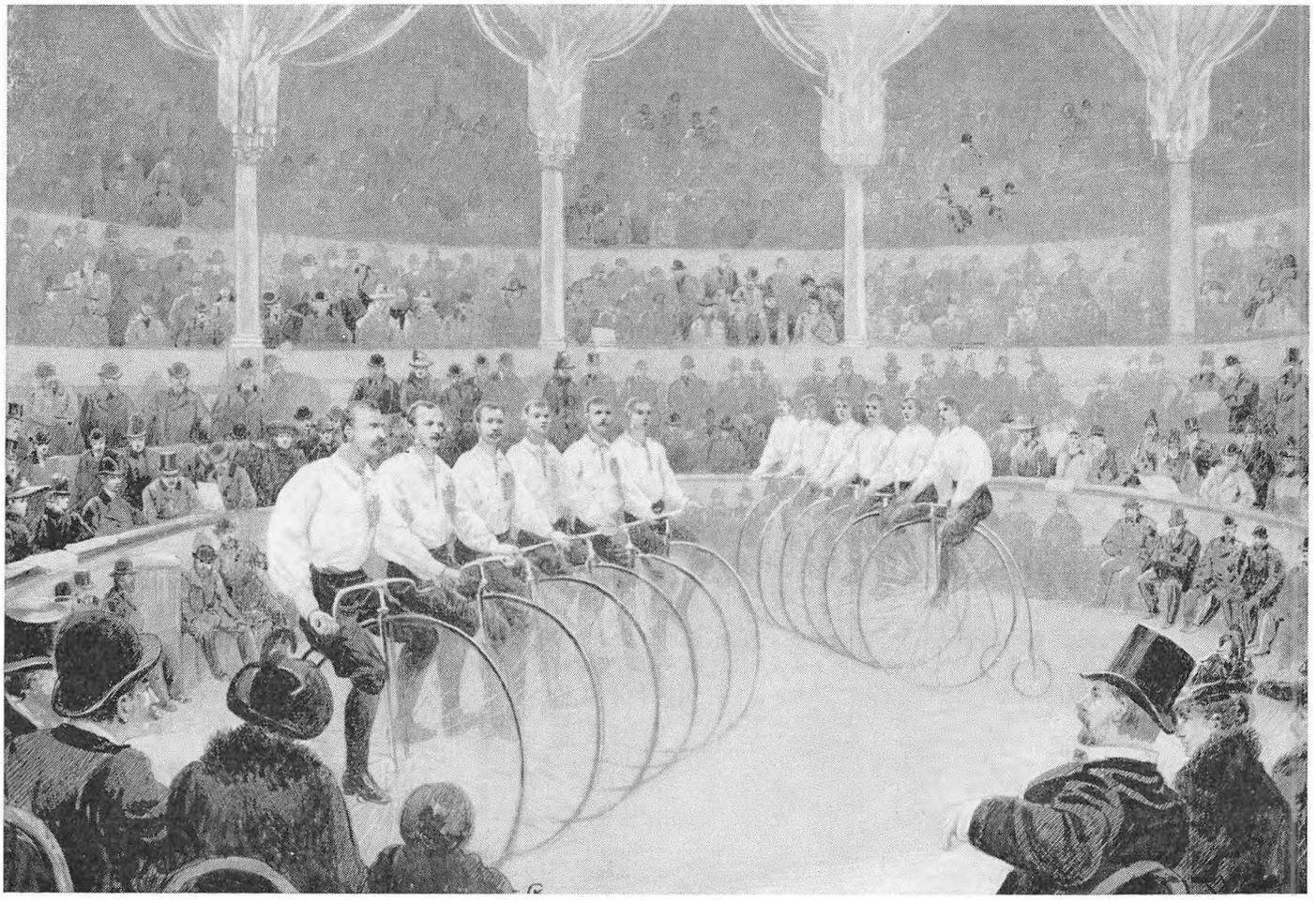

Bicykleopvisning i Cirkus. Tegning af Knud Gamborg

LYKKE-HIUL

EN SPÅMANDSBOG FRA ROCOCOTIDENS SELSKABELIGE SAMVÆR

Lykke-Hiul

hvorudi

Mands og Quinde Personer

saavel gifte Folk,
som unge Karle, Jomfruer og Piger

**paa deres Spørgsmaal,
som de gierne vilde vide, ved
ringe Tærningkast**

sandfærdige og visse Svar erlange.

Så mange ord skulle man bruge til titlen på den lille bog – „af det Tydske oversat" – som H. Luckander i Haderslev trykte og solgte i det ganske land i det Herrens år 1776. Man fandt frem til svarene ved at kaste med to terninger og så på tyve lykkehjul i det tilsvarende antal spørgsmålsgrupper se hvilket romertal, der stod ud for de to terningers samlede antal øjne.

Spørgsmålsgrupperne omfattede:

Om en ung Karls Giftermaal
Om en Dames Giftermaal
Om en Mandspersons Dyder og Lyder
Om en Quindepersons Dyder og Lyder
Hvorledes en Karl skal giøre sin Fortun i Verden
Om en mandsperson elskes af den, han elsker
Om en Dame elskes af den, hun elsker
Om man faaer Riigdom i Verden
Om et Drengebarns Natur og Lykke
Om et Pigebarns Natur og Lykke
Hvad for Slags Folk man er angenem hos
Om det Foretagende skal lykkes eller ey
Om den Ven, man tænker paa, staaer til at troe
I hvad Haandtering en Mand lykkeligst er
Om det Tabte eller Staalne skal findes igien
Om Reysen skal være lykkelig
Om man skal leve længe eller ey



Vignet fra bogen

Om den Syge kommer op igien eller ey
Om en Mandspersons Død og Endeligt
Om en Quindepersons Død og Endeligt

Som De ser, er der intet indenfor et normalt menneskeliv, man ikke kan få svar på, og havde man god tid, kunne adskillige timer gå med dels at finde svarene og dels at samtale om dem. Om nu rococoens damer og herrer troede på den slags spådomme? Ja, formodentlig i samme grad, som vi i vore dage i det mindste *læser* dagens eller ugens horoskop i aviser og ugeblade, hvis vi ikke ligefrem køber bøger derom og selv forsøger at „regne" den ud. Har De tid, lyst og lejlighed, kan De selv lave en serie lykkehjul og nedsætte Dem som spåmand. Svarene må De selv lave, men her får De nogle prøver på, hvordan man gjorde det dengang. Hemmeligheden er ikke at være for kategorisk. Der må altid være udsigt til, at det kan gå godt, selvom svaret måske ikke altid er det gunstigste. Det er vist også klogt at lade alle svarene ligne hinanden så meget som muligt af hensyn til dem, som måske aldrig fatter spillets regler. Sådanne fandtes også dengang!

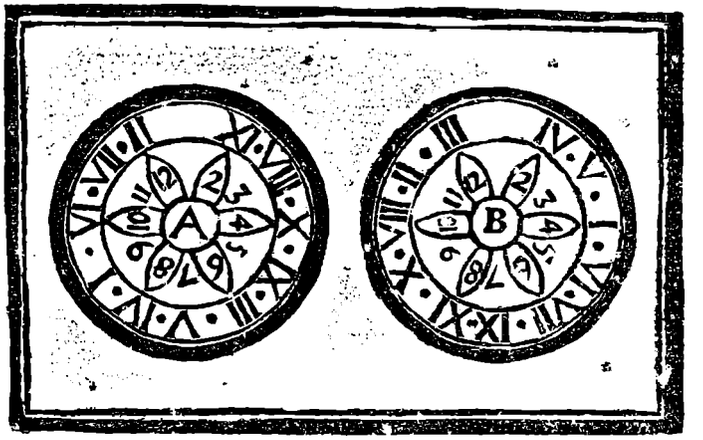

En spilleplade

Du est ey taabelig, ey heller grum og leed.
Den største Feyl du har, er Egensindighed.

Forlad mig, at jeg dig saa sørgeligen spaaer;
Forlad mig, beder jeg, du blir ey gift i Aar.

Ney, du est alt for Dansk. Hvo hendes gunst vil vente,
Maae Miner, Klædedragt og Ord fra Frankrig hente.

Du faaer en Hiertens-Ven, som langt langt overvinder
Med Skabning, Dyd og Gods, de smukke tre Gudinder.

Du est en smuk og ung og huusgeraadig Pige,
Men derfor tænk kun ey, du har jo vel din Lige.

De ser, der er slet ingen grund til kommentarer. Svarene lader intet tilbage i tydelighed, og de gode råd, man får, er så fornuftige, at man ikke gør noget galt ved at følge dem. Hør videre:

Hos den franzøsisk Kok est du velkommen Giest.
Han holder best af dem, som vil fortære meest.

Og for at blive ved det kulinarisk-vinøse:

Dit Sind er ærligt nok, og uforsagt dit Mod.
Dog er din Tørst saa stor, hvor Øll og Wiin er god.

Men man havde også mange andre spil at fordrive tiden med. Skak var meget populært, og datidens kunsthåndværkere gjorde meget ud af spillenes udformning. I store borgerhjem og på herregårde var det ikke ualmindeligt, at man havde mindst ti spil stående til gæster. Men ofte spillede man også flere partier ad gangen. Kortspil var også yndet. Det nu sjældent spillede tarok kom på mode allerede i 1400-tallet.



Spil af utallige variationer og typer har eksisteret som tidsfordriv gennem tiderne. For eks. skak. Først omkring 1550 nåede man til den spillemåde, der bruges i vore dage. Både før og efter dette årstal har man, som vist på illustrationen, spillet på et korsformet bræt, to og to mod hinanden.

Man var ikke glad for pornografi dengang. Den var også sværere at opdrive end i vore dage! Hør advarslen her:

Den dreng vil blive riig, og nyder en god Lykke,
Kan han kun vogte sig for Daabbel, Hoer og Drikke.

Thi:

Belevenhed, det er den beste Dyd, du eyer,
Endskiønt at Falskhed den vel ofte overveyer.

Frygt Gud, kald hannem paa, og giør saa, hvad du kan.
Hvad Mennesker ey vil belønne, lønner han.

Stræb, giør alt, hvad du kan, befael vor Herre Sorgen.
Hvad ikke skeer i Dag, det kan vel skee i Morgen.

Det var også utænkeligt dengang, at følgende ikke havde bud til nogen:

Jeg raader dig, lad af, at leve saa i Suus.
Hvis ikke, dræbes du engang udi en Ruus.

Man skulle næsten tro, at de havde kendt til spritbilister i hine fjerne tider! Det gjorde man faktisk også. Det var ikke ualmindeligt, at nogen kørte hjem fra marked eller selskab med en ordentlig blæser på. Heldigvis var sjældent mere end en eller højst to rigtige hestekræfter for vognen.

Som et ekstra raffinement i den lille spåbog var de mange råd samlet under gudenavne, bl.a. Jupiter, Mars, Venus, Mercurius, Apollo, Vulcanus, Neptunus, Ceres, Diana, Juno, Minerva m.v. Prøv, om De kan huske, hvad disse navne står for. Dannede mennesker i hine tider vidste sligt og formåede også at lægge noget særligt heri. I vore dage er vi tilbøjelige til kun at betragte den anonyme digters gode vejledning som „knallertvers" og naiv tidkort. Lad dem være det, men samtidig også fuldgyldige udtryk for brave borgeres trang til at beskæftige sig med noget ud over dagen og vejen – når bare det ikke var farligt eller stod i forbindelse med mørkets kræfter, hvad jo alkymister og spåmænd gjorde.

„Lykke-Hiulet" var lige præcis, hvad man havde brug for og lyst til, når man skulle se et par mennesker og lege lidt, og så egnede det sig lige udmærket til ung og gammel i fællig:

Den Pige vil forvist sin Moder slægte paa.
Hvad der vil blive af, kan I vel nok forstaae.

Du haver Lykkens Gunst, dog intet udi dette.
Hvad Galenskab forseer, kan hun ey altid rette.

Kiøb ingen Jordegods som du har udi Sinde.
Ved Søen og Seylads er meest for dig at vinde.

Der fandtes en mængde af den slags spil, som vi i dag har løftet op i et kulturhistorisk plan, hvilket også er rigtigt – men derfor må vi ikke selv stuve dem hen i museer. Vi kan såmænd også godt lege med dem og more os i al uskyldighed. *Kay Nielsen.*

KIG I VEJRET, KØBENHAVNER

DENGANG TIDSSIGNALET BLEV GIVET FRA BYENS TÅRNE

Det er næppe tilfældigt, at det første forsøg på at lære københavnerne ordentligt, hvad klokken var, blev gjort på den tid, da *Struensee* rådede i Danmark. Struensee ville have plan og orden i alle forhold, den gamle slendrian skulle fejes ud og hver ting sættes på sin rette plads. For en mand som ham lå det da også nær at forlange, at byens ure skulle gå ens og rigtigt og alle borgere kende den nøjagtige tid.

Tidligere havde man ikke taget det så nøje hermed. I et Kongebrev fra 1643 klager Kristian IV over, at han daglig erfarer »alle Sejerværkerne her udi vor Købstad København at gange ganske urigtigen og ingen at følges ad«; og de mange forskrifter, han udsteder om urværkernes pasning, viser, hvor vanskelig den opgave var, som han her havde taget sig på.

På Kristian IV.s tid og endnu langt senere stillede man urene efter Solen og var tilfreds med den omtrentlige nøjagtighed, man derved kunne opnå. Ganske vist havde man et observatorium på Rundetårn, hvor astronomerne formodentlig altid – trods mangelfulde instrumenter og det forfald, som den hele indretning var kommet i efter branden 1728 – havde været i stand til at bestemme den nøjagtige tid. Men observatoriet hørte under universitetet og passede kun sine rent videnskabelige opgaver. Hvorledes byens ure gik, blandede astronomerne sig ikke i, og sandt at sige var der fra borgerskabets side ej heller nogen trang til at få det at vide.

Men på Struensees tid kom der altså fra oven en ordre om, at nu skulle den ting bringes på det rene. Det blev professoren i astronomi, *Christian Horrebow*, der fik den opgave at sætte sagen i værk.

I 1771 indgav Horrebow sit forslag, der gik ud på, at der en eller to gange om ugen skulle gives signal fra Rundetårn, når klokken var tolv middag; efter dette signal skulle da alle byens offentlige urværker stilles, og derfor skulle de til observatoriet betale en kendelse af 10 rdlr. årlig, eller lidt mere eller mindre efter deres omstændigheder.

Denne sidste bestemmelse fik overalt den modtagelse, som man kunne vente. Der var jo ingen, der havde ønsket at få at vide, hvad klokken var, – der var overhovedet ingen, der havde ønsket Struensees reformer, selv om de var nok så gode, det var vel den største fejl ved dem – og oven i købet betale penge derfor, det havde man ikke råd til. Magistraten protesterede på sine fire ures vegne – det var Rådhusets, Helliggejstes, Nicolai og Vor Frelsers Kirkes ure –; Admiralitetet kunne intet betale af Holmens Kirke og af Nyholms urværk, Petri og Frederiks Kirker kunne intet betale, Vajsenhuset heller ikke, kommandanten fandt, at 10 rdlr. af Garnisons Kirke i hvert fald var for meget. Kun universitetet, der selv ejede observatoriet, havde intet imod at betale de 10 rdlr. for sit ur. – Kancelliet meddelte prof. Horrebow dette bedrøvelige resultat og spurgte, om han ikke vidste noget bedre middel. Horrebow slog da det halve af og tilbød at gøre det for 5 rdlr. Og nu skyndte Kancelliet sig at sætte sagen i værk uden på ny at spørge, om nogen var villig til at betale. Den 7. december 1771 fik Magistraten meddelelse om, at forslaget var approberet af kongen, og at de 5 rdlr. af hvert urværk skulle betales.

Magistraten betalte pengene fra 1. januar 1772, og fra den dag af er formodentlig signaliseringen fra tårnet begyndt. Men havde der ikke før været forvirring i urenes gang, så blev der nu. Nogle forsøgte at stille deres ure efter observatoriets signal og drejede uafladelig frem og tilbage på viserne; thi det viste sig snart, at der ikke fandtes det urværk i byen, som kunne holde trit med observatoriets middagssignal. Andre holdt på, at deres ure gik rigtigt, og at det var signalet på Rundetårn, som ikke blev givet til rette tid. Kun byens urmagere havde tilstrækkelig indsigt i tingene til at forstå, hvori fejlen stak: professor Horrebow måtte utvivlsomt bruge en anden tidsinddeling end almindelige mennesker.

Den 17. februar 1772 indkom da følgende skrivelse til Magistraten fra urmagerlaugets oldermand Oluf Lyngager:

»Da der er givet Ordre, at der paa Rundetaarn skal gives Signal, hvorefter Urene i Staden skulle stilles til desto akkuratere Gang, og det erfares, at Signalet bliver givet efter Solens Gang, og Solens Gang er, efter de astronomiske Observationer, observeret, at den i nogle Maaneder er fastere og i nogle Maaneder langsommere end den sande Tid, altsaa intet akkurat at stille Urene efter til bestandig akkurat Gang: Saa udbedes af høj- og velædle Magistraten, at der maatte gives Signal af den rette og sande Tid, og de, som have med Stadens Ure at bestille, maatte tilholdes stricte at stille Stadsurene efter det givne Signal af

Vil man i dag vide, hvad klokken er nøjagtig, stiller man sit ur efter frk. Klokken eller lytter til radioen. Så enkelt var det ikke i gamle dage. Da stillede man urene efter solen og var tilfreds med den omtrentlige nøjagtighed, man dermed kunne opnå. Men så kom Struensee med sine reformer og ville lære københavnerne, hvad klokken var. Byens ure skulle gå ens og rigtigt og alle borgere kende den nøjagtige tid. Hvor kompliceret en så tilsyneladende enkel ting skulle blive, beskrev stadsbibliotekar, dr. phil. Villads Christensen (1864–1922) i Historiske Meddelelser om København 1910, hvorfra dette sammendrag er hentet.

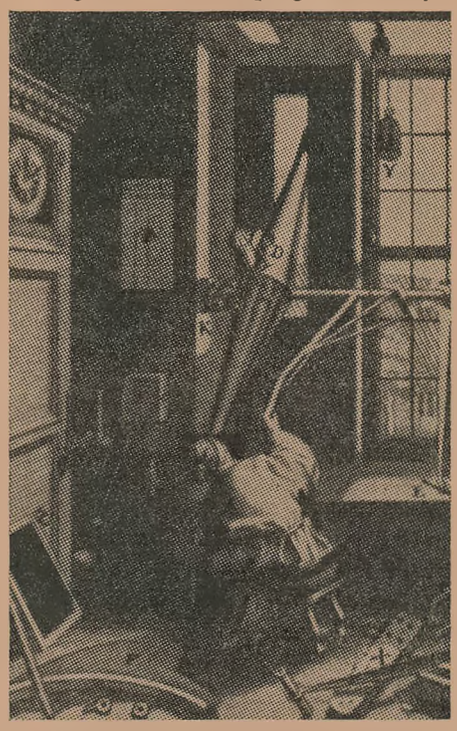

På Kristian IV.s tid og endnu langt senere stillede man urene efter solen. Ole Rømer i sit laboratorium. Stik fra 1735.



Den reformivrige Struensee ville have plan og orden i alle forhold. Den gamle slendrian skulle fejes ud. Maleri af Erik Pauelsen.

den sande Tid, saa formodes, at Urene kunde blive i bestandig og egal Gang, ellers bliver det vel fast umulig.«

Magistraten har ikke forstået noget af det videnskabelige i denne skrivelse – det var jo for øvrigt heller ikke særlig tydelig udtrykt –, men refererer kort og godt indholdet af den således, at »Oldermanden for Urmagerne formener, at det givne Signal fra Rundetaarn ej sker i rette Tid eller akkurat«, og sender så med den besked skrivelsen til Kancelliet, hvorfra den gik videre til professor Horrebows erklæring.

Den gamle professor modtog urmagernes klageskrift som en længe ventet gæst, der gav ham en ikke uvelkommen lejlighed til at forsvare sine tidssignaler. Han følte sig som den mand, der havde sine papirer i orden, og han nød på forhånd den sejr, han skulle vinde over urmagerne. Han gav sig derfor rigtig god tid med at udarbejde sit svar.

Horrebow holdt på den strenge videnskab; der skulle ingen indrømmelser gøres til det praktiske livs krav, og folk måtte selv om, hvor vidt de kunne bruge hans tidssignaler eller ej. Kancelliet var ganske imponeret af mandens lærdom, og de stakkels urmagere fik intet andet svar end en tilsendt genpart af professorens lærde skrivelse – med det råd at sætte to minutvisere på deres ure.

Nogen nytte har dog professoren gjort med sin lange skrivelse. Den bevirkede, at urmagerne fik klaret deres begreber om »den sande Tid«, og da de et par år efter kom igen med et andragende til Magistraten, kunne de anvende betegnelserne rigtigt. De anholdt nu kort og godt om, at signalet måtte blive givet efter middeltid i stedet for efter soltid. Magistraten, som ikke havde glemt de 5 rdlr., var ikke sen til at tage sig af sagen; men for at prøve sin lykke et andet sted end sidst, gik den denne gang til universitetet med den.

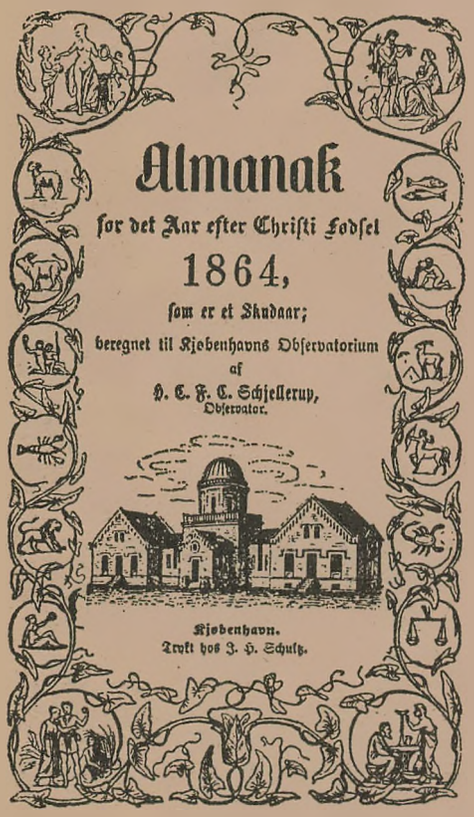
Almanak
for det Aar efter Christi Fødsel
1864,
som er et Skudaar;
beregnet til Kjøbenhavns Observatorium
af
H. C. F. C. Schjellerup,
Observator.
Kjøbenhavn.
Trykt hos J. H. Schultz.

Titelbladet til Københavns Universitets lille almanak for året 1864, første årgang med det nye observatorium på Østervold.

Men der var ingen vej uden om professor Horrebow. Konsistorium sendte skrivelsen til hans erklæring ganske som Kancelliet havde gjort, og han henholdt sig i et og alt til, hvad han tidligere havde skrevet. »Han paastaar«, skriver professorerne til Magistraten den 25. februar, »at Signalet ikke bør gives uden efter den sande Middag, naar nemlig Solen er højest paa Himmelen, og at det var uanstændigt at angive en Tid, som hverken passede med Solens Opgang, Nedgang eller andre Himmelens Begivenheder.«

Men en indrømmelse har han dog ladet sig bevæge til. Thi »paa det at Folk kan derfor bedre underrettes om Forskellen imellem den sande og Middeltiden, saa vil han besørge, at i Kalenderne, hvor det bekvemmeligst kan ske, bliver indrykket en Tidsæqvations Tavle, og ligeledes vil han levere en Tavle til Urmagernes Brug, hvorefter i Adresseavisen maanedtlig kunde indrykkes Forskellen imellem den sande og Middeltiden for hver Dag.«

Fra den tid stammer altså den »Tabel, som viser, hvad Klokken er, naar det er sand Middag i Københavns, som endnu stadig findes i Universitetets Almanak. Det var unægtelig en stærkt tiltrængt foranstaltning: når tidssignalet blev givet efter den sande tid, medens urene var bundne til at gå efter middeltiden, var det ikke mere end rimeligt, at folk fik at vide, hvor stor afvigelsen mellem de to klokkeslet til enhver tid skulle være.

Året efter gik professor Horrebow i sin grav. Han kunne tage med sig bevidstheden om at have holdt videnskaben strengt i ære; han havde ikke nedladt sig til at gøre noget, som var *uanstændigt* for observatoriet. Men hans efterfølger, professor *Thomas Bugge*, var mindre principfast. Da der på ny indkom besværinger fra de stædige urmagere, sejrede omsider den sunde fornuft, og fra 14. april 1784 blev tidssignalet fra Rundetårn givet efter middeltid. –

Signalet beholdt i omtrent 100 år den form, som professor Horrebow havde givet det. Det bestod i, at et flag hver onsdag og lørdag kl. 12 middag blev strøget fra flagstangen på tårnets top. Signalet kunne ses vidt ud over byens omegn, fra hele havnen og reden, et stykke op ad Sundet og langt ned i Køgebugt. Alle parter var nu vel fornøjede med det, og de 5 rdlr. af hvert offentligt ur i København blev betalt uden knurren. Men omsider skulle også denne idyl forstyrres. Tidens udvikling førte med sig, at der på ny blev stillet stærkere krav til tidsangivelsens nøjagtighed, og atter begyndte der at blive uro om flagsignalet fra Rundetårn.

Det var urenes voksende betydning for skibsfarten, der affødte disse nye krav. Først i løbet af 19. århundrede var man nået til at konstruere så nøjagtigt gående urværker, at de kunne benyttes til bestemmelse af den geografiske længde; men så snart denne fuldkommenhed var opnået, blev det almindeligt, at skibene forsynedes med ur, og det var da af højeste vigtighed, at skibsføreren til enhver tid nøjagtig kendte urets stand og gang. Rundt om i Europas havnebyer indrettedes tidssignaler særlig af hensyn til de søfarende; og her til lands fulgte vi for så vidt med, som man i 1845 begyndte at give signaler fra vagtskibet ved Helsingør. Men dette signalapparat blev passet dårligt og kom tilsidst helt i forfald, og snart hørtes tillige klager over, at ej heller det gammeldags flagsignal i København længere svarede til tidens fordringer.

Det var særlig en enkelt mand, orlogskaptajn *Tuxen*, der tog den fra professor Horrebows tid nedarvede signaliseringsmetode under kritisk behandling og rejste agitationen for indførelse af en ny.

Vi hører første gang fra ham i en artikel i »Tidsskrift for Søvæsen« 1857. Han giver heri følgende, lidt ondskabsfulde beskrivelse af, hvorledes signaliseringen udføres fra Rundetårn:

»Uden for Observatoriet, paa Rundetaarns Plateau, er der oprejst en Flagstang med en Tridse i Toppen, og over denne er der ført en Snor; om Onsdagene og Løverdagene, naar Klokken er saadan tre Kvarter til tolv, stikker Observatoriets Bud et dansk Splitflag paa Snoren og hejser det op til Toppen (dette er altsaa ikke noget Tidssignal); nu vajer Flaget, og Folk samles paa Gadehjørner, i Vinduer etc. for at se det falde; imidlertid har Observator begivet sig til Observatoriet, hvor han følger sine Ures Gang; lidt før Middag gør han Tegn til Karlen at holde sig færdig, og, naar saa Klokken er tolv, banker han paa Ruden, og Flaget hales ned.«

Dette signal, siger forfatteren, kan være godt nok for Københavns borgere; men i virkeligheden fortjener det ikke navn af et tidssignal, og det viser sig da også, at søkortarkivet, kronometermagerne og andre, som skal vide tiden højagtigt, aldrig rette sig efter flaget på Rundetårn, men sender deres ure op på observatoriet for at få dem stillet.

Så godt som alle andre steder udføres signalet på den måde, at en stor kugle af kurvefletning hejses op på en stang, som viser op gennem observatoriet. Fem

Regensgården med lindetræet i løvspring. På Rundetårns top flagstangen hvorfra flagsignalet blev givet i godt 100 år indtil efteråret 1866. Tegning af N. Bredahl.



EN KØBENHAVNSK KOBBERSMEDS OG LUFTSKIPPERS GENVORDIGHEDER

Der er udmærket mening i, at man som et eventuelt led i 800-års jubilæumsfestlighederne for København har tænkt på at lade faldskærmsudspring over Eremitagesletten indgå som et af de mange fornøjelige arrangementer. Dels er det en spændende oplevelse, og dels kan det tages som en kompliment til den rent københavnske indsats i erobringen af luftrummet i slutningen af 1700- og begyndelsen af 1800-tallet.

Allerede den 27. december 1783 – kun en måned efter den første ballonfart med mennesker i Frankrig – opsendte apoteker Müllenstedt fra Svaneapoteket i Østergade den første danske, ganske vist ubemandede, luftballon fra den nuværende gågade. I 1786 og 87 forsøgte Pjerrot-fremstilleren, kgl. skuespiller I. H. Urberg at stige op, men havde ikke heldet med sig. 1803 prøvede Casino-skuespilleren James Price d. æ. at sende ubemandede balloner op, og den 6. januar 1805 begyndte den brave kobbersmedemester Carl Frederik Kierstrup at dyrke ballonfart. Han havde heller ikke heldet med sig og mistede oven i købet alle sine surt erhvervede spareskillinger. Det er hans tragiske skæbne, vi nu skal følge – med hans egne ord gennem uddrag af hans autobiografi, som vist nok er skrevet 1818. Den fremtræder som et brev til professor J. D. Herholdt ved Frederiks Hospital. Han havde med megen forståelse taget sig af den hårdt ramte, men særdeles velbegavede mand, som ikke rigtig drev det til noget i sit håndværk, dels på grund af fattigdom og dels på grund af sin mani for at være luftskipper.

»Velbårne hr. professor!« indleder C. F. Kierstrup sin redegørelse og fortsætter i tidens lidt svulmende stil:

»Den Skaansel og Nedladelse, hvormed De begegner enhver ulykkelig Lidende, har givet mig Mod til at vove nærværende Forsøg paa at tilfredsstille min brændende Begjærlighed efter at fremstille mine Handlinger og sammes ulykkelige Følger fra det sande og rigtige Synspunkt, for derved om muligt at formindske den Skygge, som den tusindtungede Fama har frembragt ved sine dels urigtige, dels aabenbar falske og opdigtede Fragmenter af min Biografi.

Derefter skriver Mierstrup om sin far, kopist i Rentekammeret, der havde bestemt ham til at studere. Men uheldigvis dør faderen, da drengen ikke er mere end 8 år, og han kommer i huset hos sin



Med ballonopstigningerne i 1700- og begyndelsen af 1800-tallet begyndte erobringen af luftrummet. Samtidigt stik.

farbror, der var kobbersmedemester og derfor bestemte Carl Frederik til denne ellers såre udmærkede profession, som han blot ikke havde mindste lyst til. Tilmed blev han dårligt behandlet og »måtte bestandig være tilskuer af mange slags pøbelagtigheder«. Men heldigvis kunne han finde trøst i bøgerne, ikke mindst da han var blevet svend:

»Min Moder havde leiet et af sine Værelser ud til en Student ved Navn Kjerulf; denne havde en Mængde Bøger, og da han saa min Læselyst, gav han mig Tilladelse at bruge dem, saa meget jeg vilde. Nu sneg jeg mig ofte til at løbe hjem for at bruge den Skat, som var given mig Raadighed over, men da jeg ikke sjelden kom for sildig tilbage, saa fulgte der almindelig Hug paa min Lekture.

Dette gav mig stedse mere Lede for mit Fag, indtil jeg tilsidst sagde rent ud, at jeg slet ikke vilde lære Kobbersmederiet. Mine Pleieforældre søgte ved Bibelsprog og Prygl at overbevise mig om, at jeg burde blive, hvor jeg var. Min Broder og jeg bleve satte i Trinitatis Friskole; efter 3 Aars Forløb forlod jeg den; min Farbroder døde, og jeg blev konfirmeret. Ved denne Leilighed lærte jeg at kjende og indgik et fortroligt Venskab med en vis *J. J. Pihl,* den Gang Snedkerdreng, for nærværende Tid Konstruktør ved Hans Majestæts Skibesværfter og Ridder af Dannebrog.

Pihl var et født mathematisk Geni; han viste alt som Dreng Prøver paa ualmindelig Kundskab i denne Videnskab. Jeg gav ham det Raad at bortkaste Høvlen, som han og gjorde, og blev antagen ved Konstruktionsskolen som Arbejder under den berømte Gerner.

Tiden kom nu, at jeg skulde indskrives som Kobbersmeddreng, hvilket og skete, endskjønt jeg gjorde Alt, hvad der stod i min Magt for at hindre det.

Ved at læse endel Romaner, Geografier og Reisebeskrivelser havde jeg dannet mig et saare romantisk Begreb om adskillige Lande, især om Italien og Schweiz, jeg besluttede derfor at reise og i Særdeleshed at bese disse Lande; hertil behøvedes nogle Penge og Reiseklæder. Ingen Mester i Kjøbenhavn vilde give mig Arbeide, og jeg gik derfor til Brede Kobber-Værk, hvor jeg levede en lykkelig Sommer; i Efteraaret vandrede jeg ad Tyskland til. I Husum i Holsten arbejdede jeg et Par Uger og gik derpaa over Hamburg og Hannover ad Hessen-Kassel til. Underveis blev jeg Toppen af Harz-Bjergene var, og da jeg af Fleischers Naturhistorie og andre Skrifter kjendte de mange Naturmærkværdigheder som her fandtes, saa besluttede jeg strax at bese dem. Jeg dreiede derfor af tilhøire og kom til Werningerode, her arbejdede jeg ¼ Aar. Efter at have omstreifet og beset Harzen og dens Sjældenheder, især de bekjendte Baumanns og Billemanns Huler, gik jeg videre til Sachsen.

I Leipzig fik jeg Arbeide. En Afdeling af den preussiske Armé trak der igjennem, nogle Haandværkssvende kom tilbage og berettede, at de ikke maatte passere Krigshærene, ja vare endog nærved med Magt at blive tvungne til at indtræde i de store Selskaber, som dengang skulde opretholde Ligevægten i Europa. En tysk Kobbersmedesvend, som havde arbeidet i Kjøbenhavn, kom til Leipzig, næppe erfarede han mit Ophold der, før han bekjendtgjorde min Historie med en Del Tilsætninger. At komme længere fremad lod sig ikke gjøre; jeg gik derfor tilbage over Magdeburg og Lübeck til Husum. Her blev jeg modtagen med megen Fornøielse; min Mesterinde (en enke) var meget rig, hun havde en eneste datter; i mine Fristunder forfærdigede jeg ofte smaa Kunstgjenstande til dem, og de gjengjældte det altid dobbelt. Den Tid drak jeg aldrig Spiritus Frumenti,

kom ikke paa noget Værtshus, kunde hverken røge Tobak eller spille Kort, og det, som behagede Moderen mest, var, at jeg aldrig bandede. Her levede jeg en Tid lang rolig og lykkelig; man lod mig ofte meget tydeligt forstaa, hvad Lykke jeg i Fremtiden kunde gjøre mig Haab om. Da den blotte Tanke om Ægtestanden paa den Tid kunde skræmme mig, saa undgik jeg slige Samtaler saa meget som muligt og hvor det ikke kunde ske, lod jeg, som jeg ikke forstod det. Her kom nu en juridisk Student til at logere i Huset. Vi bleve snart bekjendte med hinanden; ham lærte mig meget, og jeg havde mange Fordele af hans Bekjendtskab. *Feddersen* var lige saa stor en ven af det smukke Kjøn, som jeg var koldsindig derimod. Til hans store Ærgrelse kunde han ikke komme ud af Huset om Natten; ved min Kammerdør stod en Stige, denne bad han mig indstændig bringe sig, for derved at komme ned paa Gaden; jeg forestillede ham det Vovelige ved dette Foretagende, men han betragtede Sagen som Spøg, og da jeg troede, at Venskab og Taknemmelighed forbandt mig til at tjene ham med, hvad jeg kunde, saa opfyldte jeg rigtig hans Ønske; han bad mig nu at følge med sig. Ogsaa hertil lod jeg mig overtale, Alting gik vel af, men da han ofte gjentog dette Experiment, saa frygtede jeg med Grund, at det tilsidst maatte blive opdaget, hvilket og skete. Vor Nabo, en Guldsmed, havde en Svend; denne kom sildig hjem om Natten og saa fra sit Vindu, at vi krøb op af Stigen og trak den ind efter os. Om Mogenen fortalte han sin Mester det Skete, og denne skyndte sig at berette min Mesterinde Sagen. Der blev nu en stor Allarm i Huset, og uagtet jeg var den mindst Skyldige, gik det dog mest ud over mig. Da den første Vrede var forbi, blev Alting bilagt, men Historien var paa dette lille Sted overalt bekjendt og saavel Feddersen som jeg i et meget ufordelagtigt Rygte. Jeg reiste til Kjøbenhavn, han til Kiel. Hos *Conrad* fik jeg Arbeide, og kom siden til *Ringberg* hvor jeg blev et Aars Tid.



Fysikeren, overhofmarskal A. W. Hauch som interesseret fulgte Kierstrups balloneksperimenter.

Efter et par års forløb nedsætter Kierstrup sig som frimester på Vesterbro, og en aften kommer føromtalte Pihl, hvis kæreste holder hus for den unge kobbersmed, med et af afdøde professor Bugges skrifter om aerometrien:

»Vi kom til at tale Luftballoner, og da vi bleve uenige i Mening om den Grad af Fortyndelse, som den atmosphæriske Luft kan antage i en Papirs-Montgolfiere, saa besluttede jeg at forfærdige en saaden af 8 Fods Diameter; Pihl konstruerede og beregnede den.

Den Gang vare Luftballoner noget Ualmindeligt og en Luftreise endnu slet ikke set i Danmark (Altona undtagen). Efter at Ballonen var opstegen, sagde man mig adskillige smigrende Ting, anmodede mig om at forfærdige en større Ballon og derpaa selv at foretage en Luftreise, samt lovede ved Bidrag at lette mig Udførelsen deraf. Hvo kunde vel vente Andet af min levende Indbildningskraft og Enthousiasme, end at jeg altfor gjerne opfyldte, hvad man ønskede. Der blev strax lagt Haand paa Værket, og efter 8 Ugers Forløb var en Ballon af 24 Fods Diam. færdig med tilhørende Fyrværkeri. – Det var den største, som til den Tid var set her, og uden Tvivl den smukkeste og akkurateste, som nogensinde har været til. Den bekjendte Fysiker og Marechal *Hauch*, som var nærværende ved Udfyldnings-Forsøget, roste dens smukke Figur og regelmæssige Konstruktion, samt undrede sig over Muligheden af at kunne tilveiebringe en saa stor Papirskugle, uden at den maatte briste af sin egen Tyngde (den veiede med tilhørende Apparat 80 Pd.). Det Sidste var rigtig nok kuns Øienbedrag, thi man kunde ikke se de paalimede Bændler, hvilke i vertikal og horisontal Retning omgav den; Papiret havde blot at modstaa den udvidede Lufts Tryk. Den opsteg fra Blaagaard paa Nørrebro. Efter den udkastede Plan skulde Overskudet af Indtægten anvendes til den Ballon, hvormed jeg skulde opstige, men der blev intet Overskud. Ballonen blev ei engang betalt.

Af den kongelige Familie fik jeg et Gratiale, men jeg havde faaet saa mange Bekjendte, som limede med paa Ballonen og vare behjælpelige ved dens Opstigen; disse troede jeg at skylde en Godtgjørelse og bad dem til et Gjæstebud, hvilket opslugte mine Penge. Da jeg en Gang offentlig havde lovet at foretage en Luftreise, holdt jeg det for en Skam ikke at holde Ord, uagtet at det næsten maatte

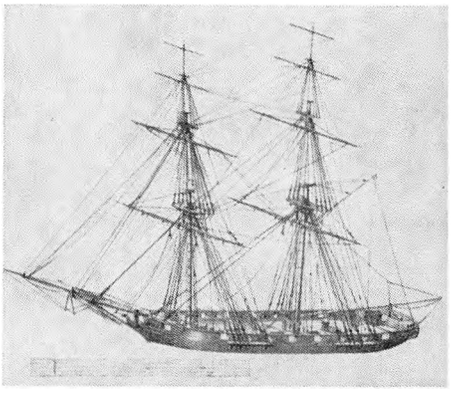

Vennen J. J. Pihl var et født matematisk geni. Han blev konstruktør ved Hans Majestæts skibsværfter og døde 1835 som kgl. skibsmåler. Ovenfor en af hans tegninger til de nye og kraftige såkaldte »pihlske brigger« hvoraf flåden fremstillede fire.

anses for Galenskab i Betragtning af den uhyre Bekostning. Med utrolig Anstrengelse begyndte jeg igjen at arbeide paa at skaffe Penge tilveie. Pihl besørgede den mathematiske Del, og jeg dels forfærdigede, dels anskaffede de nødvendige Tilberedelser til Ballonen, hvorpaa den blev tagen i Arbeide.

For at faa Ballonen syet, som vistnok ikke var nogen let Sag, da der var 37800 Fod Syning derpaa; (tillige var den saa uhandelig, at der behøvedes 2 til 3 Mennesker for at vende og dreie den), bragte mine Bekjendte om Søndag Eftermiddag deres Koner, Kjærester og Sødskendebørn og deslige med sig, hvilke paatoge sig at udføre dette herkuliske Arbeide. Efter omtrent ¾ Aars Forløb blev den øverste koncentriske Del af Ballonen færdig; af Glæde herover høitideligholdt vi denne Dag. Da Vinen begyndte at forstyrre Hovederne paa os, fandt vi paa at døbe Ballonen og kaldte den Bonaparte; jeg indgrov dette Navn i Jernringen. – Hvad der hidtil var forfærdiget af Ballonen kunde anses som Spøg imod det, som nu forestod, nemlig den midlere Del, bestaaende af 64 Stk. Et saadant Stykke med Tilbehør lod sig kun tilveiebringe hver 14de Dag eller tredie Uge, det kunde heller ikke sys paa én Søndag. – For at skaffe det Fornødne behøvedes der endnu mere Anstrengelse end forhen; jeg maatte stedse berøve mig for en Del og ofte ganske Søvnen, selv min Yndling-Tilbøielighed, Læsning, indskrænkede sig nu til, hvad der var skrevet om eller havde Hensyn til Balloner.

Da den blotte Opstigen med Ballonen ikke var Hovedhensigten, men derimod det Problem, at kunne dirigere den i vilkaarlige Retninger, skulde opløses, saa sysselsatte Tanken herom mig uophørlig; jeg havde en Idé, som jeg uddannede, gjorde Tegning, Beregning og udførte dens Theori skriftlig, hvorpaa jeg viste den til Pihl. Han havde sine Betænkeligheder, men da han ikke kunde fremkomme med noget Bevis for, at den indeholdt nogen Modsigelse, saa forfærdigede

jeg en Model af Pap og Træ efter forringet Maalestok; da Pihl saa den, havde han endnu mindre at indvende. Der kom ofte Folk til mig for at bese Ballonen, af hvilke mange havde den Tro, at det Hele skete uden al Plan eller theoretisk Kundskab, og gave meg saadanne Raad og Lærdomme, at jeg havde Møie med at tilbageholde Latteren. For at betage Publikum deres vrange Mening, skrev jeg en Afhandling med Titel: Plan til et aerostatisk Forsøg med Hensyn til Ballonens Afvigelse fra Vindens Direktion. Pihl besørgede den mathematiske Del deraf, hvorpaa det blev trykt. Alle Exemplarerne bleve udsolgte, men det voldte mig og megen Tidsspilde ved de mange Besøg.

Ballonen var saavidt færdig, at kun Underdelen manglede. Denne saavel som Malning, Ildapparat, Gondol, Stænger og Tougværk, samt mangfoldige store og smaa Ting, kunde ikke anslaas ringere end fra 500 til 700 Rdl.

Det halsbrækkende Arbeide, som forestod mig, ønskede jeg gjerne fuldbragt forinden mit Giftermaal; Hr. Oberhofmarechal Hauch lovede mig en Understøttelse, naar hans kongelige Høihed Kronprindsen (som var paa Reise) kom tilbage. Dette varede mig for længe, og da jeg, min ofte beviste store Taalmodighed uagtet, dog stundom har faaet Anstød af Hastværk, saa holdt jeg Bryllup. Efter Kronprindsens Hjemkomst overgav Marechallen mig 150 Rdl., men sagde tillige, at han haabede, Ballonen nu snart blev færdig; jeg maatte anse dette som en Befaling og taug, endskjønt jeg netop vilde aabne Munden for at bede om Tilladelse til at blive indtil næste Foraar. Hidtil vidste jeg ikke af at gjøre Gjæld; her var det nødvendigt; thi Ballonen maatte nu i en Hast skaffes færdig. Den blev bragt til Citadellet for at males med en Art Limfarve, men som ikke kunde tørres for Kulden. Efter forgjæves at male og udfylde den, bragte man den at have anvendt mere end 100 Rdl. paa paa Bagerovnen for at tørres, og derfra til et Loft, hvor nogle Ganges Overstrygen med Oliefarve virkede saameget, at den efter flere gjentagne Forsøg hævede sig fra Jorden med mig.

Dagen, før jeg skulde opstige, lod Politimesteren (Etatsraad Haagen) mig kalde, og befalede mig, at det store Ildapparat kun maatte bruges ved Udfyldningen, men ikke ved Opstigningen; dertil skulde anvendes et mindre. Vel indsaa jeg meget let Følgerne af dette urimelige Forbud, men det lod sig nu ikke mere omgjøre. Da Ballonen var fyldt og begyndte at bevæge sig, blev den givne Befaling opfyldt. Linen blev noget for tidlig afskaaren, og Maskinen faldt om paa Jorden. Da jeg kom ind til Kommandanten, trøstede Kronprindsen samt flere Prindser og Generaler meg med, at det kunde gaa bedre en anden Gang, da det var gaaet Andre, som havde givet sig af med Luftballoner, ligesaa uheldig som mig; jeg svarede, at Tanken om, at det kunde gaa bedre en anden Gang, var det eneste, der kunde trøste mig; jeg angav og det skete Forbud som den sande Aarsag til, at Ballonen ikke kom op, hvortil man løftede paa Skuldrene.

Hvo skulde formode Andet, end at en saa drøi Lærepenge burde bevirket, at jeg aldrig mere havde tænkt paa Luftballoner. Dog nei; Lidenskabens Strøm havde henført mig til en Hvirvel, hvorfra jeg ikke mere kunde løsrives. Ved en Ballon med fortyndet Luft eller saakaldet Montgolfiere indsaa jeg nok, at jeg altid kunde blive udsat for Chikane og vilkaarlig Behandling; jeg besluttede derfor at forfærdige en af ferniseret Taft og fylde den med Vandstof-Gas. Da disse Maskiner, for saa vidt det Praktiske angik, vare mig ubekjendte, saa forfærdigede jeg en saadan af 5 Fods Diameter, for selv ved

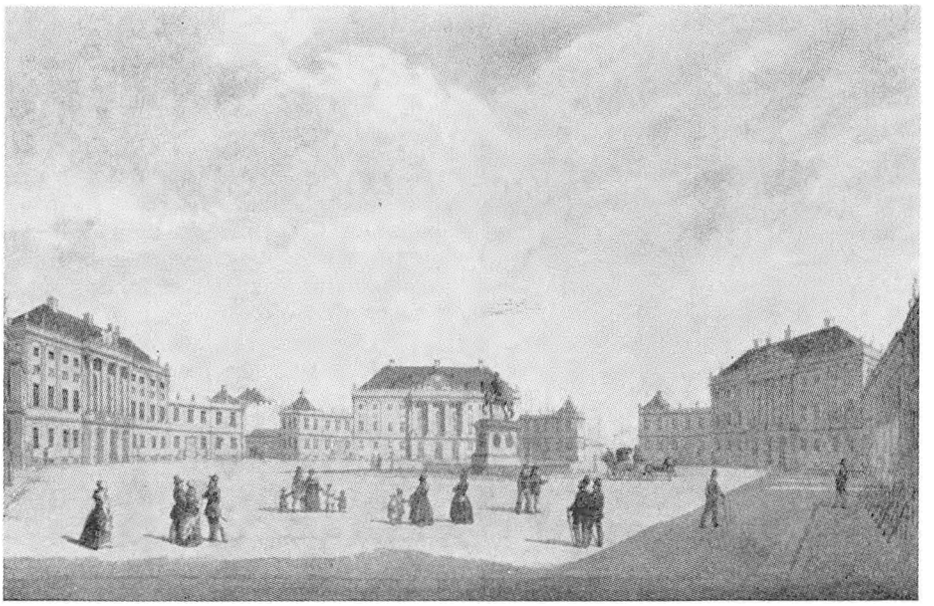

Samtidigt billede af Amalienborg, hvor Kjerstrup via en »strømand« fik tilladelse til at lade 3 luftballoner opstige i anledning af »Hans Majestæts Geburtstag«. Akvarel af H. G. F. Holm.



Både som kronprins og konge viste Frederik VI interesse for Kierstrups ballonopstigninger og støttede ham med penge.

Øvelse og Erfaring at kunne bestemme Vægt og Maal. De franske Kemister havde alt for nogle Aar siden lært at dekomponere Vandet og at frembringe Vandstof-Gas deraf. Denne Maade valgte jeg til at fylde Ballonen, da den er ulige mindre kostbar end den almindelige med Svovlsyre og Jernfilspaan. Pihl beregnede og konstruerede Ballonen, dens Diameter blev bestemt til 24 Fod 2 Tom.; herpaa tog Arbeidet sin Begyndelse. Min Kone syede den, ligeledes slyngede hun Snore og virkede deraf et Næt til at trække over den for at bære Gondolen o.s.v.

Alting gik en Tidlang saa temmelig vel, men nu kom Englænderne (1807); min Kone var nogle Dage før nedkommen med en Dreng og var meget svag.

Efter Englændernes Bortgang begyndte jeg igjen at arbeide, men mismodig og uden Kraft. Tanken om, hvorledes jeg igjen skulde angribe Sagen med Ballonen, kvælte mig bestandig; Kjøbenhavns Beleiring havde sat mig meget tilbage, og der var ingen Udsigt til at skaffe en ny igjen. Efter lang Grublen udkom den Slutning, at en Ballon, sammensat af Papir og alle Slags Klude, samt omgivet med et Seilgarns Net, maatte være istand til at bære et Menneske. Pihl havde alt længe begyndt at trække sig tilbage og var trængt saa langt frem paa Ærens tornefulde Vei, at han ikke længer kunde nedlade sig til Luft-Maskiner; jeg maatte derfor sammenskrabe de mathematiske Stumper, han havde lært mig, og selv udføre de nødvendige Beregninger.«

Vor kobbersmed kommer nu ud for en masse fortrædeligheder på grund af den ulovlige ansættelse af en svend. Han var jo kun frimester og blev indklaget for

lauget, hvis medlemmer han samtidig beskyldte for at bruge bly til fortinning. Sagen blev dysset ned, og ved kronprins Frederiks mellemkomst slap han ind i lauget og fik ret til at holde svende. Men lad os atter give ham selv ordet:

»Sikkert troede jeg nu, at min Lykke var gjort, og at jeg ved min egen Fortjeneste, uden Laan, kunde faa den store Papir-Ballon færdig, hvormed jeg agtede at opstige for at opfylde mit Løfte, uden hvilket det dog ikke var mig muligt at føle nogen Ro eller Glæde.

At jeg ingen Fremskridt havde gjort af Betydning med Ballonen, harmede mig mest; istedetfor at blive velhavende, var jeg kommen tilbage; jeg maatte derfor tænke paa andre Midler til at hjælpe mig. Iblandt mine Søndagsvenner befandt sig en vis *Pechüle,* som havde lært Seilmagerprofessionen; da jeg gjorde hans Bekjendtskab, var han ingen Ting, siden har han taget dansk juridisk Examen og er for nærværende Tid Skolelærer ved et Institut. Han besad i høi Grad Dumdristighed, hvilket netop gjorde ham skikket til at udføre, hvad jeg ønskede. Da mit sidste Forsøg i Citadellet var mislykket, saa vilde jeg ikke gjerne fremkomme offentlig med Noget, forinden et heldigere Foretagende havde udslettet de ufordelagtige Tanker, som hint havde givet Anledning til. Pechüle gav sig ud for Mekanikus, og ansøgte om, i Anledning af Hans Majestæts Gebursdag at maatte lade 3 Luftballoner opstige fra Amalienborg Plads. Alt, hvad han søgte om, blev bevilget, og han betjente sig med forbausende Uforskammethed af sin Lykke. Ballonerne bleve i Stilhed forfærdigede hos mig paa Kakkelovns-Fabriken. Aftenen kom, og Sagen tog sin Begyndelse. Uagtet at jeg paa det Omstændeligste og Tydeligste havde instrueret Pechüle om, hvorledes han havde at forholde sig, blev han i det paagjældende Øieblik, sin sædvanlige Dristighed uagtet, dog forsagt og forvirret og holdt sig i Baggrunden. Da den første Ballon var opstegen, kom Arveprinds Frederik og nogle Officerer ned paa Pladsen og spurgte efter Mekanikussen, men han kom ikke frem; jeg stod med den anden Ballon og havde antændt Blusset, hvorved Prindsen kjendte mig; han spurgte min Svoger, som stod nær mig, om Sagens Sammenhæng, og da der ikke længer behøvedes at gjøre nogen Hemmelighed deraf, saa fortalte han den. Den største Ballon skulde nu op, og jeg maatte have Pechüle frem, da han havde sin, efter Aftale, bestemte Forretning derved. Han havde tabt al Fatning; jeg kom med endel Bomuld, som var dryppet i Sprit, for at lægge det i Ildapparatet, hvor han skulde antænde det; men i Forvirrelsen stak han det an, medens jeg endnu havde det imellem Armene; vel kastede jeg det hastig fra mig, men da jeg var ganske vaad af Sprit, saa stod jeg paa Øieblikket fra øverst til nederst i Lue; en Officer kastede hastig sin Kappe over mig, saa at jeg slap med at svie Haarene. Inden vi fik den antændte Bomuld bragt i Ballonen, var den halv udbrændt; jeg fandt Stigekraften for ringe til at medtage det store Fyrværkeri, som forestillede en Krone, og lod Ballonen opstige uden denne. Kronen blev derpaa sat paa en Rustvogn og afbrændt. Kongen gav 100 Rdl., hvoraf Pechüle fik sin belovede Del. Derpaa meldte jeg mig hos Marechallen og fortalte rent ud, hvorledes Alting var gaaet til, samt overrakte en Ansøgning om at maatte opstige med en Papirballon. Tilladelsen til at lade den opstige fik jeg, men det blev forbudt, at noget Menneske maatte følge med, før det ved Erfarehed var bevist, at en saadan kunde udholde en Tyngde, lig et Menneskes Vægt, og komme ubeskadiget dermed til Jorden. For at skaffe denne Ballon færdig maatte jeg pantsætte mit Værktøi til Møbelhandler Sivertsen samt sælge endel Boskab og ellers gjøre andre Udveie. Min Kone filerede et Seilgarnsnet til Ballonen, som derpaa blev færdig. Den var af 35 Fods Diameter og 40 Fods Axel og blev i Mangel af bedre Leilighed sammensat paa et Loft hos en Bager i Adelgade. Tilskuerne i Citadellet, som jeg dengang bad at gjemme deres Billetter, fik dem ombyttede uden Betaling. Kronprindsen med sin Datter var med paa Exercerpladsen, og Alting lykkedes meget vel. Ballonen tog Retning ad Kjøgebugt og neddalede 1¾ Mil herfra, hvor den blev funden af en Slagter, som bragte den i god Behold tilbage. Indtægten var formedelst de mange ombyttede Billetter kuns maadelig; dog blev de fleste af mine Kreditorer betalt; Kronprindsen skjænkede mig 100 Rdl.

Det var nu bevist, at Ballonen kunde udholde, hvad jeg havde paastaaet og ved Beregning godtgjort; jeg fik altsaa Tilladelse til selv at opstige. Den gamle Ballon turde jeg ikke vove at bruge nok en Gang; der blev altsaa begyndt paa en ny, hvilken for Sikkerheds Skyld blev gjort større; der maatte altsaa ogsaa fileres et nyt Næt dertil. Efter at alle mine rede Penge vare forbrugte, solgte jeg først, hvad der kunde undværes; derpaa laante Sivertsen mig det Øvrige. Ballonen blev

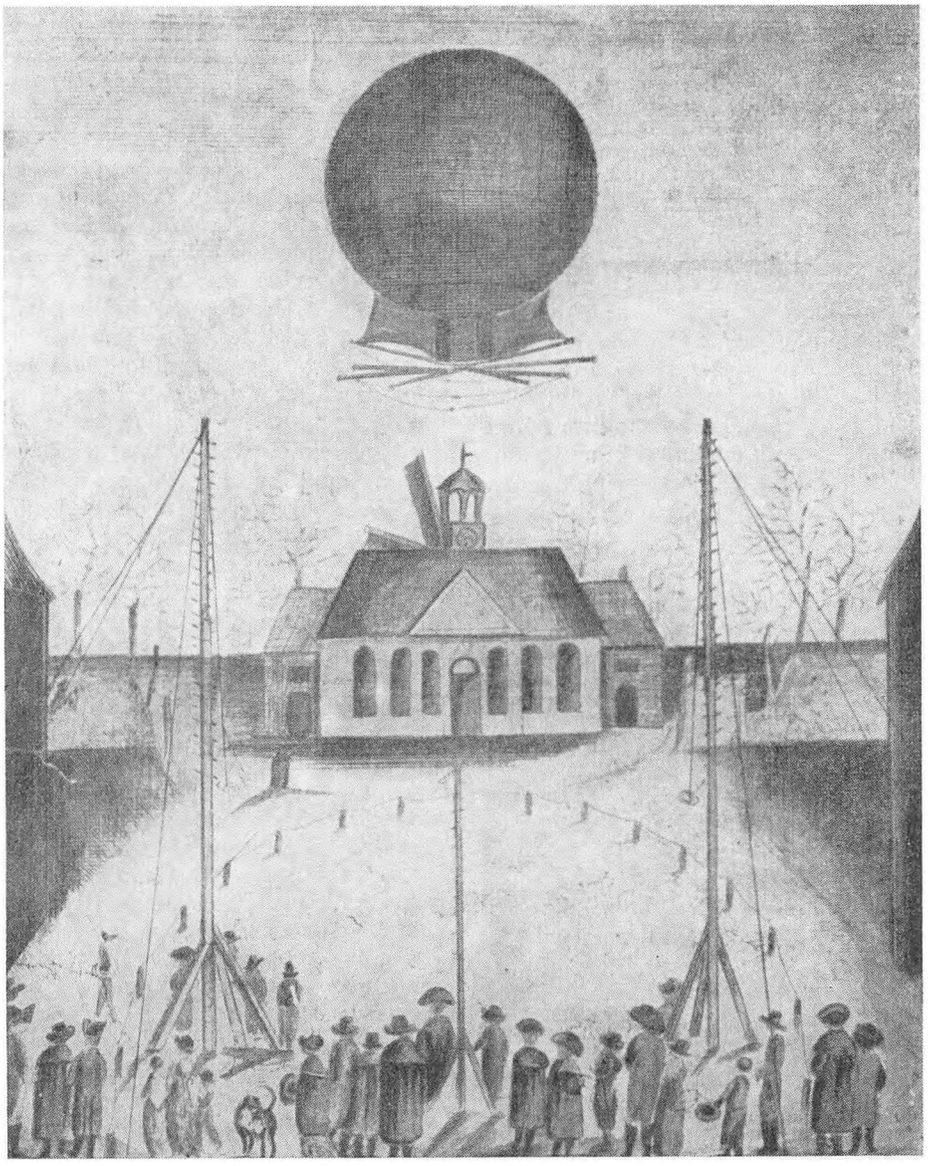

Samtidig tegning af ballonopstigningen fra kirkepladsen i Kastellet den 6. januar 1805.

sammensat paa det Harmoniske Selskabs Balsal. Dagen, som var bestemt til Luftreisen, kom; forat lette Udfyldningen havde jeg erholdt Tilladelse til at grave en Fordybning paa Pladsen. Plads-Majoren modsatte sig dette, dog efter lang Forestilling tillod han det. De til Gravning bestemte Sappører kom ikke, de maatte først hentes paa Tøihuset; Plattenslageren var heller ikke færdig, og jeg maatte opsætte mit Forehavende til om Eftermiddagen. Da endelig Alting var istand, begyndte Fyldningen; Stængerne til Ildapparatet vare vel svage, saa at det istedetfor at være indeni, sank nedenunder Mundingen, men i dette Øieblik lod sig ingen Forandring gjøre. Gondolen blev fastgjort, og jeg steg i den. Vinden stod lige ud over Sundet; den brændende Spiritus regnede ned i Kurven til mig, og Døden syntes uundgaaelig; dog jeg agtede Intet heraf, kuns Tanken om endelig at komme op med en Ballon opfyldte hele min Sjæl. Da jeg mærkede, at Ballonen kuns havde liden Stigekraft, saa kastede jeg Ballasten ud, samt min Kjole, Hat og Støvler for at lette den; endnu blev den holdt tilbage ved Fangelinen, jeg raabte, at man skulde slippe denne, hvorpaa Ballonen begyndte at hæve sig. Endel Officerer, som havde samlet sig omkring mig, grebe pludselig fat paa Gondolen og væltede mig ud deraf; som en Rasende holdt jeg mig fast ved Randen af Kurven og slæbte den med mig, men en vis høi Officer slog mig med Sabelklingen over Haanden, hvorpaa jeg slap, og Ballonen steg op. – Nogle af Mandskabet paa Vagtskibet opfiskede den i Kongedybet, hvor den var dalet.«

Efter denne katastrofe beslutter Kierstrup at emigrere. Han vil til Amerika, men når i første omgang kun til Norge, hvor han får tilladelse til opsendelse af »luftmaskiner«. Det bliver dog ikke til noget, og kobbersmeden tager til England, hvor betingelserne skulle være bedre. I sit fag tjener han så godt, at han mener at have Amerika i sigte, men i sidste øjeblik springer han fra, da det viser sig, at det skib, hvor han skulle være kok, sejler til Afrika. På ny får han godt arbejde i England, og der sker atter lidt på ballonfronten.

»Kobbersmedsvendene i London have for Skik hver Sommer i Forening at give et Gjæstebud i Forstaden Chelsea; en af dem, en Tysker, som havde arbeidet i København og kjendte mig derfra, bad mig i Selskabets Navn at forfærdige dem en liden Ballon, som de vilde betale, samt indbød mig til at deltage i hin Forlystelse. Da Ballonen opsteg, var iblandt andre tvende Handelsmænd tilstede; disse talte længe med den benævnte Kobbersmedsvend saavelsom med min Vært (navnlig Bohn, en Tysker). Af deres Tale forstod jeg, at det angik mig og Ballonen. Bohn foreslog mig nu paa disse Mænds Vegne at træde i Kompagni med dem og først lade opstige et Par middelmaadige Balloner og derpaa selv foretage en Luftreise; de vilde gjøre hele Udlæget og besørge min Underholdning. Gladelig modtog jeg Tilbudet og gjorde strax Begyndelsen. Entreprenøren for den liden Vauxhal indgik den Akkord at lade Ballonen opstige fra sin Plads i de Mellemtider, naar der ikke blev danset, samt at afgive noget Vist af hver Billet. Efter at en Londonner Tidende havde givet Underretning om, hvad der skulde ske, bleve vi gjorte opmærksomme paa at spørge Politiet i dette Distrikt om Tilladelse; han svarede, at saa gjerne han



C. F. Kierstrups ballon i luften. Det var den tur, der endte i Kongedybet.

vilde, saa kunde han ikke, thi der gaves en bestemt Parliamentsakt, som forbød alle Ildballoner, fyldte med brændbar Luft; af andre Balloner maate vi lade saa mange opstige, som vi behagede. Eieren af Vauxhallen var ilde tilmode og frygtede, at Publikum vilde gjøre Allarm, om de ikke fik de belovede Balloner at se. Medens vi talte herom, kom et Par af Naboerne, Eierne af nogle store Kjøkkenhaver, hvori stode en Mængde her brugelige Glasklokker over Planterne; de forestilte, at Ballonen kunde falde ned i deres Eiendom og den udenfor forsamlede Folkemængde trænge ind og søndertræde Glasklokkerne. Vi forestilte dem, at Ballonen ikke kunde dale i saa kort en Afstand, men de lode sig ikke sige, men opskreve Bohns og mit Navn og gik til Politimesteren. Imidlertid fremsatte Vauxhals-Eieren en god Frokost, og da nogle Glas Vin havde bortjaget de mørke Forestillinger, faldt Bohn paa det Indfald at lade Ballonen opstige fra den anden Side af Themsen, hvilket ikke hører til Londons Grevskab; dette blev strax besluttet og aftalt.«

Men forsøget blev alligevel ikke til noget. Forhindringerne var både for mange og for store. Kierstrup besluttede at give op og tage hjem. Han ville ikke have mere med balloner at gøre!

»Noget trøstede det mig, at Tiden dog ikke ganske var bleven unyttig anvendt, da jeg havde lært meget i London, hvorved jeg troede at blive nyttig i min Fødestad. Efter 5 Dages lykkelig Seilads landede vi ved Drøbak, 3 Mil fra Kristiania. Derfra havde jeg til Kjøbenhavn 60 Mil, hvilke blev tilbagelagte ved 10 Dages Fodreise.«

Atter hjemme i Danmark genoptager han sit gamle arbejde og kaster sig især over themaskiner, men det går ham ilde. Han giver sig til at drikke og får epilepsi, som kræver hospitalsindlæggelse. Men James Prices d. æ. mislykkede forsøg i Citadellet gav anledning »til, at mange Bekjendte tilskyndede mig at begynde paa en Luftreise, samt lovede, at naar jeg havde Tilladelse, vilde de hjælpe til at forskaffe Udveie til de første Omkostninger. Naar saaledes Begyndelsen var gjort, mente de, vilde nok det Øvrige lade sig tilveiebringe. Vistnok burde jeg af Erfarenhed have lært, hvor lidet slige Løfter og smigrende Forhaabninger er at forlade sig paa; dog den Skibsbrudne griber efter ethvert endog kun tilsyneladende Redningsmiddel. Min Hjerne, i hvilken det nok ikke saa aldeles rigtig stod til, sammenspandt en Del underlige Griller; saaledes beskyldte jeg mig selv for Feighed, idet jeg havde ladet mig afskrække fra at fortsætte mine Bestræbelser for at opfylde mit engang offentlig givne Løfte: at opstige med en Ballon; dette betragtede jeg som en stor Troløshed, da mig syntes, at Intet uden Døden kunde fritage mig derfor. Alt, hvad jeg eide af Penge Værd, blev solgt, og for det Indkomne kjøbt nogle taalelige Klæder; derpaa forfærdigede jeg en Tegning og Beregning samt skrev en Ansøgning, som jeg ville overrække Hans Majestæt. Samme Dag, som jeg haabede at tale med Kongen, blev jeg underrettet om, at det for det første ikke mer blev Nogen tilladt at gjøre Forsøg til en Luftreise. Den erholdte Efterretning betog mig ganske min endnu overblevne Forstand.«

Det er nu helt ude med Carl Frederik Kierstrup. Syg paa sjæl og legeme søger han arbejde forskellige steder, men intet vil lykkes for ham, heller ikke en påtænkt mindre ballonopstigning på Bakken, og han ender på Almindeligt Hospital. Herfra hjælper professor Herholdt ham til en portnerstilling på Bistrupgård ved Roskilde, ganske vist som lem. Men denne foragtede betegnelse slipper han efterhånden for og ender så sine dage hernede engang i første fjerdedel af 1800-tallet. Helt præcis vides ikke hvornår. Han var uvidende om, (man kan måske med rette sige desværre), at han engang skulle blive betragtet som en af de danske luftens pionerer. Der er al mulig grund til at drage den brave borger frem af glemselen.

KIOSKDRENGE OG STATSDRENGE

DA KØBENHAVNS SVAJERE TRÅDTE DERES BØRNESKO

De første svajere, der naturligvis ikke kaldtes svajere, sås på de københavnske gader i 1890. Det var »en del håndværkere og forretninger, som lod deres lærlinge og bude køre to- og trehjulede cykler, og disse unge mennesker, især smededrengene, fik ry for at køre vildt og spredte skræk og rædsel om sig blandt fodgængere«.

Cyklebudet var dog i disse første år som enlige svaler i gadebilledet. Cyklens ydeevne som transportmiddel var endnu problematisk, den var også temmelig dyr – og desuden havde man jo både den to- og den firehjulede trækvogn, de var gode og velprøvede.

Men midt i halvfemserne sker noget, som på mere end én måde forandrede det københavnske gadebillede. – I juni 1896 åbnedes Københavns Telefon Kiosker på ti forskellige steder i byen. De blev hurtigt populære for den service, som fra den første dag ydedes publikum. Ikke mindre end 15 forskellige tjenester tilbød kioskerne sig med. En af de ting, som slog bedst an, var, at man pr. *cyklebud* kunne få besørget il-, ekspres- og almindelige telegrammer samt breve og småpakker inden for Københavns bygrænse. – Svajerne var kravlet ud af deres svøb.

Kioskdrengene, som hurtigt blev deres kælenavn, blev ivrige konkurrenter til det populære *esprit de corps,* de hvidtrøjede bybyde, som siden 1860'erne havde været københavnernes fortrolige hjælpere. Konkurrencen blev hård, for bybudene lod sig ikke slå ud, hverken i 1. eller 2. omgang.

For øvrigt var der nok at tage fat på for de raske kioskdrenge. Foruden breve, pakker og almindelige byærinder, blev der f.eks. i 1902 udbragt 56.000 telegrammer, og 1905 var antallet oppe på over 100.000.

– Der var kommet gang i pedalerne!

Et af budene fra den første tid, N. P. Andreasen, fortæller: »Vi var 15–20 store drenge, der fik det job. Vi fik cykel, uniformsbluse og en flot skottehue og 6 kr. om ugen for at arbejde fra 8 morgen til 8 aften. Vi var raske drenge og blev hurtigt populære i byen. Vi kørte med ekspresbreve, bragte blomsterbuketter ud, fornyede lotterisedler, hentede teaterbilletter, var teaterklappere og meget andet. En tid kørte jeg hver dag ud til Frederiksberg slot, hvor der var officersskole med en frokostpakke til en siamesisk prins. Der var også en lille dame, *blonde Mathilde,* hun boede i det, man kaldte »Mayonnaisekvarteret«. Hun forlangte altid *lille ni,* det var mig, og jeg kørte så ud med små billetter til hendes venner blandt byens levemænd, det gav gode drikkepenge. – En gang var vi 15 stykker til Ernst Bojesens jubilæum på Skydebanen. Vi bar hver en kinesisk vase med en påmalet brækspruttе. Så sang vi en sang på melodien »Ah Mathis« og gjorde vældig lykke. – Det var den store blækspruttefest 12. januar 1897. Ernst Bojesen havde udfoldet meget initiativ ved kioskernes oprettelse.

De havde det slet ikke kedeligt, de store drenge, men de syntes, de fik for lidt i løn, og *lille ni* blev udset til at være en slags prøveklud. En dag, han blev særlig rost for en anstrengende tur, tænkte han: nu eller aldrig! og så busede det ud: »Jamen jeg skulle sige fra far, at jeg skulle have en krone mere om ugen!« – Jeg nåede lige at dukke hovedet for den lussing, der blev ramlet ud – min fine hue havnede i papirkurven – og så blev jeg hældt ud.

Men der var krummer i de unge mennesker. Det var jo i årene før den store lock-out, hvor arbejdernes faglige organisationer voksede sig stærke og kampkraftige. De mange lønaktioner, der i disse år førte til gode resultater for arbejderne, har formodentlig været et forbillede. – De unge mennesker strejkede! de nedlagde arbejdet og satte strejkevagter ud – der var orden i sagerne! – Ganske vist blev et par af datidens »store« betjente sat til at hindre deres »narrestreger«, men drengene legede kispus med lovens »tunge« håndhævere – og det lykkedes ikke telefonkioskerne at få nye drenge. Strejken blev afblæst, og selskabet gik med til lønforhøjelsen. – Det er formodentlig første gang i dansk fagbevægelses historie, at unge mennesker i 14–16 prs alderen selv organiserer og vinder en lønkamp! – Ellers var bude og bydrenge på den tid fuldstændig ubeskyttede.

Carl, der begyndte som bydreng i 8 års alderen, blev 15 år gammel ansat i et stormagasin. »Jeg begyndte den 5. oktober 1903 og fik 7 kr. i ugeløn. Jeg blev ansat i glas og udstyrsafdelingen, og jeg hentede bl.a. varer fra de forskellige grosserere og glasværker. Jeg cyklede ikke. Magasinet ejede ingen cykler, og selv om man havde én privat – hvad jeg ikke havde – måtte man ikke bruge den. Direktionen kunne ikke lide cykler. Når jeg var færdig med mit daglige arbejde i afdelingen, skulle jeg ved fem-seks tiden om eftermiddagen være med til at læsse vognene, der kørte ud med varerne til kunderne. Magasinet havde dengang fem vogne, og hver kusk havde en dreng til medhjælp. Ude på turen tog drengen og kusken hver sin rute, mødtes på aftalte steder til en ny tur osv.

Ved halvtitiden fik jeg mit sidste »kluns«, som vi kaldte varerne. Jeg var ikke altid i lige godt humør, ofte græd jeg mine modige tårer – det hele forekom mig uoverkommeligt. Gadedørene var ofte lukkede, så måtte jeg enten vente, til nogen kom og skulle ind, eller henlede kundens opmærksomhed ved at kaste småsten op på vinduerne. Af og til blev jeg skældt ud, fordi jeg kom så sent. Men det gjorde stærkere indtryk på mig,



De hvidtrøjede bybude havde siden 1860'erne været københavnernes fortrolige hjælpere. De havde faste stadepladser og ordnede alt det, som dragere, kioskbude og budforretninger i dag udfører. Maleri af Erik Henningsen: Politibetjent og Bybud. 1885.

brølede jeg endnu mere, ikke fordi jeg havde medlidenhed med mig selv, det tænkte jeg ikke på, sådan havde de andre bude det jo også. Når jeg græd, var det, fordi arbejdet oversteg mine kræfter. Ved elleve-halvtolvtiden kom jeg hjem til mor og fik min varme *vov-vov-vælling*, mælk med rug- og franskbrødsterninger. Så gik jeg i seng og sov bekymringerne væk. – Kun én gang om ugen, søndag eftermiddag, når jeg kom hjem fra min tur, hyggede vi os med rigtig varm middagsmad!«

Nogen tid efter sin ansættelse havde Carl en ubehagelig oplevelse. Han blev sendt i byen med en pakke til en ret stor værdi, mellem 1800 og 2000 kr. Han afleverede pakken rigtig på adressen, men kort efter blev der reklameret. Pakken var ikke modtaget! En større undersøgelse hjalp ikke. – Såvel bude som kuske skulle erstatte, hvad der bortkom. Og man var allerede begyndt at tilbageholde to kr. om ugen af hans løn, da mystikken blev hævet. Det var vaskekonen, som havde modtaget pakken, stillet den til side og glemt den. Først næste vaskedag opdagede hun fejlen, og Carl var glad.

Carl fik lønforhøjelse på en anden måde end kioskdrengene. – En lang tid hentede han hver dag kl. 12 chokolade og tre briocher til direktøren. Det hændte af og til, at direktøren kun spiste de to briocher – så fik Carl den tredje, og det var en himmerigsmundfuld! – Ved en sådan lejlighed spurgte direktøren, hvor meget han spiste om dagen?

»20 rundtenommer,« svarede Carl.

»Hvordan kan din mor klare det – hvad får du på maden?«

»Fedt og kartofler,« svarede Carl, som sandt var, for andet kunne der ikke blive råd til. – Efter denne samtale fik han to kr. mere om ugen.

Hvorfor blev unge mennesker bude og bydrenge? Det har været gjort gældende, at deres evner vel ikke berettigede dem

KLAGE OVER KIOSKERNE

Kære »Dag til Dag«!

Mange gange har pressen omtalt den overpris, kioskerne beregner sig for salg af frimærker, men det er måske ikke den ærede redaktion bekendt, at der nu skal betales yderligere 5 øre for at få lov til at dyppe pennen for at skrive 2 à 3 linjer på et brevkort til 5 øre, ialt altså 11 øre.

Dette grænser stærkt til optrækkeri.

Med højagtelse
J. A. Hock,
grosserer.

Klip fra Politiken 12. sept. 1910.



En rask kioskdreng.

til nogen anden stilling i samfundet. – Det er i alt fald ikke rigtigt. I 1910 havde 30 pct. af alle skolesøgende børn erhvervsmæssigt arbejde. Den største gruppe er bydrenge, mælkedrenge og bypiger. Udover skoletiden havde børnene gennemsnitlig over fire timers dagligt arbejde. Lærerne, som skaffede materiale til denne undersøgelse, hævder, at det ikke var de dårligst begavede børn, som arbejdede. Skolerne fungerede i stor udstrækning som anvisningskontor, og der forlangtes altid *kvikke og opvakte* børn! – Departementschef Adolph Jensen, som bearbejdede dette materiale, understregede, at »de arbejdende børn faktisk hører til klassens middel-elever, til trods for at deres naturlige evner og anlæg anviser dem plads blandt de flinkere.«

Hjemmenes økonomi var afgørende for børnenes arbejde. I 1910 betød en skolesøgende bydrengs indtægt erstatning for faderens løntab under den normale arbejdsløshedsperiode – eller drengens løn dækkede et års husleje for en to værelsers lejlighed. – For en arbejderfamilie med 3–4 børn, var det så godt som umuligt at have de to ældste børn i lære, det gik lettere med de yngste, da de ældste så bidrog til familie-økonomien ved deres fortjeneste som bude og arbejdsdrenge.

Andreas blev ni år gammel bydreng hos en skomager og fik to kroner om ugen. Han fortæller her, hvordan han lærte at køre på cykel.

»En dag sagde mester til mig: Vi har fået for meget at bestille, så jeg har fået lavet en cykel til dig – du får den i morgen! Det gav et helt chok i mig – en cykel var jo min store drøm – men jeg havde aldrig kørt på sådan en!

Næste dag sagde mester: Her er så din cykel – synes du ikke, den er pæn? – Jo, den er pæn, sagde jeg og tænkte, hvordan skal det gå? – Nå, så kør på den, sagde han. Men jeg kan jo slet ikke køre, sagde jeg. – Så må du sku lære det, sagde han. – Jeg blev stående, for jeg mente jo, at nogen måtte hjælpe mig. – Hvad står du der og glor efter? sagde han. – Vil De ikke hjælpe mig, spurgte jeg. – Nær, gu gør jeg ej, sagde han, tror du ikke, jeg har andet at bestille. Tag du cyklen og kør rund ude på vejen! – Ih, tænkte jeg, det lærer du *aldrig*. Jeg var ikke spor stolt, både mester og svende kunne jo stå nede i kælderen og spande mig af og grine, når jeg væltede. – Jeg prøvede efter bedste evne at komme op på cyklen, men det gik ikke, den havde fast nav. Når pedalen gik op, slog den mig af, og så væltede jeg. Det gjorde jeg mange gange. Men så bankede mester på ruden og råbte *idiot!* og det ville jeg nu alligevel ikke have siddende på mig. Så prøvede jeg at stille cyklen ind til kantstenen – det havde jeg set andre gøre. Jeg kom i gang og kørte virkelig et lille stykke, før jeg væltede. Jeg prøvede igen og igen og kørte hver gang lidt længere.

Men så råbte mester pludselig: Nu kan du godt komme ned, nu kan du ikke ligge og lege mere! – Hele øvelsen havde ikke varet tyve minutter. Da jeg kom ned, skulle jeg ud med pakker. Jeg tog bylten og hoppede af sted. – Hov, hov, råbte mester, du skal køre, hvad tror du ellers, du har fået en cykel til! – Men jeg kan jo slet ikke køre! – Jo du kan, det har jeg set. – Jamen hvad med alle pakkerne, protesterede jeg. – Dem kan du tage under armen, sagde han. – Men hvordan skal jeg så styre? – Du kan styre med én hånd, din klovn! – Nu skal jeg hjælpe dig i gang, og så kører du over på Frederiksberg hospital! – Ja, tænkte jeg fuld af bitter skadefryd, der kan han så få lov at hente mig ovre, for jeg bliver nok indlagt med knuste knogler! – Nå, mester hjalp mig i gang – og den kolde sved perlede på min pande. Jeg skulle jo over krydset ved Nyelandsvej og Fasanvej, og standse kunne jeg ikke. Der var ikke andet at gøre end køre lige på. Men jeg kom da helskindet over og fik afleveret skoene til sygeplejerskerne. Bagefter tog jeg mig en ekstra tur og følte mig som en hel svend.

Men så dagen efter! Jeg skulle op til Lorry med en pakke. Bagefter kørte jeg over fortovet ud i Allegade. I det samme kom en taxa, en af de høje, som de var dengang. Den var i vejen for mig, for standse kunne jeg stadig ikke, og så jollede jeg lige ind i taxaen med det resultat, at cyklen fløj til den ene side, og jeg røg ind under vognen – og så fik jeg set, hvordan et automobil så ud nedefra! Chaufføren bremsede, sprang ud og skældte mig ud og gav mig sådan et par på kassen – det var de eneste

skrammer, jeg fik, det var dem, jeg fik af ham. På den måde fik jeg lært at cykle.

Det gik mere højtideligt til, da Telegrafvæsenets bude lærte at cykle. – Telegrafvæsenet indførte cyklen i 1898, og en telegrafist var lærer. Som øvelsesplads benyttedes Rosenborg eksercerplads. Når telegrafbudene havde den efter lærerens mening tilstrækkelige sikkerhed i at køre, blev der afgivet melding til telegrafbestyreren. Bestyreren mødte da på eksercerpladsen, hvor præsentationen foregik under stor højtidelighed. Telegrafbudene blev beordrede til at køre med drejninger til højre og venstre samt udføre det uundgåelige »ottetal«, for derefter som afsluttende præsentation at køre en runde forbi telegrafbestyreren og hilse, ganske vist kun ved at tage hånden til kasketten. Først når dette var lykkedes, var manden »frikører« og kunne slippes løs på gaden som »cyklist«!

Det var dog kun få telegrafbude, som blev cyklende. I 1898 indførtes et »cyklebudsystem«, hvortil ansattes unge mennesker, der var fyldt 14 år. – Og *statsdrengene,* som de blev kaldt til forskel fra kioskdrengene, satte med deres røde cykler meget hurtigt præg på den cyklende trafik i København. Ved århundredskiftet var de allerede et hundrede stykker, og tallet steg år for år.



I juni 1896 åbnedes Københavns Telefon Kiosker på ti forskellige steder i byen, og forandrede på mere end én måde det københavnske gadebillede. Ikke mindre end 15 forskellige tjenester tilbød kioskerne sig med, og de blev hurtigt populære. Tegning af J. L. Ridter i »Dagbladet« 10. nov. 1913.

Der krævedes en god skoleanbefaling for at blive ungt telegrafbud, og der herskede en særlig ånd i Telegrafvæsenet, som fik de unge mennesker til at holde selvjustits og virke opdragende på hinanden – men de var alligevel raske drenge og naturligvis parate til løjer. En yndet sport var at *slå grønt!* Det var, når to bude på samme tid hver fik en tur af samme længde og så fulgtes ad. Hvis hver tur f.eks. var på 20 minutter, skulle *begge* ture køres på samme tid. Det var selvfølgelig forbudt, men netop derfor havde det sin særlige tiltrækning. – En gang ville en telegrafist knalde to bude, der havde slået grønt. De var klar over, at han var efter dem, men gennemførte alligevel turen med telegrafisten så at sige lige i baghjulene. Og for at narre ham rigtig eftertrykkeligt og sætte et flot punktum for spøgen, kørte de på hjemvejen gennem Kastellet, ind gennem Frihavnsporten og ud gennem Norgesporten, hvor telegrafisten blev hængende – Norgesporten var nemlig spærret for civile!

Et andet fhv. telegrafbud fortæller om de store dage, når de engelske og russiske kejserskibe ankrede op. Det var både en oplevelse og en særlig fin tjans at bringe telegrammer ombord. Somme tider lå der tre skibe, *Polarstjernen, Czarewna og Victoria and Albert.* – »Vi skulle have en færgemand til at ro os derud. Han fik 50 øre til Polarstjernen, 75 øre til Czarewna, og når man fik dem alle tre, hvad godt kunne ske, skulle han have en krone, men vi fik en krone i færgepenge på hvert skib, så der blev jo en daler i overskud. – Havde man kun et telegram og syntes, at man ville tjene færgepengene selv – og var fræk nok, kunne man gå hen til russeren, der stod og signalerede, og sige: *Chalup hier!* Så vinkede han, og så kom de roende ude fra skibet. Som 16 års knægt var man jo vældig stolt over at sidde i kejserchaluppen under czarflaget, der var meget større end båden – og redde sig en krone ekstra!

De kongelige var i det hele taget meget flinke. Jeg kom engang ind på Amalienborg med et telegram. Ligesom jeg var kommet ind i palæets forgemak, kom enkekejserinde Dagmar hjem fra en køretur ledsaget af denne her store livkosak. Og idet hun passerede forgemakket stillede tjenerskabet sig op på to rækker og pillede ydertøjet af hende, chenille, hat, handsker, paraply og hvad det ellers var. Hun standsede slet ikke – det så ejendommeligt ud. Men der var ingen, som forbød mig at være tilskuer.

Helt anderledes gik det mig engang i Ø.K. Jeg var kommet ind i forhallen og havde lige set et glimt af etatsråden, H. N. Andersen, så var der én, som huggede mig i kraven og puttede mig ind i en telefonbox – og der måtte jeg pænt blive, til etatsråden havde fjernet sig!

Det var for øvrigt de unge telegrafbude, som oprettede den første budorganisation i Danmark. Den var naturligvis begrænset til deres eget område, men var en faglig organisation, som beskyttede sine medlemmer. Den blev stiftet i 1908 og arbejdede for bedre kår og løn, men først og sidst for fast ansættelse efter det 18. år. Det var stillet i udsigt, men blev ikke stort mere end tomme løvter. Gennem ti års energisk og målbevidst arbejde lykkedes det disse unge mennesker at føre deres krav til sejr. Efter en kort strejke i 1919 blev det efterhånden forhadte cyklebudesystem afskaffet og alle over 17 år fast ansat som voksne telegrafbude.

På dette tidspunkt havde cyklebudene i det private erhverv – efter et mislykket forsøg i 1913–14 – også dannet deres faglige organisation. – Svajerne havde trådt deres børnesko. – De var blevet en stand! *Charles Haugbøll.*

FRA PUBLIKUM

Hr. redaktør!

Tillad mig gennem Deres højtærede blad at påtale følgende mildest talt mærkelige forhold. Jeg benyttede i går et kioskbud fra Københavns Telefonkiosker, idet jeg telefonerede til kontoret, at der skulle sendes en dreng til navngivet sted for dér at hente et brev og bringe samme til mig. Da budet kom, opkrævedes der 10 øre ekstra »for at nedskrive beskeden til budet«. Man forklarede mig omhyggeligt på kontoret, at såfremt jeg havde beordret budet til det opgivne sted og dér havde ladet ham få besked om, at han skulle bringe et brev hen til mig, så ville disse ti øre ikke være blevet opkrævet! Altså fordi selskabet forud ved, hvor drengen skal hen, hvilket vel må betyde en forskel, skal rekvirenten betale 10 øre ekstra. Selve beløbet spiller en meget ringe rolle. Rolle, om end det er ca. 25 pct. forhøjelse af taksten, men jeg finder tanken for mærkelig som et udslag af, hvad man tror at have ret til at byde publikum, netop i håb om, at ingen gider gøre vrøvl over en slig bagatel.

Jeg gider!

Med højagtelse
Deres ærbødige
A. L.

Klip fra Nationaltidende 24. dec. 1916.

BORGERLIG-HISTORISKE FODNOTER GENNEM 1000 ÅR

Selv om det er et 800-års jubilæum, København fejrer i 1967, går byens historie adskilligt længere tilbage. Det er derfor ikke nogen tilsnigelse at tale om fodnoter gennem et helt sekel. Vi vil ikke gøre det gennem en opremsning af en masse »årstal«, som ingen alligevel kan huske bagefter. Det erindrer vi sikkert alle alt for godt fra vor egen skoletid. Når vi virkelig skulle more os med at læse historie, tyede vi til fodnoterne, trykt med en mindre skriftgrad som tegn på, at det ikke var noget, man kom op i til eksamen, men som læreren alligevel ville sætte pris på, at man dog kendte en smule til. Historien består selvfølgelig også af *store* årstal, som markerer de skelsættende begivenheder. Nu er der det ved den slags begivenheder, at det i reglen først er længe efter, at de er hændt, at deres store betydning går op for folk. De samtidige levede for tæt inde på det, der skete, til at kunne få den nødvendige afstand. Det, der er stort i dag, og som måske betyder alt for Dem og Deres, kan i morgen være bortvejret for vinden, som det sker med små mosaikker. Men en skønne dag sættes de sammen pany – og se, så har man et billede af svundne tiders almindelige mennesker, og heri kan man så alt efter sin indstilling fylde de store ting på. Så får de perspektiv.

Det følgende bliver en sådan borgerlig mosaiklægning, for overskuelighedens skyld inddelt i århundreder. Og lad det være sagt med det samme – valget af fodnoter er personligt. De er velkommen til at lave det om.

1000-tallet

1000 Vikingetiden ophører officielt.

1025 Saxo beretter, at Olav den Hellige går i land på Sjælland og stævner folk til ting på Gammeltorv for at få dem til at svigte Knud den Store, men han får ikke held med sig.

1068 Adam af Bremen rejser gennem Danmark og skriver senere den første kulturhistoriske skildring af landet.

1095 Københavnske deltagere i det første korstog.

1100-tallet

1125 Der indføres kirketiende.

1140 Roskildekrøniken, vor første Danmarkshistorie, skrives af ukendt forfatter.

1157 Biskop Absalon får efter blodnatten den 9. august i Roskilde gavebrev på byen Havn af kong Valdemar.

1167 Absalon påbegynder opførelsen af sin borg, hvis rester ligger under Christiansborg.

1170 Knud Lavard hensættes i helgenskrin i Næstved.

1177 Absalon giver sin forgænger, bisp Eskil, der drager til Clairvaux, varme teglsten i sengen, da den gamle mand klager over kolde fødder.

1200-tallet

1201 Absalon dør i Sorø.

1209 Den 14. september indvies Vor Frue Kirke i København.

1219 Dannebrog falder ned fra himlen ved Lyndanisse.

1238 Grevinde Irene af Reginsten skænker sin gård på Gråbrødretorv til klostret, Skt. Katharinae, byens første.

1249 Lübeckerne plyndrer København og bandlyses et par år senere af paven.

1254 Med stadsrettens indførelse får borgerne lov til at lade kvæget græsse i Serridslev – det nuværende Scherfigsvej i nærheden af Hellerup.



Københavns ældste segl fra 1296 gengiver sikkert Absalons borg med den kredsrunde kridtstensmur.

1259 Den rygiske fyrst Jarmer erobrer København, jfr. Jarmers Plads.

1261 Der omtales et hospital for spedalske ved den endnu ikke eksisterende Skt. Jørgens Sø.

1274 København har nu fire rådmænd.

1280 Københavnerne får tilladelse til at skære kalksten på Saltholm til opførelse af stenhuse.

1281 Første vejerbod oprettes ved stranden ud for Hyskenstræde.

1300-tallet

1307 Den første læge nævnes i København.

1331 Kvægpest og hungersnød hærger i Danmark.

1348 Københavnerne får ret til at drive handel på Dragør marked som i Skanør.

1349–50 Byldepesten raser overalt i by og på land.

1350 1. maj nævnes den første borgmester i København.

1363 9. april holder den 10-årige, senere dronning, Margrete bryllup med Håkon VI af Norge.

1372 Krudt omtales første gang herhjemme.

1395 Der eksporteres årlig over 100.000 tons fra Skånemarkedet til tyske byer.

1400-tallet

1425 Erik af Pommern indfører Øresundstolden.
København får sine første herberger for rejsende.

1429 Der bor seks guldsmede i hovedstaden.

1368 Byen har nu 3500 indbyggere.

1443 Det bestemmes i stadsretten, at ingen må have sin »hemmelighed« nærmere end 1 alen fra gade eller nabohus.

1445 26. september står Christoffer af Bayerns bryllup på Københavns Slot. Byen er fra nu af kongefamiliens hjemsted.

1449 1. juni invies universitetet i den nuværende bispegård.

1454 Kongens Bryggerhuus på slottet omtales første gang og er stadig grundlaget for den ældste eksisterende industrielle virksomhed i København.

1489 Godtfred af Ghemen nedsætter sig som Københavns første bogtrykker.

1492 Kong Hans stadfæster magistratens ret til at oppebære 1 pund peber af hver udenlandsk kræmmer, som opslår sin bod i staden. Deraf kommer ordet pebersvende.

1494 Uartige, eller som det hed »uhøviske«, kvinder skal bære en hue halvt rød og halvt sort.

1500-tallet

1500 København har 10.000 indbyggere.

1509 De offentlige badstuer lukkes på grund af frygt for kønssygdomme.

1515 13. januar kl. 18. København rammes af et jordskælv, der dog ikke kræver ofre.

1516 Christian II indkalder 200 hollandske familier og skænker dem St. Magleby og Saltholm.
1522 Alt betleri forbydes uden tiggertegn.
1537 Ægteskabsbrud straffes fra nu af med døden – mænd ved halshugning og kvinder ved drukning i en sæk.
1540 Fire hekse brændes.
1549 Der sælges blød, grøn sæbe for første gang.
1576 Det forbydes at holde svin i hovedstaden.
1582 »Store Lækkerbidsken«, byens herberg for standspersoner, opføres på Højbro Plads.

1600-tallet

1610 26. februar: Københavns Borgervæbning oprettes.
1620 Børsens opførelse påbegyndes.
1621 Beskatning af brændevin indføres første gang.
1642 Rundetårn fuldføres.
1659 Stormen på København 10.–11. februar.
1660 Borgerlige får lov til at holde karosser.
1661 Paraplyer begynder at komme i brug.
1665 8. januar: Den første avisannonce i Danmark: En lærer i bogholderi tilbyder undervisning.
1669 Chokolade omtales første gang.
1676 Ole Rømer bestemmer lysets hastighed.
L'hombrespillet indføres.
1681 København får sin første gadebelysning, ca. 500 tranlygter, der dog ikke skal tændes i måneskin eller i de lyse nætter.

1700-tallet

1700 De første jyske hosekræmmere får borgerskab i København med stadeplads på Amagertorv.
Byen har ca. 62.000 indbyggere.
1704 Frederiksberg Allé anlægges.
1711 Pesten raser og kræver 22.000 dødsofre.
1714 En musketer henrettes på Nytorv for at have forskrevet sin sjæl til djævlen.
1725 De første lejebiblioteker opstår.
1747 Det bliver almindeligt at avertere værelser på landet for københavnerne til sommerophold.
1749 Berlingske Tidende begynder at udkomme.
Vesterbro er ved at blive forlystelseskvarter. Der er 22 øltappere uden for Vesterport.
1757 Der fastsættes bødestraf for drukkenskab.
1758 Højrekørsel i gaderne indføres.
1764 Gadefejning bliver et offentligt anliggende.
1768 Christian VII's elskerinde, Støvlet-Kathrine, deporteres til Hamborg.
1770 Frugt- og vanilleis vinder indpas.
1780 Dyrehavsbakken begynder at vinde yndest med sine forlystelser.
Fartbegrænsning indføres i gaderne. Man må kun køre »i lontetrav«.
1788 Det forbydes at tømme latrinspande i rendestenene.
1796 Brevpostbudene får rød uniform.

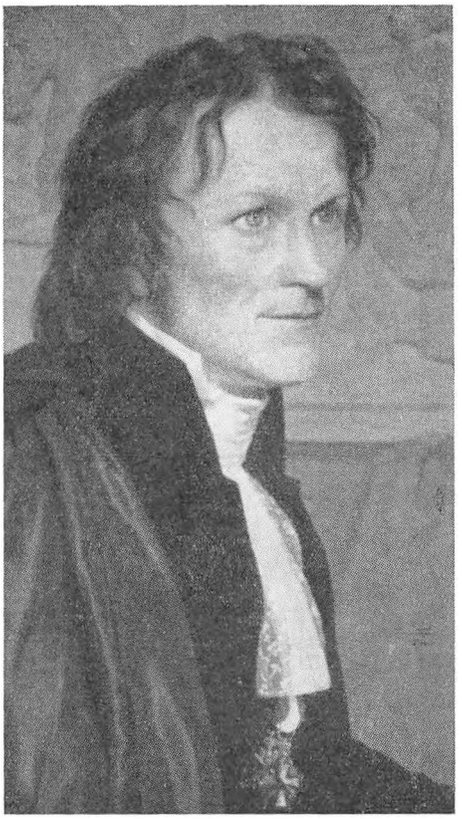

I 1838 udnævntes Thorvaldsen til Københavns første og stadig eneste æresborger.

1800-tallet

1800 Der findes nu 316 brændevinsbrænderier i hovedstaden.
1801 København har 100.975 indbyggere, hvoraf for første og eneste gang de fleste er mænd.
1802 Guldhornene stjæles fra Kunstkammeret og omsmeltes af tyven.
1805 Kvinder overværer for første gang forelæsninger på universitetet.
1811 Det første juletræ tændes hos Orla Lehmanns fader i Ny Kongensgade 6.
1819 Det første dampskib, »Caledonia«, ankommer til havnen og sættes ind i rutefarten til Kiel.
1825 Et centralvarmeanlæg med varm luft indrettes i ejendommen Bredgade 6.
1828 Droscher indføres. De to første havde holdeplads på Amagertorv.
1830 Gymnastikundervisning indføres i alle københavnske skoler.
1838 Thorvaldsen udnævnes til byens første og stadig eneste æresborger. Indkøbet af 5000 stk. penne til magistraten kritiseres offentligt.
1840 H. C. Lumbye begynder sine første wiener-koncerter på Hotel d'Angleterre.
1843 15. august: Tivoli åbnes.
1844 Kunstige tænder omtales første gang.
1847 Lysekronen i Det kgl. Teater falder ned og sårer fire personer.
1851 14. juli: Første borgerlige vielse på rådhuset.
1859 Zoologisk Have åbnes.
1863 Endnu er 3000 kreaturer opstaldet i den indre by.
1872 13. november: Stormflod.
1874 Første nummer af »Social-Demokraten« udkommer.
1880 Folkemængden den 1. februar er 273.322.
1883 Første fodboldkamp mellem to klubber på Rosenborg eksercerpads.
1884 Dagbladet Politiken grundlægges.
1889 Kommunen bevilger penge til den første legeplads for børn på Kapelvej.
1892 Første elektriske gadebelysning tændes på Kongens Nytorv.
1895 Færgeforbindelsen Frihavnen–Malmö åbnes.
1899 Omstigningsbilletter på sporvejene indføres.

1900-tallet

1901 København har ca. 492.056 indbyggere.
1902 »Den underjordiske« åbnes på Amagertorv.
1903 Automobiler indregistreres første gang.
1906 Bananvognene dukker op i gadebilledet.
1910 Første landskamp Danmark–England spilles på KBs baner ved Skt. Markus Allé.
Flyveren Alfred Nervø flyver ind over København.
1911 Hovedbanegården indvies.
1913 Man danser tango.
1914 Første smørrebrødsfabrik oprettes.
1916 Første huslejelov indføres.
1917 Hamstring bliver almindelig.
1919 De første wienerbørn kommer hertil.
1921 Folkemængden pr. 1. februar er 699.829.
1922 Første annoncer om skønhedsmidler.
Første radioudsendelse.
1923 Første lyskurver.
1924 De korte damekjoler dominerer, og korsettet går af mode.
Kryds- og tværs-manien begynder.
1926 Charleston forbydes på Frederiksberg.
1931 Første danske helaftens tonefilm, »Præsten fra Vejlby«, har premiere på Kinopalæet.
Fodgængertunnelen under Rådhuspladsen åbnes.
1932 Fjernsyn demonstreres offentligt.
1933 Første eksamen for autoriserede fremmedførere.
1934 Første seksdagesløb i Forum.
1936 Tandlægevagten åbner.
1938 Første Bellahøj-dyrskue.
1939 Første prøve med luftværnssirener.
1940 9. april: Mørklægning.

BEGYND ALLEREDE I DAG AT SAMLE PÅ

KØBENHAVNER-MINDER

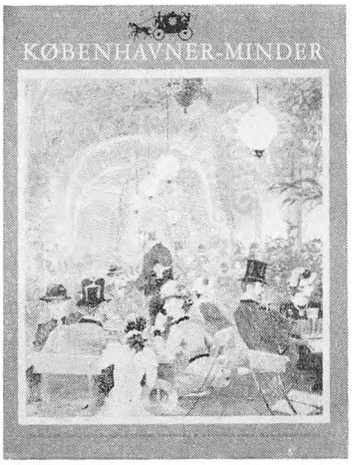

1. samling



2. samling

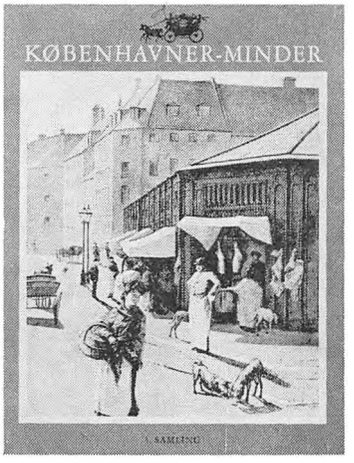

3. samling

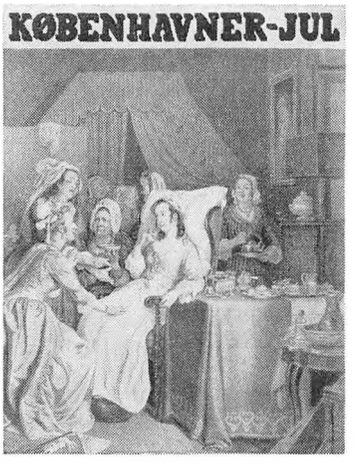

4. samling

ET PRAGTFULDT SAMLEVÆRK - VÆRD AT EJE - VÆRD AT LÆSE

FORLANG ALTID

KØBENHAVNER-MINDER

SELVOM HÆFTERNE NU SKIFTEVIS ER BENÆVNT

Københavner-Minder
Københavner-Jul
Københavner-Minder
Københavner-Jul
o. s. v.

NUMMERERINGEN PÅ SAMLINGERNE ER ALLIGEVEL FORTLØBENDE

. . . 4, 5, 6, 7, 8 o. s. v.

KØBENHAVNER-MINDER

ER DEN OFFICIELLE TITEL PÅ BEGGE HÆFTER

GAMLE NUMRE AF KØBENHAVNER-JUL

Af de tidligere numre findes endnu et mindre antal af 1962 og 1965. Samtlige andre årgange udsolgt. Vil De sikre Dem Københavner-Jul bør De forudbestille det hos Deres boghandler eller direkte fra forlaget.





1962 (fås endnu)



1963 (udsolgt)



1964 (udsolgt)

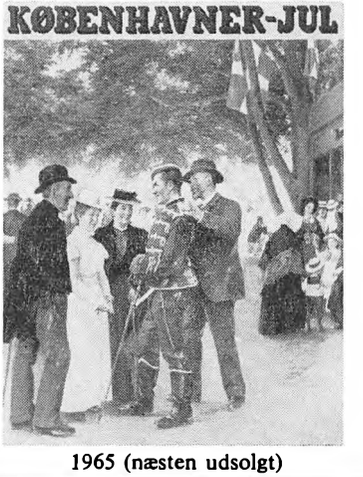

1965 (næsten udsolgt)



I arkivet på Københavns rådhus findes blandt de mange historiske dokumenter også det privilegiebrev Frederik III, som belønning for borgernes heltemodige indsats under stormen på København, sendte byen den 24. juni 1661. Blandt de indrømmelser kongen tilstod staden var også tilladelse til at føre det våben, der ses over disse linier og som stadig er Københavns byvåben. Det mangler de heraldiske farver, som det farvelagte våben i privilegiebrevet har, men detaljerne er de samme. Tårnene står for de middelalderlige forsvarsværker, og bølgerne betyder, at byen er en havneby. Våbnene og fæstningsredskaberne symboliserer borgernes mod og kampvilje under den svenske belejring, medens de fem faner hentyder til 5 københavnske kvarterer. Kronens symbolik er derimod uklar, men det er nærliggende at tro, at den antyder, at byen er en fri- eller kgl. residensstad.